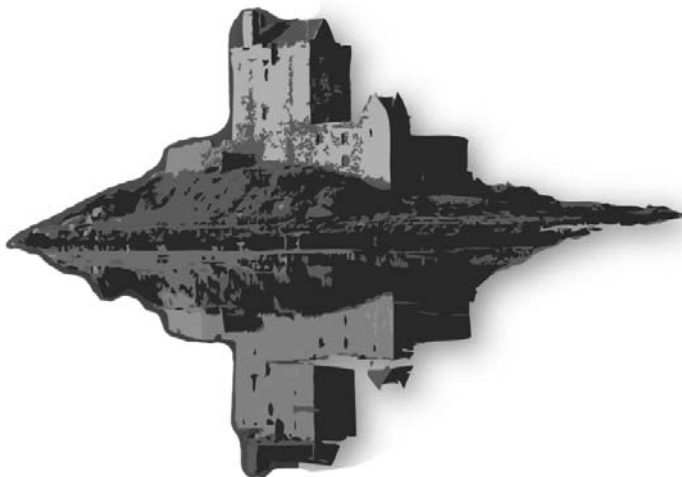

CETATEA CULTURALĂ

SERIA A III-A,
AN VIII, NR. 9 (69),
SEPTEMBRIE 2007
CLUJ-NAPOCA

*Revistă de cultură,
literatură și artă*

CUPRINS

Acad. Camil MUREȘANU	
Clujul nostru	2
Mihaela ALBU	
Provizii de amintiri	4
Miron SCOROBETE	
Profesorul Crișan Mircioiu	6
Teofil RĂCHÎȚEANU	
Catrene	8
Cornel UNGUREANU	
N. Steinhardt	10
Aurel POP	
Poruncile lui Aurel Pop	16
V. FANACHE	
Transcendența mută	18
Dumitru CERNA	
Ronsete	21
Ion BUZAȘI	
Gânduri despre Pavel Dan în anul centenar	22
Aurel PODARU	
Centenar Pavel Dan	25
Radu MAREȘ	
Pentru binele cauzei	26
Diana TOCACIU	
Mircea Zaciu, un periplu prin literatură	38
Debut: Emma BRAD	
La marginea lumii	42
Valeria MANTA TĂICUȚU	
Arginții nemuririi	41
Angela-Monica JUCAN	
“Căținel, moarte, numá ...”	46
Daniela GÎFU	
Metaintarsii	51

Florin LAZĂR	
Încercare de bust	53
Liviu COMȘIA	
Rătăcitor prin Regatul disperării	54
Victoria MILESCU	
Limba universală a poeziei	56
Adina UNGUR	
Poeți clujeni în Slovacia	57
Ioan BARBU	
Pasager de lux	58
Petre TĂNĂSOAICA	
Poeme în proză	62
Laurian STĂNCHEȘCU	
Poezii	63
Dan TĂRCHILĂ	
Omul din cușca gorilei (III)	64
Petra VLAH (S.U.A.)	
Zanzibarul copilăriei mele	73
Gabriel ARGHEȘEANU	
Interviu cu Ion Miloș (Suedia)	75
Ștefan PETRA	
Un cros prin Europa	77
Lucia OLARU NENATI	
Poeme	79
BALAZS F. Attila (Slovacia)	
Ziua a treia	81
Roxana GULICIUC	
Relațiile intergeneraționale	83
Camelia-Meda MIJEA	
Un paradis pierdut sau căutarea fericirii	85
Meridiane lirice	
Poeți sud-coreeni contemporani	89

CLUJUL NOSTRU

Glasul celor care au simțit un sincer îndemn sufletesc mi-a oferit satisfacția unor elogii, cu prilejul împlinirii unei vârste, dacă nu frumoase, măcar venerabile.

Am întâmpinat cu mulțumire și cu o cuvenită modestie cuvintele ce mi s-au adresat, prin care s-a căutat a mi se defini aportul vieții mele în societate, în calitate de profesor, de cercetător în tainele istoriei, de îndrumător – conștiințios, dar fără multă plăcere – al activității unor instituții din Universitate sau din Academie. Mi s-a părut a auzi și referiri la ceea ce s-ar numi “dimensiunea mea umană”, adică la momentele dăruite servirii cetății, acestea fiindu-mi stimulate și de calitatea onorifică pe care municipiul mi-a acordat-o acum câțiva ani.

Fiindcă ne aflăm într-o comunitate reprezentativă a oamenilor orașului nostru și fiindcă sunt convins că purtăm cu toții un atașament profund pentru el, dați-mi voie să comit o abater de la conținutul obișnuit al unei alocuțiuni roștite cu un prilej cum este cel de față.

În locul ei, aș dori să evoc vreo câteva amintiri din istoria personală a conștientizării apropierei mele de acest loc, în care de ani buni mă simt înconjurat cu o simpatie și cu un respect mai presus de meritele reale acumulate.

Nu sunt născut aici, doar în apropiere; dar am cunoscut Clujul din primii ani ai copilăriei. Amintirea mea cea mai de demult este cea a Clujului privit de pe dealul Feleacului, în iluminarea sa din pragul serii, în timp ce eram zdruncinat în drumul – pe atunci încă nepavat – către casă. Pe la începutul anilor '30 au apărut și primele afișaje multicolore cu neon sau ce va fi fost, – mai ales roșii și albastre – care aduceau un farmec în plus feeriei nocturne.

Privit de la aceeași altitudine, orașul apărea adesea, dimineața și seara mai ales, învăluit într-un dens lînțoliu de ceață, fenomen care, nu-mi explic de ce, a devenit mai rar în vremurile mai din urmă.

Un dureros sentiment a sfâșiat numele Clujului în toamna lui 1940, când a rămas, vremelnic, în afara hotarelor țării. L-am revăzut, câteva zile, în timpul ocupației străine: era mai pustiu și mai tăcut decât îl cunoscusem, poate datorită și tristeții anilor războiului, intrat în desfășurare.

Cu spaimă am auzit, nu de la mare depărtare, bubuitul sinistru al bombardamentului aerian din dimineața de 2 iunie 1944, care în nici o jumătate de oră i-a prefăcut în ruine câteva cartiere. La doar două-trei săptămâni după dezastru, am avut prilejul să le străbat, ferindu-mă întruna de ziduri ce amenințau a se prăbuși.

Vremurile tulburi s-au liniștit, anevoie însă, și am putut veni în Clujul nostru, spre a-mi petrece anii pe care mulți îi consideră cei mai frumoși ani ai vieții: ai studenției începute în sălile friguroase ale cumplitei ierni din 1946, săli în care însă ne cutremura nu atât gerul cât savoarea cuvântului unei mari generații de profesori, ce avea să sufere curând ostracizări masive. Generație

însă, – ea și altele care i-au urmat – netemătoare de a păstra în Universitatea din Cluj, precum și în întregul mediu intelectual al Urbei, un climat spiritual ce a putut să apară marginalizat, dar în realitate n-a fost nicicând înăbușit sau învins.

Clujul de atunci, de acum 60 și mai bine de ani, nu se păstra numai ca o oază de cultură, rezistentă imposturii ce căuta a o submina, insinuându-se – uneori brutal – din exterior. Era și o oază de incomparabil mai adâncă liniște decât astăzi. Mai mărturisea ceva dintr-un oraș patriarhal.

Marcat de mizeriile subsecvente războiului, el nu etala decât puține vehicule motorizate, și ele cu un zbîrnîit dogit de vechi modele “reconstruite”, de dinainte de 1940. Erau total concurate de alte vechi și simpatice mijloace de locomoție: birjele – așa-zise în limbaj mai literar –,trăsurile, cum le numeam noi, ardelenii de viță veche. Tractate de căluții cam constelivi, scăpați de rigorile rechizițiilor militare, în trapul lor molcom nu încercai panica acroșajelor, nici teroarea claxoanelor. Tolănit cu ochii întredeschși pe bancheta lor cam soioasă, erai totuși ispitit să te visezi ca un vlăstar de neam privilegiat, lenevind în caleașca proprie, doar că lipsită de cei patru cai albi, protocolari.

Câteva din iernile de odinioară au fost zdravene, nu niște clorotice, ca astea din urmă. Clujul nostru era atunci îngropat de zăpezi prin care era încântător să te adâncești până la glezne, iar a nu le mătura degrabă, panicat de posibile ordonanțe punitive ale autorităților, complăcute pe atunci în ceea ce un istoric a numit cândva “o salutară neglijență”.

Cine n-a văzut orașul nostru sub lințoliul imaculat al zăpezilor de demult (“...ou sont les neiges d’antan?”) în liniștea, nu întreruptă, ci mângâiată parcă de clinchetul clopoțelilor săniilor, acela nu realizează deplin cât farmec a putut avea câteodată Clujul.

Am păcătuit cu aceste note lirice spre a declara prin ele că venerând prezentul orașului nostru și pe admirabili săi cetățeni de acum, dragostea mea se susține necontenit și prin amintiri din trecut. Pășind prin Clujul de odinioară, cu ținuta vioaie a tinereții, priveam spre viitor ca spre orizontul împlinirii problematice a unor eventuale opt decenii de viață. Nutream gânduri optimiste și cam nepăsătoare, nesesezând îndeajuns perspectivele, nici ale satisfacțiilor, și mai cu seamă nici ale tragediilor ce se anunțau din umbră.

Ajuns astăzi dincolo de pragul, atunci nebulos, a opt decenii de viațuire, mă înfățișez Dumnevoastră stăpânit de gratitudinea de a-mi fi fost îngăduit să-mi deapăn truda cotidiană într-o asemenea admirabilă ambianță umană, și de a mă simți prețuit de ea. Mă stăpânește mai ales imaginea clocotului din totdeauna al existenței acestui cu adevărat “mare” oraș căruia, aducându-i calde mulțumiri – pentru gestul de acum al conducerii sale și al fiecăruia dintre dumnevoastră – îi doresc din toată inima un viitor mereu mai fericit și mai prosper.

Nota redacției.

Discursul a fost rostit în Sala de Sticlă a Primăriei, la 5 iulie 2007, când autorul a fost sărbătorit cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani. Titlul aparține redacției.

Mihaela ALBU

PROVIZII DE AMINTIRI

IUNIE

De cu zori
Se tot revarsă peste noi
- ca demult generoasele ploii –
caldă mireasmă de tei.

E timpul să strângem
econom
în priviri
în rostiri
floare galben-mirositoare
ca să putem avea cândva
amintiri...

ÎNTOMNARE

Obosite de patima verii,
și eu și frunzele
visăm melancolic
la învăluirea arămie a toamnei.

Pe vene și nervuri
semne:
amintiri de săgeți de aur topit.

Curând – liniște de zăpadă pe
creștet.

De ce mai curg din ochi râuri
regretele?

CUVINTE...

Cum frunze se desprind din ram
pe rând,
cuvintele
(alintate sau bătute de vânt)
vin spre mine
și ating în mângâiere/
în durere
sufletu-mi îndurător.

Culeg cu răbdare vorbele
– una câte una –
și le păstrez în cămară pentru
mai târziu ...

Pentru târziul din mine, din noi,
din amândoi.

NOI

Sufletul meu
ajută acum primăvara
să-și îngrijească gospodărește florile.

Inima mea
– prin eprubetele verzi –
trimite cu putere
în tăcere.
sânge roșu și cald.

Eu, cu gândul meu,
te chem pe tine din reci depărtări
să le culegi.

***SE OPREȘTE UNEORI
TRENUL ÎNTR-O GARĂ...***

Îmi pare aceeași
Gara
de unde odinioară plecaseră
visele mele.

Nu văd că
și ea, gara,
și eu, pasagerul,
ne-am acoperit
riduri și crăpături de suflet
cu fardul speranței

Prin el
privirea-mi se oprește
pe resturi de viață

TOATE AU UN SFÂRȘIT

Cu palma spălată
prin rouă neînceptută
am șters cu grijă
ferestrele sufletului
larg deschise
spre calea amintirii.

Și am rămas
pentru totdeauna
acolo.

MISTER

Lumina
sorbită cu sete de sămânța-ngropată
dezlegare a tainei
și-nțeles
al neînțelesului lumii este
când, din izvorul ei,
făptura-ntrupată
vine către noi din timp de poveste

În pământ, cu-ncet se deșteaptă
a vieții-ndrăzneală;
întuneric tăcut, început și speranță
cu lacrimi din ceruri, se spală.

Puterea luminii încape-ntr-un bob
ce ține de-a pururi misterul zălog.

PARS PRO TOTO

Mi-a căzut din cer, în palmă,
o pană ușoară
și eu am văzut - în zborul ei
îndrăzneț -
Pasărea.

Purtată sub pașii mei de vânt,
o filă ruptă,
îmi aduce cu ea bucurie și trudă:
Cartea!
Tot așa cum
dогоarei razei care mă atinge
vine spre mine purtând cu ea
focul și bucuria din
Soare.

PROFESORUL CRIȘAN MIRCIOIU APROAPE CENTENAR

Voi cinsti în aceste sărace cuvinte pe marele chirurg, dar nu pe cel cu bisturiul de oțel bine ascuțit cu care scoate răul din organism și-l readuce pe acesta la armonia tinereții, ci pe cel cu un bisturiu mult mai suav cu care restabilește armonia în suflete. În această ipostază toți cu care vine în contact îi sunt pacienți (iar aceștia sunt enorm de mulți; e foarte dificil să-l însoțești străbătând bulevardul pentru că se oprește la fiecare pas ca să răspundă salutarilor afectuoase, însoțite fără excepție de un zâmbet generalizat, ale aproape tuturor trecătorilor).

Pentru că Profesorul Crișan Mircioiu răspândește bucurie. Umărul i s'a lăsat, explică dânsul, din cauza greutății cărților și manuscriselor cărate pe parcursul, iată, a zece decenii. Dar acel umăr a mai purtat și alte greutăți despre care dânsul nu pomenește. L-am văzut eu însumi, adesea l-am și însoțit, cu geanta doldora de flori, mărtișoare, felicitări, fel și fel de daruri. Profesorul Crișan Mircioiu e nesmintit și Moș Nicolae, și Moș Crăciun, și Iepurașul, și Mesagerul Primăverii de 1 Martie ori de Ziua Femeii. Greutatea bucuriei împărțite... Dar a mai purtat acel umăr și altfel de greutăți pe care nu le sesizează nici cântarele electronice ci doar cântarul celei mai profunde intimități ale sufletelor ajunse la hotarul ultim al vieții, gata să treacă într'o clipită acel suprem și înfiorător hotar.

Un poet, aproape muribund, rătăcește prin întuneric pe la porțile clinicilor. El, răsfățatul de odinioară al urbei, se vede singur, neștiind unde să bată, cui să i se adreseze. Apare Profesorul Mircioiu. Pe loc, poetul e predat unui medic competent, fost elev al Profesorului –pentru că toți medicii în viață i-au fost elevi – și-și va găsi sfârșitul, inevitabil din nefericire, nu pe trotuar ci într'un salon civilizată, vegheat de specialiștii ce fac tot posibilul să îndepărteze cât mai mult acel inevitabil sfârșit... O tânără se duce bucuroasă să nască. Din niște cauze, ea și copila adusă pe lume, în chinuri inimaginabile sunt aproape trecute dincolo de prag; luminozitatea dumnezeiască a Genezei amenință să devină sfârșit apocaliptic. Personalul medical depune eforturi supraomenești, Centrul de sânge se golește total de lichidul vieții. Ca, atunci când și ultima speranță pălise, Profesorul Mircioiu să fie cel care aduce vestea cea bună, iar stereotipele cuvinte „Sunt în afară de orice pericol!” se transformă în cel mai liniștitor, întremător, luminos mesaj din câte pot exista... Și tot din rândul dramelor de toate felurile, un scriitor e atât de sărac că nu-și poate tipări cartea testamentară a întregii sale vieți. Profesorul Mircioiu își sacrifică pnsia, foarte modestă față de o atare personalitate și o

asemenea matusalemică vârstă, și cartea apare, înseninând amurgul autorului ei... Profesorul Crișan Mircioiu vine de la Câmpina. Eu am îndrăgit Câmpina cu mult înainte de a-l cunoaște pe Profesorul Mircioiu pentru că la Câmpina a trăit profesorul Miroiu – și veți vedea că între profesorul Miroiu și Profesorul Mircioiu nu e numai o apropiere de nume ci una de substanță. Câmpina lui Miroiu era un orașel anodin. Singura lui instituție „academică” era liceul de fete. Acolo profesia celebra domnișoară Cucu, cea care pândește elevele să nu se ducă la gară ca să vadă acceleratul de București-Sinaia, cu elegantele lui pasagere, cea mai degradantă decădere la care adolescentele acelei epoci puteau fi ispite.

Coleg de profesorat cu domnișoara Cucu era profesorul de matematică Miroiu. Timid, singuratic, lipsit de orice aplicare practică, profesorul Miroiu era un geniu. Într’un orașel precum Câmpina, fără măcar un telescop cât de primitiv, el, prin calcul, a descoperit o stea necunoscută de astronomii de la cele mai celebre și bine dotate observatoare. Azi, la NASA, profesorul Miroiu ar fi un as, deținător al Premiului Nobel. Sunt convins că alături de profesorul de română Pompiliu Constantinescu, criticul literar ce valoric e în vecinătatea imediată a lui G. Călinescu și Tudor Vianu, de fiul lui Nicolae Grigorescu, profesorul de caligrafie, obiect de studiu azi dispărut dar atunci aflat la mare cinste, elevul Crișan Mircioiu l-a avut profesor și pe domnul Miroiu. (Că ceilalți au fost personalități reale, iar Miroiu doar personajul fictiv al unei lirice drame a lui Mihail Sebastian nu are nici o relevanță.

În preajma Profesorului Mircioiu suntem într’o zonă minunată, unde realul și imaginarul se întrepătrund). Ani de zile, l-am asistat pe Profesorul Mircioiu pledând pentru înființarea la Cluj a unui observator astronomic pentru tineret. Îi și găsisese sediul, sub cupola medievalului turn al pompierilor. Exista și aparatura. Nu mai era nevoie decât de voința cuiva cu putere de decizie pentru ca acest vis să devină realitate. Iar profesorul Mircioiu, în imaginația sa nelimitată, și vedea clasele de elevi ale sutelor de gimnazii și licee clujene și de prin alte părți (nu unul ca la Câmpina!) înghesuindu-se noapte de noapte să admire minunăția boltei înstelate. A privi de aproape stelele! A privi de aproape luna! A privi de aproape Luceafărul! Nu înseamnă aceasta a zbura în Cosmos? „*Un cer de stele dedesubt/Deasupra cer de stele...*” E aceasta cea mai exactă metaforă care caracterizează personalitatea Profesorului Crișan Mircioiu. Nimic mai înălțător pentru dânsul decât să privească frumosul, mirificul, armonia, de la cea lăuntrică a fiecăruia la cea a Cosmosului. Dar nu doar cu propriii ochi, ci cu ochii, cât mai mulți, ai celorlalți, dacă s’ar putea cu ochii tuturor. Bucuria sa nu e deplină decât atunci când devine bucuria celorlalți. Chirurgul cu bisturiul de mărtișor și de floare răspândind bucurie...

La mulți ani, Domnule Profesor de Bucurie!

Teofil RĂCHÎTEANU

**DIN VECHI
SCRINURI ADUNATE**

**CA O STEA CE STĂ SĂ
MOARĂ**

Plîns, ochiul lui Dumnezeu
Ca o stea ce stă să moară
Ca și cum spre lumea asta
Ar privi ultima oară

JELUIRE

mie însumi

Moare-ncet Codrul bătrînul,
I-i și lui haină soarta
Și-om rămîne pe-aici singuri
Și ne-a cînta numai Moartea ...

VECHE-NTREBARE

Dacă doar nimicnicia
Ni-i, la urma urmei, partea,
Ce rost are lumea asta?
Ce rost viața? Ce rost moartea? ...

**PESTE MUNȚI NOURI
CA NAVE ...**

Peste munți nouri ca nave
Ostenite și bolnave,
Se tot duc, se duc, agale,
Pline toate cu-a mea jale ...

DE NESOMNUL LUMII PLINI

De nesomnul lumii plini
Nouri trec și nouri vin,
Grei, pe fața cerului –
Umbre gîndurilor Lui? ...

**CA UN GÎND DE
PIATRĂ, GREU**

Nour sta în munți pe cer
Greu de somn și de mister
Ca un gînd de piatră, greu,
Pe fruntea lui Dumnezeu ...

**PRECUM NAVE
LUNEC NORII**

Precum nave lunec norii
Pe cer ca pe-o mare moartă ...
Din neunde spre neunde
Tainele lumii le poartă ...

LUMII MELE-ADÎNCI ERESURI

Lunec norii, lunec norii,
Grei de somn, pe văi și sesuri –
Umbre gîndurilor mele,
Lumii mele-adînci eresuri ...

**SE DUC NORII,
“RÎNDURI-RÎNDURI”**

Fără număr, fără număr
Se duc norii, “rînduri-rînduri” –
Oare spre nețarmii lumii
Turmele mele de gînduri? ...

PE APELE CERULUI NORUL ...

Pe apele cerului norul
Spre neundele lui,
În, grea de somn, lunecare –
Chip al iluziei cui?

**GREU, PE CERUL
MUNȚILOR ...**

Greu, pe cerul munților
Stă, întunecat, un nor –
E,-mpietrit, un gând al meu
Ori umbra lui Dumnezeu? ...

**DOAMNE, SEMN
PE TINE PUS?**

Norul acela pe munți, stins,
Cu tristețea lumii nins –
Doamne, semn pe Tine pus
Tineretii-mi ce s-a dus? ...

**OCHIUL PLÎNS AL
AMINTIRII ...**

Ochiul plîns al Amintirii
Ca-n departe cer o stea
Care peste mine ninge
Cu o surie nea
...

SFÎNTĂ MARE DE AZUR ...

Peste munte cerul pur –
Sfîntă mare de azur
Și în ea sufletul meu
Plutind ca prin Dumnezeu ...

**CLOPOT LUMII
ÎN CĂDERE ...**

Fără valuri, fără țarmuri.
Marea asta de tăcere
Și în ea sufletu-mi singur –
Clopot lumii în cădere ...

**DE DIN ALTE
LUMI LUMINE?**

Lucind, sfinte-n vis, azi noapte,
Printre nouri, două stele -
De din alte lumi lumina
Ori, plînși, ochii maicii mele?...

**LA MARGINI DE
MARE-AMARĂ**

La margini de mare-amară
Mi-am dus neagră, disperarea.
Ci-n zadar: mai necuprinsă
Și mai grea-i ea decît marea...

**TÎNGUIE-SE-N
MINE-UN GÎND**

Tînguie-se-n mine-un gând
Și se clatină sub soare
Și, pustiu, ecoul lui
Ca un plîns al mării-amară...

**NOPTI, ÎN MUNȚI.
LA RĂCHIȚELE**

Nopti, în munți, la Răchițele,
Ceruri nalte, doruri grele
Ce, din veacuri vechi, străbunii
Le tot hăuie prin stele...

N. Steinhardt, între ispitele literaturii și a ale credinței. Două repere : Păltiniș și Rohia. Perioada postcarcerală.

Nu trebuie să trecem prea repede peste relația lui N. Steinhardt cu Constantin Noica. Ea începe din vremurile în care tânărul Steinhardt va parodia, cu dezinvoltură, Mathesis. În Nota introductivă a parodiei, Steinhardt (sub pseudonimul Antisthius) anunță dispariția filozofului. Și își pune întrebarea : “Să fi ajuns C. Noica prin voință, în lumea ideală la care cu atâta convingere și cu atât talent aspiră? Să sperăm pentru familia lui că nu, pentru progresul omenirii că da”. Bănuielile care îl fixează pe Noica în lumea idealelor alternează cu altele, care anunță ospețe : “De ce să facem ceva? Să rămânem în fixitatea veșnică a sumei unghiurilor unui

triunghi....Când vedem mâncarea pe masă, să ne gândim la pisica moartă la popa-n poartă. Să nu râdem./Foamete și perpendicularare. Veșnicie și paralelograme. Liniște și cuburi.....Veșnicia universului în tine”¹.

Filozoful va juca un rol important în viața și devenirea spirituală a scriitorului. O perioadă îi va fi mentor. Cu toate că sunt personalități divergente.² N. Steinhardt îi datorează lui Noica și “alegerea locului său potrivit”, a descoperirii adevăratei sale locuințe : “Abia în 1973 Constantin Noica m-a înștiințat că a fost la Cluj unde l-a cunoscut pe proaspătul episcop Justinan Chira și că a vizitat Mănăstirea Rohia unde episcopul fusese stareț vreo treizeci de ani. “Ți-am găsit locul potrivit”, mi-a spus Noica. De îndată am plecat la Rohia, însoțit de scriitorul Iordan Chimet, un prieten al lui Noica....Rohia m-a cucerit din prima zi, odată mai mult Noica împlinise sarcina de înger călăuzitor al meu.(s.n.,C.U.) Timp de șapte ani am mers regulat la Rohia, de cel puțin trei ori pe an, pe câteva zile, apoi pe câteva săptămâni. Am fost, bănuiesc, supus unui examen, unei cercetări negrăbite. În 1979, Părintele Serafim m-a făgăduit că mă va călugări. S-a îmbolnăvit apoi, foarte grav și a fost internat în stare aproape disperată la un spital din Cluj. De acolo, din ce în ce mai bolnav, a venit în august 1980 la Rohia numai ca să mă călugărească, potrivit făgăduinței ce-mi făcuse. Am fost călugărit în ziua de 16 august...”³

Descoperirea locului potrivit n-a fost foarte simplă. Fiindcă nu e vorba doar de loc, ci și de oamenii cu care cărturarul să poată lega dialog. De cei care, cu alte cuvinte, “îi cunosc firea”. Fiindcă îi cunoaște firea, Părintele Serafim obține de la ierarhii mai mari ai bisericii încuviințarea ca scriitorul să poată păstra o cameră la București ; peregrinarea bucureșteană cu activitățile literare ar fi, cred ierarhii, în folosul bisericii. În 1987, cu doi ani înainte de moarte, monahul va putea să recapituleze (nu fără mândrie) : “Sunt acum monah de șapte ani. Am izbutit să organizez de bine de rău biblioteca mănăstirii, m-am deprins să nu lipsesc de la Sfânta Liturghie și de la miezonoptică – principalele momente ale disciplinei călugărești – și am fost, cred, de multor candidați la examenul de intrare în Seminarul Teologic. Dau din tot sufletul slavă lui Dumnezeu că m-a învrednicit de Sfântul Botez și de călugărie, mai mult decât putea nădăjdui un ins ca mine”⁴

Între 1980 și 1987 N. Steinhardt mai publică următoarele cărți: Geo Bogza, un poet al Efectelor, Exaltării, Grandiosului, Solemnității și Patetismului (Editura Albatros, 1982), Critică la persoana întâi (Ed. Dacia, 1983), Escale în timp și spațiu sau Dincoace și dincolo de texte (Cartea Românească, 1987). “Nu este, va scrie un exeget, un călugăr de tip Ferapont, dimpotrivă ; participă la diferite festivaluri, colocvii, prelegeri, festivaluri de poezie, publică în reviste”⁵.

Critica hedonistă a lui N.Steinhardt nu amuțește. Despre Bogza, dar și despre autorii de odinioară, despre cei tineri (în ascensiune), dar și despre cei

din preajmă N.Steinhardt scrie cu entuziasm, cu bucurie, fericit de a se afla alături. Paginile de demult nu sunt rele, ele merită a fi aduse iar în fața cititorului. Dacă se află la Rohia, se află pe un pământ ferm de pe care poate călători fericit la București sau la Cluj, la Bistrița sau la Jimbolia. Alte anotimpuri în infern. Să nu se înțeleagă că Jurnalul fericirii, această cartea a hierofaniilor, a suferinței și a salvării, e lipsită de reacții pasionale. Anii de detenție sau anii de după închisoare nu îl așezaseră întotdeauna lângă personaje care îl fac fericit. Sunt inși cu care scriitorul n-are dialog. Cele citite în cărți se confruntă cu cele din imediata apropiere și nu ies învingătoare. Uneori, tresărirea temperamentalului erudit creează

insule cu vegetații literare într-un ținut de stepă : “Printre țigani. Rasismul este o dementă, dar – cum să spun? – nerasismul, contestarea unor rase deșebite, fiecare cu însușirile ei, este o nerozie./ Sunt mai ales certăreți, rostul lor e gâlceava, harța ; gălăgioși ; fără de larmă și tărașoi se asfixiază și pier ; pângăritori, au un dar neîntrecut a terfeli totul ; mincinoși, mințim cu toții, dar idealizăm realul, la ei e altfel, ca la antimaterie. Și gășesc de cuviință să-și întărească minciunile cu jurăminte grele : să-mi sară ochii, să-mi moară mama, să fiu nebun./ Dacă ar fi să-i iau în serios, ar trebui să se înalțe maldăre de ochi, ca cele atribuite de lui Ante Pavelici de Malaparte în Kaputt ; să se perinde în fața fabricii nesfârșite convoaie de dricuri, întrerupând orice trafic ; să fie balamucurile pline până la refuz”.

Și în final, după alte adăugiri pamfletare, în cupola întemeierii, croind o imagine după Dante : “Spurcăciunea. Dracul sordid, poltron, dracul țopăitor. Căroră Coșbuc le-a gășit nume atât de potrivite și care-n infern fac din cur o goarnă”.

Cele de mai sus sunt scrise (acesta e titlul secțiunii) la Jilava, 1961 și fabrica Stăruința din Vitan (1965-1968). A fost o călătorie “la marginile lumii”. Trebuie să înțelegem că ieșirea din infern înseamnă și alegerea locului – a descoperirii adevăratei treceri.

Trei soluții într-un testament politic. Jurnalul fericirii începe cu un Testament politic ; o introducere care are rolul de a înlătura multe confuzii, oricând posibile când e vorba de omul și scriitorul N.Steinhardt. Aparține perioadei postcarcerale și a apărut sub pseudonim : a călătorit prin lume incognito. Testamentul politic se intitulează Trei soluții și indică trei căi de a evada din infernul concentraționar atunci când există credință. În afara harului - prin excelență selectiv – am avea la dispoziție, ne explică politologul, trei căi. Prima, care începe de la înțelegerea faptului că oricine trece pragul organului de anchetă trebuie să-și spună sunt un om mort. E varianta lui Soljenițan, prezentă în Arhipelagul Gulag și în Primul cerc. A doua ar fi a celor care ar fi a celor total inadaptați la sistem. E trăită de de un personaj al romanului Înălțimile găunoase de Zinoviev, Zurbagiul. A treia ar fi soluția Churchill/Bukovski : ard de nerăbdare să înceapă războiul. Abia aștept să apar în fața anchetatorului, spune un personaj al lui Bukovski. Monstrul nu mă poate doborî. N-am mai putut dormi de nerăbdare, spune Bukovski. Abia așteptam.

Dar Jurnalul fericirii nu este analiza acestor soluții aflate la îndemâna fiecăruia -, aproape a fiecăruia, spunem noi – e o istorie care nu intră în aceste tipare lumești. Desigur, putem descoperi aici personaje, eroi, inși care pot opta pentru o soluție sau alta. Chiar în mărturia lui N. Steinhardt curiosul poate descoperi înclinația – pasageră –cătore o soluție.

Nu evadarea din infernul concentraționar îl interesează pe autor, dacă înțelegem prin “infernul concentraționar “ doar închisoarea. El ne vorbește despre un adevăr mai profund : omenesc, supraomenesc. Testamentul politic,

remarcabilă analiză a dizidentului, nu-i decât o paranteză : el, Steinhardt, nu vrea să evadeze. El se află, putem bănuși, în afara acestor trei soluții. El optează pentru cealaltă cale - soluția mistică, a credinței. Am putea să prelungim observația : e un ales al harului. Se poate fixa într-un Centru al lumii.

Important documentar privind închisorile românești, cu mărturii privind istoria politică a României și vedetele ei, Jurnalul fericirii se aliniază doar în subsidiar literaturii gulagurilor. Și dacă este un document de excepțională valoare, atunci el este un document al spiritualizării. Al creștinării.

În literatura română asemenea document este un unicat. În excelența sa monografie apărută la AULA, George Ardeleanu încearcă o paralelă privind problema libertății la N.Steinhardt și Dostoievski⁶. O paralelă care ar merita să fie dezvoltată...din punctul de vedere al documentelor sufletești care urmăresc istoria unei convertiri.

Istoria unei convertiri. Jurnalul fericirii transcrie cu umilință, cu bucurie, cu stări de extaz istoria unei convertiri. Omul se bucură că a descoperit calea spre mântuire. Și ne vorbește fericit despre această aventură a interiorității. Eroul a descoperit sensul existenței sale. Și-a descoperit mântuirea. E în lumină. A pătruns în orizontul sacru. Poate să măsoare locurile cu noua unitate de măsură/înțelegere.

Nicolae Steinhardt reface experiența fundamentală pe care o trăiseră primii creștini. Repetă istoria celor care, cu două mii de ani în urmă, descoperiseră mântuirea. Trăiește experiența sacrului cu o voluptate pe care n-o realizaseră nici unul dintre eroii de primplan ai generației spirituale. Ca și paginile jurnalelor lui Mircea Eliade, paginile Jurnalului fericirii sunt pline de amintiri care rescriu/interpretează istoriile care au fost. Puternice sunt vocile celor din preajmă, excepțională forță are, în aceste re-scrieri, vocea tatălui. “Întri dintr-o pușcărie mai mare într-o pușcărie mai mică” îi spune Educatorul. Decizia botezului este luată în temniță, dar creștinarea trece printr-un șir de întâmplări, receptate ca hierofanii. Starea de nou născut în interiorul noii religii va fi între cele mai des numite : “Starea de euforie și de recunoștință de apă de botez mă îmboldește să caut prilejuri de a face binele și de a mă arăta cât mai prevenitor, serviabil, fără cusur. Și cât de bucuros mă simt că-s atât de liniștit și de indiferent față de micimile și de deșertăciunile celor din jur”.

În imediata apropiere, reper util al lecturii ar fi Viețile sfinților Într-un vizavi echilibrat, cărturarul are umorul necesar :”Modestie, băiete! Ia-o încet. Nu sunt nici șase luni de când a intrat în pușcărie și nici nouă luni de când te-ai botezat și te și crezi Simion Stâlpnicul! Mai ușor cu nepărtinirea și disprețul față de mărunțișuri!”

Dacă Noica este pretutindeni o prezență puternic modelatoare (și remarcabil e momentul în care, la anchetă, autorul îl așteaptă cu nerăbdare ca

să “sufere împreună”) există umbre de fundal care ne captează atenția precum aceea a lui Mihail Avramescu, și el evreu trecut de la mozaism la ortodoxie, și el posibilă oglindă pentru Steinhardt. Dacă autorul Jurnalului fericirii ținea către mântuire, convertirea fiind consecința unei îndelungate pregătiri sufletești, Mihail Avramescu caută în ortodoxie substratul ezoteric, secretele doctrinei, accesibile doar inițiaților. Și unul și celălalt intră în cultură odată cu momentul spiritual definit, în primul rând, de Nae Ionescu și de discipolii săi. Sunt trăirist, va declara Steinhardt într-un interviu în care numește vecinătatea lui Eliade, Cioran, Eugen Ionescu. Și conform vocației trăiriste, N. Steinhardt va fi unul dintre cei care, în Jurnalul fericirii, împlinește, deopotrivă, destinul celor care, în deceniul al patrulea, camuflau sacrul în profan cât și al acelor care în “subteranele” deceniului al șaselea, încercau așezarea în lume sub semnul adevăratei credințe.

Jurnalul fericirii e una dintre cărțile care împlinește o cultură, deconspirând secrete ale devenirii ei. De altfel, criticul/eseistul încerca să recunoască, în recenziile consacrate confracților săi de “experiență spirituală” (privilegiați sunt Eugen Ionescu și Mircea Eliade) semnul sacrului. Valoarea religioasă este repusă în drepturile ei nu numai de criticul literar, nu doar de scriitor, ci și de istoricul care știe mai multe decât ceilalți. Care a cutreierat alte numeroase locuri, castele, biblioteci.

Și care a știut că se oprească în Centrul lumii.

Note:

¹ N. Steinhardt (Antisthios), În genul lui CIORAN NOICA ELIADE... Cu o postfață de Dan C. Mihăilescu, Humanitas, 1996, p. 27. Mai trebuie semnalată și această notă introductivă a editorului “Această carte a apărut inițial în 1934 sub semnătura Antisthios și cu titlul În genul...tinerilo. Dat fiind că „mulți dintre cei care pe atunci erau tineri, astăzi nu mai sunt printre noi, am considerat că este mai firesc să dăm numele autorului în clar și să modificăm titlul după cum am făcut-o.”

² N. Steinhardt, Cartea împărțirii. Ediție gândită și alcătuită de Ion Vartic. Biblioteca Apostrof, 1995, propune și excepționalul eseu, Despre singurătatea lui Noica “Eu cred că lunga singurătate a lui Noica la Păltiniș a fost o perioadă de fericire, că-n locul acela falnic și frumos el s-a simțit mai bine liber și mai fericit ca oricând./ Ori de câte ori l-am vizitat – vai, de prea puține ori – așa l-am găsit : bine-dispus, liniștit, harnic, vorbăreț,, radiind pacea și bună-dispoziție, știind totul, la curent cu toate noutățile, debordând de nevoia de a comunica, izolat, dar deloc rupt de lume, într-o stare pe care aș numi-o euforică, o stare de blândețe, de isihie asemănătoare sihaștrilor, cei mai capabili a-și însuși deviza că prima datorie a omului care cunoaște liniștea este să nu fie nefericit.” (pp118-119) Și ne atrage atenția editorul că părintele Nicolae își încheie, în chip circular comentariul din

parodia la Mathesis : “Comesenia aceasta multiplă și nu lipsită de prezența duhului, atât de specifică poporului nostru, Noica o cunoștea și o practica, spre desfătarea celor care aveau norocul să fie alături de el în asemenea împrejurări”

³ Un bun articol despre relația Noica-Steinhardt este. De la Steinhardt spre Noica. Escale de-a lungul unui drum cu lumini și umbre de Andrei Mureșan , Renașterea, nr. 1/2006, p. 9, care pleacă de la observația că “...de Noica pe Steinhardt îl leagă multe, la fel cum îl despart anumite aspecte, deloc neglijabile.” În principal ar fi vorba de opoziția pe care o instaurează Noica între “vocația filozofică” și “ispita literaturii”. Autorul articolului îl pune pe Steinhardt în fața unei observații posibile : Recunosc că literatura e o mare ispită. Dar e dintre acele mari ispiti, care pot fi și ziditoare. Pentru o mai bună înțelegere a relației dintre Steinhardt și Noica rămâne indispensabilă lectura Epistolarului și a eseului acut polemic, Catarii de la Păltiniș, publicat mai întâi în Familia, decembrie 1983 și reluat în Epistolar, prezentat și îngrijit de Gabriel Liiceanu, Cartea Românească, 1987 pp. 324-327 (Ediția I). Supărarea lui Steinhardt că a fost uitat ia următoarea exprimare : “Au mai fost înși care l-au admirat și respectat pe C. Noica. Bun și frumos lucru a făcut și fac acei care-i luminează, îi îmbogățesc și-i îndulcesc ultimul pătrar al vieții în ascetica și activa lui însingurare de la Păltiniș. “ ca să încheie: “Cine, în clipa inexorabilei evaluări mai știe care a fost împăratul și care oșteanul, care domnia și judecătorii și care supușii, care filosoful și care băcanul? Incertitudinea, relativitatea și coincidența contrariilor atunci se vor desfășura mai în derutată și mai înfricoșător ca oricând. Să fieșadar bucuroși cei în cauză de binele pe care-l fac,..... dar să nu le fie străină nici smerenia și nici compasiunea (o cât mai largă, binevoitoare, mărinimoasă, indulgentă compasiune) pentru mai puțin dăruirii decât ei, pentru cei care-și petrec găunoasa lor existență întru superficialitate, estetică, literatură și alte forme diverse de amăgire.”

⁴ N. Steinhardt, Jurnalul fericirii. Postfață și repere bio-bibliografice de Virgil Bulat. Editura Mănăstirii Rohia, Rohia, 2005 p. 422 Este primul volum din OPERA INTEGRALĂ a lui N Steinhardt pe care o realizează mănăstirea Rohia. Mi se pare o întreprindere culturală exemplară.

⁵ ibid., 422

⁶ Ne informează George Ardeleanu în temeinica Nicolae Steinhardt. Monografie, antologie comentată, receptare critică. AULA 2000, p.59.

Aurel POP

PORUNCILE LUI AUREL POP

prima poruncă

cititorule eu sunt poetul tău cel ce te scoate din mări de fum pe care corăbii de carne plutesc spre un țarm alegoric o vânătoare universală epidemică noctambulă acoperă totul ca o cangrenă insectele visului câinii neantului vânătorii deșertăciunii invadează craniul lunii invadează lumina și întunericul invadează pântecul monstruos al tăcerii și tot universul pe care toate cuvintele vor să-l înhațe devine din ce în ce mai țeapăn tot mai rigid tot mai absent încălecăm în zori pe conștiințele noastre de zgură iar seara cădem la pământ ca ceara ce se topește ca o umbră ce se târăște mereu nebuniile omului sunt ca niște mănuși ale lumii intrăm și ieșim din ele ca niște îngeri pe fețele cărora sunt înscrise prostia nocturnă a stelelor și vicleniile vulpii vrem să vedem după semne încotro merge lumea dincotro vine neantul dar nici un semn n-a răsărit încă pe cer pe cer magii și astrologii au descifrat doar un morman de singurătați în derivă pe unde curge urina pe acolo se nasc și zeii și împărații și lighioanele și homosexualii și lesbienele de ce vrem atunci să găsim întuneric acolo unde este lumină și lumină acolo unde e mereu întuneric de ce de ce de ...

a doua poruncă

să nu ai alți poeți în afară de mine atunci când între da și nu omul se numește împotrivire între răgaz și dezamăgire omul poartă pe chip semnul punctului prăbușit în el însuși între speranță și deznădejde omul poartă pe chip și în gură un miros de cadavru trucat undeva se arată o frunză ce cade altundeva se arată o femeie născând un nor alb pe un cer de catran ninge din când în când și pământul se acoperă cu zăpezi carnivore umblă din când în când stelele printre noi atunci îngerii devin canibali iar noi barbarii devenim îngeri din când în când mă dilat devin fără margini fără contur și-atunci mă clatin căci nu mai am nici mâini nici picioare de care să mă sprijin cad prăbușindu-mă-n mine însumi din mine însumi ca și cum aș cădea născându-mă dintr-o lume a tuturor într-o lume a nimănui singur și de neînțeles orb și de nepreput deschid un ochi ca să intru în el dar el nu mă primește la sine decât împreună cu tot universul ar fi trebuit să mă nasc universon ca să îl pot învinge el mă vede mereu numai eu nu pot să îl văd niciodată ce văd eu eu nu pot să văd decât ce primesc de la el ce îmi aruncă el mie câte ceva din ceea ce vede câte ceva din ceea ce s-a văzut bucăți de lună hălci de-ntuneric mări

și țărături lumină și lut măști și oameni oameni și vid senzații îngeri năluci și gunoaie flori și grădini bețivi crâșme soldați bordele și ...

a treia poruncă

adu-ți aminte de mine atunci când o iarbă invizibilă acoperă lucrurile și viața ne naștem înăuntru și murim în afara vieții și morții îl însămânțăm pe da în carnea lui nu și așteptăm să răsară acolo o lume în șapte volume și patru alte dimensiuni săptămâna patimilor trece la orizont ca o caravană-n deșert în urma ei vin cele zece porunci ale lui aurel pop și calul troian după aceea nimeni nu vine un repaus absurd ne adulmecă din neant obloanele au fost trase în ceașca mea de cafea explodează cuvântul idee împrăștiind peste tot hărți și imagini de pe o altă planetă ușa se dă de perete și în camera mea prin care cărți hârtii creioane și sticle goale se rostogolesc în toate părțile ca niște șobolani speriați intră frații mei esenin labiș dan david c. popescu ținând în mâinile lor luna ca pe o damigeană minoică iar în altă zi îmi purtau propriul meu craniu din care îmi dau să beau apă și vânt aer și moarte potență și existență și vinul etern al tăcerii și cuvântul cel de cenușă al vieții după aceea iarăși se lasă în noi liniștea și nimicul tăcerea și fumul și cuvinte de smoală pe care corăbii de carne plutesc spre un țarm alegoric spre un țarm care va fi adânc ca spaima și frumos ca speranța celor șapte pitici

a patra poruncă

cugetă și lasă-te înșfăcat de credință și așteptare cugetă ca să redevii întuneric iar lumina să cadă pe tine ca o zăpadă sălbatică însămânțând în tine extazul posedându-te și deposedându-te clădind în tine eternități și urnind de pe tine neant bestia din tine se va retrage în minți la treizeci și trei de ani vei fi mai bătrân cu două mii de ani decât frații tăi vei fi mai frumos dar nu mai înțelept decât frumusețea vei redeveni iarăși copil complicând lucrurile sau vorbind lucruri trăsnite combinând explorând ca o maree se va ridica spre chipul tău lumini întotdeauna a fost așa înainte și după așa a fost întotdeauna humă și bucurie pământ natal zămislire și rezămislire mai gândiți-vă uneori și la cetatea de pe țarmul străvechi unde-și dau din când în când întâlnire trecutul și viitorul și mai gândiți-vă și la cei ce au murit înaintea voastră la cei ce au plecat și n-au sosit încă nu s-au întors la cei ce vor pleca și nu se vor mai întoarce și la ceilalți pe care îi vezi zilnic pe stradă ori în vis ori altundeva cugetă ca să nu cazi în genunchi pe propriul tău adevăr pe propriul tău cadavru fiindcă e greu să faci rost de altul gândiți-vă mai gândiți-vă mai gândiți-vă ...

(Din volum aflat în pregătire: “poruncile lui aurel pop”)

TRANSCENDENȚA MUTĂ (LUCIAN BLAGA)

Astăzi, în interpretarea conceptului de transcendență se pot distinge trei accepțiuni: cea mai cunoscută și totodată cu o arie de răspândire aproape universală se referă la *transcendența divină*: omul este, împreună cu toate care îi sunt în preajmă, un produs al puterii supranaturale, stăpână a tuturor “văzutelelor și nevăzutelelor”. De la Tatăl Ceresc se așteaptă, prin rugăciune, necesara protecție, iertarea păcatelor și înlăturarea morții. El este Salvatorul. Dialogul cu divinitatea se desfășoară în moduri diferite. Rugăciunilor li se răspunde prin apariții directe sau prin semne prevestitoare, alteori cunoaște forme de manifestare creștină de largă cuprindere, în trăiri profunde, egale cu revelația, determinate de credința necondiționată în puterea divină. O vastă literatură religioasă – locul fundamental îl deține Biblia – argumentează supremația celestă, comunicată nouă, muritorilor, prin formele instituționalizate ale diferitelor biserici și secte religioase. Nimic fără Dumnezeu pare a proclama diferitele culte. De la El se așteaptă mântuirea, iertarea păcatelor și viața fără de sfârșit. Și cu toate acestea, marile adevăruri ale creștinismului n-au conținut să fie puse sub interogație ori au primit răspunsuri echivoce, multe tulburătoare. Existența sau non existența Atotputernicului, precum și a modului în care se manifestă puterea divină în relație cu ființa umană traversează conștiința noastră în forme care parcurg un registru de la adorație la tragism, fără să se poată vorbi de un echilibru definitiv.

În secolele din urmă, s-a cristalizat o a doua accepțiune a conceptului de transcendență, situată la antipodul celei dintâi: aceea de *transcendență goală*, fără prezența ocrotitoare a lui Dumnezeu. În 1886, Nietzsche afirma în *Știința veselă*, paragraful 125: “Dumnezeu e mort ... bisericile, monumentele funebre ale lui Dumnezeu.” Afirmarea este preluată și adâncită de numeroși gânditori, dându-i-se un fundament ontologic. Dacă Dumnezeu nu există, universul reprezintă un gol infinit, în care omul se constată singur în pustietatea cosmică. Vidul cosmic are drept consecință imediată golul existențial, angoasa, exilul interior sub amenințarea morții. Pentru omul din vechea mentalitate Dumnezeu era Celălalt, supremul, fața de care își descoperea propria sa mentalitate. Un cer vid, al nimănui, căruia a devenit inutil să i te adresezi, dezechilibrează ființa, împingând-o spre gesturi necontrolabile, vecine cu schizofrenia și exhibiționismul. Bulversarea identității are ca efect căderi succesive, de la golul universului, la golul eu-lui, dar și al istoriei umane, efortul generațiilor se anulează, coborât într-o ironică ineficiență. Golul istoric creează sentimentul că nimic nu se întâmplă: “Pe aceleași vremuri mă găsesc” (Bacovia).

Impactul asupra literaturii a ideii de gol cosmic nu întârzie să se manifeste. Limitându-ne la domeniul universului poetic se poate observa cum motivul transcendenței goale domină în întreaga lirică de la finele secolului al XIX-lea,

cu prelungiri până spre zilele noastre: “Unitatea structurală a liricii europene moderne”, spune Hugo Friederich în celebra sa carte, *Structura liricii moderne*, apărută în 1956, “se așează pe golul realului pustiu”, transcendența își pierde conținutul, ea este marcată de “idealitatea goală” și nedefinitul “Celălalt”, de mister și neant (p. 46). Copleșit de golul transcendenței, poetul cade în izolare și spaimă, limbajul își pierde din eficiență încetând să mai fie privit ca un har divin: “Cuvântul denumește ... contactul eșuat între absolut și om ... Ambii poli, limbajul și existența absolută, sînt supuși legii eșuării” (ibid., p. 138). Sub aspectul cunoașterii și al reprezentării lumii, poezia înregistrează un impas, cu expresia lui Mallarme, un “zbor tăcut în abstracțiune”, iar textul inevitabilă “atingere”, al cărui sunet reintră “în conceptul tăcut din care a provenit” (ibid., p. 123). În poemul *Biografie*, Blaga exprimă el însuși dezolarea în fața cuvintelor “stînse în gură”.

Excluderea totală a ideii de divinitate, în orice caz de putere superioară omului, s-a dovedit totuși excesivă. Treptat s-a născut varianta unei *transcendențe mute*, căreia i se recunoaște substanța atotputernică, dar a cărei taină rămâne indefinibilă. Transcendența mută este implicită unei misterioasă. Imensitatea ei acoperă zona de nepătruns, ascunsă a existenței cosmice – “Ești muta, neclintita identitate / (rotunjit în sine este a) / nu ceri nimic. Nici măcar rugăciunea mea” (*Psalms*). În poezia românească, Blaga acordă un interes maxim acestui tărâm inaccesibil, al transcendenței mute. Ea este o realitate copleșitoare, care, pe de o parte refuză dialogul cu ființa umană, dar, pe de altă parte, nu încetează să i se arate sub diferite chipuri. Totul e o taină relevată în “minunile” universului. Inclusiv poetul realizează proveniența sa dintr-o lume tăcută, a increatului, și crede că propria sa creație se aliniază unei arte a necuvântului. Transcendența se afirmă laolaltă cu omul, ea este pretutindeni, alcătuită din lucrurile care ne înconjoară, din stelele și astrele cerului, din pământ, din aer, din ape, din lumină și întuneric etc. Trăsătura comună a tuturor acestor înfățișări ale universului este că nu se adresează prin cuvinte, sunt mute, ele stărnesc întrebări (“întrebătoare tristeți”), se expun unor repetate asalturi verbale pentru a deveni cunoscute, dar întotdeauna rămân “reci”, asemenea stelelor; animă ispite, nasc cântece, creează dramatice revolte, umilinte și tragice dezamăgiri, fără ca înțelesurile lor să se dezvăluie: “Un vâl de nepătruns ascunde veșnicul în beznă” (*Veșnicul*). Înțelesurile se “rotunjesc” în altă parte, ele aparțin unei forțe anonime, bănuite, dar intangibile, care nu dorește nimic de la ființa umană. Numind-o “muta, neclintita identitate” Blaga dă cea mai sugestivă definiție transcendenței. Se atestă faptul că transcendența există, departe de a fi goală ea este o prezență certă, revărsată în intimitatea chipurilor lumii, ele însele tăcute. În suprema ei întruchipare, transcendența este o realitate misterioasă și inaccesibilă, anonimă, într-o bună măsură ea se apropie de ceea ce Immanuel Kant a numit “lucrul în sine”: “lucrul în sine (Ding an sich) este lucrul care subzistă fără a presupune existența altui lucru (“rotunjit în sine este a” spune Blaga); care există în afara și independent de existența unui subiect cunoscător;

care există numai ca obiect de gândire, nu și de cunoaștere; care se manifestă în fenomen și afectează sensibilitatea, producând senzații ... Lucrul în sine este Idee, este problemă eternă, adică indisolubilă.” (*Critica rațiunii pure (Glosar)*, Buc., 1961, p. 658-659). Blaga abordează transcendența mută atât ca lucru în sine, cât și ca fenomen, adresându-se sensibilității și producând senzații. Dacă primul aspect ține de speculația conceptuală, dezvoltat în eseurile filozofice semnate de autor, al doilea vizează poezia, al cărui obiect abordează multiplele chipuri tăcute ale universului. Poetul are sub privire acele lucruri care nu-i “răspund”, față de care adoptă el însuși starea de muțenie. Compensarea frustrării determinate de inaccesibilitatea absolutului este, totuși, oferită de transcendența în fenomenalitatea existenței, în chipurile lumii, ele însele mute. Chipurile lumii sunt “revelații fără cuvinte”, eterne, martore, în succesiunea lor impasibilă, a generațiilor de vieți. Venit de undeva, din increat, din lumea întunericului, omul intră în lumea solară a cuvântului, se bucură de chipurile întâlnite în cale, dorind zadarnic să le descopere un înțeles și fără să știe de ce părăsește lumina reintrând în spațiul mut al tenebrelor, Timpul, “un fluviu purtător a toate/duce plute, vârste mute, /către cele nevăzute/ ’n marea noapte” (*Gotterdammerung*). Oricât ar dori să rămână în lumină, omului îi este hărăzită trecerea “din timpul viu în timpul mut” (*În noapte undeva mai e*).

Conștiința unui asemenea adevăr se repercutază asupra poetului însuși. Mai întâi în *Autoportret*. Pentru a-și dovedi sieși atributele transcendenței, poetul se numește pe sine “mut”, o prezență în lume care refuză să apeleze la cuvinte, din simplul motiv că ele nu sunt în măsură să exprime esența lumii. Într-o poezie anterioară, având aceeași factură biografică, Blaga afirmă un lucru asemănător: “lăsați-mă să umblu mut printre voi” (*Către cititori*). În locul inefficientului cuvânt, poetul propune drept indiciu al identității sale propriul său chip: “zăpada făpturii ține loc de cuvânt”. De puritatea zăpezii, făptura este ea însăși revelație a transcendenței mute, manifestare similară cu a strălucitorului curcubeu care își bea eternitatea din apele veșniciei. Poeții înșiși, în totalitatea lor, din care Blaga neîndoielnic face parte, sunt prin statutul lor ontologic în același timp cuvânt și pământ, limbaj și tăcere, ființe ale efemerului și ale eternității mute: “vorbind sun muți” (poetii). Ca să se apropie de înțelesurile absolutului ei “tac ca roua, ca sămânța, ca un dor”, așadar vorbele sunt înlocuite de chipuri, de revelația picăturilor de rouă, a semințelor purtătoare de rod, de starea de dor, toate semne ale puterii cerești revelate la nivelul percepției umane. Ce unește laolaltă tagma poetilor cu roua, cu sămânța, cu misterul stării de dor este calitatea comună de a fi chipuri mute ale transcendenței, în succesiunea lor trecătoare cântecul pe care l-au intonat în diferitele timpuri s-a sublimat într-un unic “izvor sonor” (se poate vorbi de o tăcere muzicală), vestitor al sfârșitului, asemenea cântecului de lebedă: “Lucian Blaga e mut ca o lebedă .../ El caută apa/din care curcubeul îți bea frumusețea și neființa”. “Frumusețea” căutată aparține timpului viu, “neființa” își află tâlcul în asumarea transcendenței mute, infinite și anonime.

Dumitru CERNA

ROSENTUL PRESIMȚIRII

Tu te-ai uitat de-a lungul peste sat
Acoperișul lumii putrezește
Cu viața te-ai jucat dumnezeiește
Veni-vor timpi veni-va și lumină
Ci roagă-te-ndurarea să mai țină
Misterul iernii-n suflet cuibărește
Cu viața te-ai jucat dumnezeiește
Și tu ai plâns dar zeii n-or să vină
Ci roagă-te-ndurarea să mai țină
Pădurea amiroase-a mugurele
Tu dai din gând învălurit de ele
Și clopotele-n noi sunau ciudat
Tu te-ai uitat de-a lungul peste sat
Și dealurile doamne s-au lăsat

RONSET PĂGÂN

Precum o față brună din Izmir
Ademenind dansează baclavaua
Pe miez de nucă unduie halvaua
Și-n zahăr copt se lăfăie șerbetul
Pleznește-n bumbii coapsei Orientul
Se tânguie în spuza-i mov maneaua
Pe miez de nucă unduie halvaua
De la buric se-aprinde pergamentul
Pleznește-n bumbii coapsei Orientul
Ard săni foșnesc mătăsurile firii
Din sfârcuri picură pudra nuntirii
Ca pe-o vanilie eu te respir
Precum o față brună din Izmir
Sângele dă în clocot eu mă mir?

RONSETUL CONTEMPLĂRII

Te uită cum prigoriile se adună
Zăpezile se istovesc de tânguiri
Roșiu și lin se scurge timpul
în nuntiri
Ca pe-un copil pe Dumnezeu îl port
de mână
Tăcerea pare-un nimb izvorător de
smirnă
Contemplă-i dumbra lutnică să te
înmiri
Cuvintele se întrupează din iubiri
Ca pe-un copil pe Dumnezeu îl port
de mână
De suflul rugii tale s-a deșteptat
amină
Copilăria își șterge lacrimile-n somn
De plânsu-i în adâncuri fântânile
adorm
Ca pe-un copil pe Dumnezeu îl port
de mână
Smerită lumina-n bănuțul lunei sună
Te uită cum prigoriile se adună

RONSETUL CĂINȚEI

Din pomul conținut măr d-aurea
Cuprins de frenezia suferinței
Te-ngăduie smerit leacul căinței
Bezna tristeții în carnea fiului
De din trupul de smirnă al tatălui
În rugăciunile făgăduinței
Te-ngăduie smerit leacul căinței
Auzi parcă scâncetul cuvântului
De din trupul de smirnă al tatălui
Spintecă bezna suflul anafurii
Și sămburele cărnos al lacrimii
Îmbărburat înduri vecernia
Din pomul conținut măr d-aurea
Iau *întuneric alb cu mâna mea*

GÂNDURI DESPRE PAVEL DAN ÎN ANUL CENTENAR

Pavel Dan este unul dintre scriitorii mei preferați. De opera lui am aflat în anii de studenție, prin 1962-1963, când la Căminul Studențesc „Emil Racoviță” din Cluj mi-a căzut în mână un volum de *Nuvele și povestiri* ale prozatorului Câmpiei transilvane. Țin minte și acum coperta neagră și faptul că prefața era semnată de Florian Potra (*Introducere în lectura lui Pavel Dan*). La cămin, în camera unde locuiam eram considerat un bun cititor din proza lui Pavel Dan, căci puneam în evidență limbajul vânos ardelenesc, fără sublinieri stridente, ci în mod firesc, pentru că îmi era familiar. Îl identificam pe Studentul Livadă cu Pavel Dan și căutam să descoperim cu câțiva colegi camera în care a locuit. În anul V, seminariile de literatură română contemporană le făceam cu Sergiu Pavel Dan, fiul scriitorului, un asistent universitar impunător și fizic și intelectual, după care suspinau tinerele filoloage. La un asemenea seminar, un coleg, poetul Nicolae Stoie, a susținut un referat despre proza lui Pavel Dan care a fost apreciat și de către colegii săi de grupă și de către Sergiu Pavel Dan.

Repartizat, după absolvirea filologiei clujene, la Blaj – și trebuie să mărturisesc – perspectiva blăjeană a carierei didactice la acea dată, nu mă prea încânta, am făcut în drum spre Mica Romă Ardeleană, o vizită profesorului meu Iosif Pervain, pe atunci șeful catedrei de literatură română de la facultatea noastră. A înțeles din conversația mea vlăguită, nici n-a trebuit să mă spovedesc prea mult, că nu mă simt prea fericit ca viitor dascăl blăjean. Iosif Pervain m-a încurajat spunându-mi că „la Blaj vei întâlni profesori oameni de condei, scriitori și istorici literari cu care te vei împrieteni. Acolo trăiește Radu Brateș, poetul (pseudonim literar al profesorului Gheorghe I. Biriș, cel mai bun prieten al lui Pavel Dan).”

Ajuns la Blaj, într-un început de decembrie 1965, într-adevăr, i-am cunoscut pe câțiva dintre profesorii blăjeni, din frumoasa generație interbelică, unii pensionari, alții la catedră încă: Ștefan Manciulea, Dionisie Popa, Nicolae Albu, Ioan Vultur, Iacob Borcea, Victor Crețu și, bineînțeles, pe Radu Brateș. Lui Radu Brateș i-am făcut o vizită acasă, pe str. Timotei

Cipariu 7 (fostă Plăcintelor), la puțină vreme după sosirea mea la Blaj. M-a primit în bibliotecă, unde mi-a arătat cărți cu autografe, cu măgulitoare dedicații de la scriitori care pentru mine erau pagini de istorie literară sau subiecte de examene la facultatea pe care o absolvisem: Lucian Blaga, Sextil Pușcașiu, Ion Breazu, Ion Chinezu ș.a. Mi-a vorbit de revista „Blajul” (1934-1936) întemeiată de câțiva dintre profesorii blăjeni. Profesorul Dionisie Popa avea colecția completă, mi-a oferit și mie câteva numere, pe care le avea în două sau mai multe exemplare și am văzut că Pavel Dan a publicat în paginile acestei reviste pe lângă câteva nuvele (*Îl duc pe popa*, *La închisoare*, *Corigențe*, *Studentul Livadă*, *Întâlnire*), note și recenzii, fragmente din teza sa de licență despre balada populară, iar în paginile „Unirii poporului” editoriale de îndrumare a țărănimii. Mi s-a revelat astfel un aspect necunoscut al activității sale literare, publicistica, și am redactat un articol *Publicistica lui Pavel Dan la revista „Blajul”*. În 1967 se împlăneau 60 de ani de la nașterea scriitorului și 30 de ani de la pretimpuria sa moarte. La Blaj s-a organizat un simpozion aniversar (și comemorativ!) la care au participat câțiva dintre prietenii și cunoscuții săi: istoricul literar Vasile Netea, poetul Radu Brateș, istoricul Nicolae Albu și criticul literar Cornel Regman, autorul ediției Pavel Dan, *Scrieri*, E.P.L., 1965, în colecția „Scriitori români”, La urmă am citit și eu succinta mea contribuție despre publicistica lui Pavel Dan și am avut succes. Mai scrisesem în anii studenției, recenzii și însemnări literare în „Tribuna” și „Făclia”, dar articolul despre Pavel Dan mi-a direcționat preocupările mele de istorie literară într-un sens sau într-o direcție tematică, în care am stăruit de atunci: *Scriitori români și Blajul*. (De altfel, cu acest titlu am publicat în 1998 la Editura Didactică și Pedagogică, în colecția „Akademos” un volum în care am adunat studiile și articolele pe această temă.

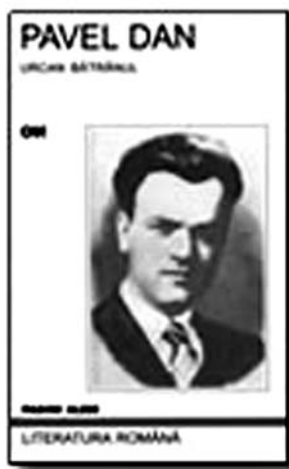
Am participat apoi la toate sesiunile de comunicări sau evocări consacrate lui Pavel Dan. Mi-am rostuit sau cumpărat aproape toate edițiile Pavel Dan, începând cu ediția princeps alcătuită de Ion Chinezu (îmi lipsește numai ediția Cornel Regman, dar am două exemplare din ediția Sergiu Pavel Dan), toate monografiile consacrate vieții și operei lui Pavel Dan, semnate în ordinea apariției de Monica Lazăr (la origine teză de doctorat), Ion Vlad și Constantin Cubleşan.

Am vrut să reconstitui și documentar și memorialistic răstimpul de un trimestru petrecut de Pavel Dan ca profesor la Blaj. Am stat de vorbă cu profesorii și elevii blăjeni care l-au cunoscut. Unii (Radu Barteș, Nicolae Albu, și mai înainte, regretatul Nicolae Comșa) își publicaseră amintirile despre Pavel Dan la date aniversare și comemorative. O parte din aceste pagini memorialistice le-am publicat în volumul *Amintiri despre Pavel Dan*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003, pe care l-am alcătuit împreună cu prozatorul Aurel Podaru, consătean al marelui prozator ardelean, iar fiul

scriitorului a adăugat acestor pagini de aduceri aminte o documentată cronologie. Am regretat că nu am înregistrat toate amintirile blăjone, pentru că din ele s-ar fi recompus un protret mai viu al scriitorului: părintele Nicolae Lupea își amintea că, adeseori, în timpul orelor se întrerupea și-și nota ceva într-un carnet, probabil idei pentru o nuvelă sau povestire și spunându-le adagiul lui Alecsandri „Românul e născut poet”, le-a citat versurile satirice, auzite la o nuntă din Tritiul său natal, chinuite de o lăturance îndrăzneță și talentată: „Trăznire-ar în tine sat/ Ca n-ai garduri, nici cotețe/ Numai fete cu mustețe”. Cartea s-a bucurat de o primire elogioasă, concretizată în note și recenzii. Poetul Gavril Moldovan scria: „Pavel Dan merita o carte care să reamintească cititorilor personalitatea sa, viața sa austeră, scrisul său de un farmec deosebit, scris ce ne-a dat o tulburătoare povestire cum este „Urcan bătrânul”. Iar poetul Nicolae Prelipceanu își încheia recenzia din „România liberă” cu aceste rânduri: „Cartea este un act pios față de un scriitor care ar fi putut atinge nivelul lui Liviu Rebreanu, dacă un destin potrivit nu s-ar fi opus. Volumul *Amintiri despre Pavel Dan*, apărut în excelente condiții garfice va putea – cine știe? - trezi cuiva de azi interesul pentru acest mare prozator ardelean, unul dintre stâlpii prozei românești interbelice.”

În acest an se împlinește centenarul nașterii scriitorului (și șapte decenii de la trecerea sa la cele veșnice), prilej pentru o „nouă lectură” a operei lui Pavel Dan, a cărui viață – spunea Ovidiu Papadima – „e unul din cele mai frumoase exemple de eroism al creației artistice din câte avem în istoria literaturii noastre”; și despre a cărui operă scriitorul însuși era convins că „de la *Balade și idile* n-a mai apărut în Ardeal o carte mai ruptă din pământul ăsta.” Aflu ca e în curs de apariție o nouă exegeză, din perspectiva lecturii moderne, a operei lui Pavel Dan, datorată unei universitare albaiulieni; momentul blăjean, care în concepția mea, reprezintă pentru Pavel Dan, anii cei mai rodnici, este amplu conturat în volumul *Pavel Dan și Blajul* de Ion Buzăși, Sergiu Pavel Dan și Aurel Podaru (Editura *Saeculum*, Beclean, 2007), iar biografia sa capătă relieful unei „povestiri în imagini” în albumul documentar *Pavel Dan* de Ion Buzăși, Ana Hinescu și Marcela Ciortea. Din opera lui Pavel Dan au apărut mai multe ediții, începând cu ediția princeps *Urcan Bătrânul*, Editura Fundațiilor Regale, 1938, cu o „prezentare” ce schița un memorabil portret literar, semnată de Ion Chinezu și sfârșind cu ediția din 2002, *Urcan bătrânul*, Editura 100 +1 Gramar, selecție, postfață, cronologie și referințe critice de Victor Cubleşan. Volumul de față își propune să arate, prin câteva povestiri, că prozatorul Câmpiei transilvane este și un scriitor pentru copii, copilăria și școala (respectiv facultatea), fiind mobilul evocator în multe din paginile sale.

LA CENTENAR

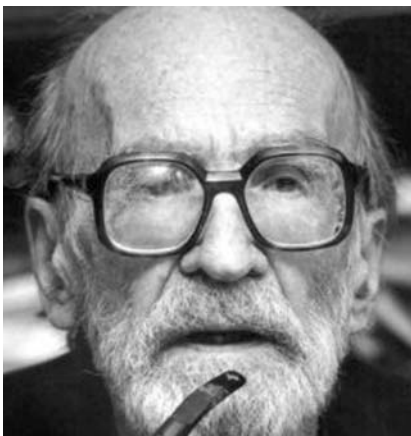
Pavel Dan s-a născut la 3 septembrie (21 august stil vechi) 1907 în Tritenii de Sus județul Cluj. Școala primară în satul natal, liceul la Turda și Tulcea, Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Cluj, în perioada 1927-1931. La 1 septembrie 1932 este numit, ca suplinitor, pe o catedră de latină și greacă la Liceul Sf. Vasile cel Mare din Blaj. În 1934 se căsătorește cu Georgina Giurgiu, iar doi ani mai târziu li se naște unicul fiu Sergiu, azi profesor universitar. În 1935 se îmbolnăvește de cancer și suferă o primă operație la Spitalul Colțea din București.

Scrisă pe patul Institutului de cancer din Cluj, nuvela **Iobagii** obține la 31 ianuarie 1937 premiul I, în valoare de 12.000 lei, la un concurs organizat de ziarul **România nouă**. În februarie același an este internat la un spital din Viena, în căutarea însănătoșirii. Din păcate, nu s-a întâmplat acest lucru și în dimineața zilei de 2 august (cu o lună înainte de a împlini 30 de ani) 1937 se stinge din viață în spitalul oncologic din Cluj. Este înhumat în cimitirul central din orașul de la poalele Feleacului.

În 1938, apare la Editura Fundațiilor Regale volumul de nuvele **Urcan bătrânul**, cu o **Prezentare** semnată de Ion Chinezu. Opera lui Pavel Dan va cunoaște numeroase reeditări, traduceri (în franceză, engleză, germană, maghiară etc.), îi vor fi consacrate monografiile și substanțiale studii, eseuri, articole ori amintiri.

La centenarul nașterii și la 70 de ani de la moartea sa, Pavel Dan e încă viu în memoria ardelenilor. Profesorul și scriitorul a rodit în urmași. El este mai mult decât un destin frânt. E un model și rămâne, iată, un nume luminos.

PENTRU BINELE CAUZEI

Despre Mircea Eliade s-a scris, într-o evaluare cantitativă, enorm. Cineva spunea că însumând comentariile ce i-au fost consacrate, în timpul vieții și postum, pentru fiecare pagină de-a sa – și sunt de ordinul zecilor de mii – există zece sau mai multe pagini de comentariu. Ca scriitor și nu ca istoric sau critic literar am citit, în unele cazuri recitit, în altele re-recitit, și cărțile lui Eliade, nu toate însă, precum și o parte din vasta bibliografie conexă. Cu inevitabilele riscuri de a repeta, așadar, lucruri spuse, propun câteva considerații modeste referitoare

la „școala urii”. Sunt note, mai vechi și mai noi, adunate de-a lungul acestei aventuri livrești, toate cu un subliniat caracter personal și fără nici o veleitate savantă.

Prin însăși natura vocației sale care a fost una ofensivă, de explorator, de cuceritor, Eliade era făcut să provoace reacții de tot felul. Succesul său precoce l-a instalat în prim-plan, mai ales ca romancier, cel de erudit și savant venind mai târziu. Or, în anii 30 ai secolului trecut, succesul se măsoara – ca și azi – în tiraje mari și în bani, în admirație dar și în tot felul de invidii.

Tot în epocă, aventura exploratorie în spații și discipline exotice, care nu teneau pe mulți, publicistica politică și postura de animator, rolul, atribuit de alții, de șef de școală sau de generație, au produs destule reacții de adversitate. Aproape fiecare gest al său reprezenta un semnal pentru conștiința intelectuală și invita la dezbateri. Mai ales jurnalele sale pentru care a inventat denumirea de „roman indirect” se adresau conștiinței într-un mod cumva imperativ. Scrisul său provoca, polariza, neliniștea. Pe Emil Cioran, june profesor genialoid și insomniac de la Sibiu, Eliade îl exasperează la un mod aproape isteric și îl potolește doar o „provocare la duel” simbolică printr-un articol polemic. Aceeași atracție magnetică irezistibilă o suportă, în același interval dintre războaie, și foarte tânărul și obscurul literator Eugen Ionescu, genialoid și el, soluția fiind cele două celebre comentarii critice la *Maitrey*, prin care, de altfel, pune în chestiune însăși condiția criticii literare.

Toate acestea se înscriseră, însă, în logica unui climat cultural fără îngrădiri

și aflat, începând imediat după primul război mondial, într-o continuă și fecundă ebuliție, unde absolut toate marile teme ale contemporaneității erau supuse examenului critic. De atacurile presei de stânga, unele absolut odioase, omul de dreapta Eliade nu putea scăpa și, totuși, cu câteva excepții, marile polemici din epocă aveau eleganța, superbia jocului superior al inteligenței și talentului. Confruntarea se ducea după reguli acceptate de toate părțile și cu arme neucigătoare.

În noua lume de după războiul al doilea intrau în scenă triumfători lumpenproletariatul culturii române, posedatăi dostoevskieni (însă fără superbia tragică a unui Kirilov), „oropsiții soartei” invocați în chemarea la luptă a *Internaționalei*. Armata de strânsură, de mercenari, de fapt, a criticii cominterniste s-a alcătuit la momentul zero din câțiva corifei care au și făcut apoi carieră: Vitner, Novicov, Petroveanu, Crohmălniceanu, Tertulian, Popper ș.a.m.d. Ca în piesele shakespeariene existau însă și personajele de fundal, fără identitate (târgoveți, soldați, gospodine), care spun o replică și dispar în neant. Critica și istoria literară au fost puse cu toate aceste forțe însumate să răspundă unei comenzi imperative, preluate din arsenalul propagandei: eliminarea, ”lichidarea” dușmanului de clasă, adică a operelor și autorilor neconformi canoanelor esteticii marxiste. Am pomenit de Comintern: marele proiect al acestuia, identic de la Elba până la Vladivostok, viza colonizarea spirituală, cu primul pas care era exterminarea elitelor naționale. Ce mi se pare lăsat în penumbră cu nu știu ce sfieli feciorelnice este colosala investiție de ură care colorează această operațiune. În rest, ce e factual s-a repetat la nesfârșit, terminând prin a se banaliza. În acea perioadă, ca fugit din „lagăr”, exilat, dar și în calitate de persoană cu știute convingeri anticomuniste, Mircea Eliade a fost radiat din literatura română. De la sfârșitul anilor ‘40 ai secolului trecut înainte, situația a avansat apoi capricios, cu înșelătoare cedări, amendări neimportante de conjunctură sau false replieri de care s-a făcut mare caz, numite în fel și chip: „dezgheț”, „liberalizare” etc. În aparență, distribuția personajelor principale se schimba și ea din când în când – dar totul era o iluzie optică! Replicile cheie păreau în câte un moment oarecare de asemenea altele, dar era de fapt o suprapunere efemeră peste textul scris cu cerneală simpatică, singurul definitiv și important, la care nu oricine avea acces. Povestea va mai continua, după părerea mea, încă cel puțin un secol de aici înainte, ea neputându-se încheia datorită principiului generator inestingibil care e ura și care se alimentează din sine însuși ca șarpele din legendele amazonice.

Pe scurt, așa se face că generația mea, numită „șaptezecistă” sau „expirată”, nu l-a avut în programa de liceu la literatură pe Mircea Eliade. Ca și ceilalți scriitori interziși, numele său dispăruse din toate manualele, din dicționare, enciclopedii dar și din orice alt fel de text, după cum cărțile lui dispărușeră din biblioteci. Până târziu, el n-a fost studiat nici în universitate, oricum generația mea n-a avut acest noroc. Scos la iveală, cu infinite precauții și

riscuri, din câte o bibliotecă salvată de fericii deținători, împrumutat ca iarba de leac și trecut din mână în mână, *sous le manteau*, adăugându-se mai târziu câte o carte de-a sa adusă, tot ilicit, din străinătate – toate acestea au făcut ca autorul Eliade să nu dispară complet din conștiința contemporanilor săi din țară. A urmat, așa cum se știe, momentul fast al „reconsiderării” sale din a doua jumătate a deceniului șapte cu o serie de reeditări, întâi, povestirile, apoi câteva romane, mai târziu și cărțile sale savante. Nu trebuie însă pierdut din vedere detaliul că această operațiune care, la vremea ei, părea aproape un miracol, a fost dirijată din culise, poate chiar decisă de aceiași omniprezenți cominterniști. Mereu de veghe, aceștia nu mai aveau forța și mușcătura mortală prin care să eternizeze efectele provocate de holocaustul roșu din deceniul anterior. Istoria îi silea la un pas de repliere când, de pildă, la sfârșitul anilor ‘60, chiar și la începutul anilor ‘70, doar un nebun ar fi riscat să-l atace pe Eliade. Erau însă doar o amânare tactică și subtilitatea perversă inventată de aceeași ură, după cum s-a văzut mai târziu.

Oricum, asupra a două generații postbelice, scriitorul, romancierul interzis, personalitatea inaccesibilă care era Mircea Eliade a exercitat o influență despre care încă nu știu să se fi scris serios.

De ce-i fascina Eliade pe tinerii din anii ‘60, școlii în liceu cu poezia lui Neculuță și Păun Pincio și cu proza lui Sahia? Era o apropiere accidentată, târzie, în felul ei nefirească, iar azi pur și simplu de neînțeles. Dar, ca și în iubirile târzii, a rodit și s-a dovedit îmbogățitoare. Nu trebuie neglijată, desigur, calitatea specială de lectură interzisă care la vârstele tinere nu-i ceva fără importanță. În epocă însă nu problematiza absolut nimeni cauzele acestei interdicții (de ce ești exmatriculat dacă ți se găsește în tașcă o carte de Blaga), ele fiind luate tel quel, ca un lucru de la sine înțeles. Mai e ceva: continua stare de punere sub acuzare din primele două decenii, dar și generalizarea minciunii propagandistice sleise orice elan exploratoriu cinstit ca inițiativă pe care cineva să și-o asume. Adevăratele motive pentru care Eliade fusese excomunicat din patria limbii sale materne nu preocupau pe nimeni care să meargă la sursă, să scotocească și să verifice. Ce să verifice, în fond? Pe scurt, persoana cu stare civilă și buletin de identitate Mircea Eliade nu exista, nu interesa. Drumul într-acolo fusese scurt-circuitat prin cărțile sale devorate cu lăcomie.

De ce această lăcomie? De ce fascinație? Sunt, evident, întrebări legitime. În nici un caz nu era o seducție prin stil. Eliade, așa cum se știe, nu scrie „frumos”, nu scrie, cum se zicea cândva, „cu limba”, un atribut al scriitorului român foarte prețuit. În romanele sale fraza e descărnată, simplificată, textul curge febril, neelaborat, ca dintr-o suflare. Scrie chiar neglijent, cum au semnalat cititorii mai mofturoși.

Sunt cel puțin trei motive pentru care, în raport cu starea de fapt a anilor 60–80, pentru un tânăr și îndeosebi pentru scriitorul tânăr în căutare de sine, Eliade să fi reprezentat o provocare și un model. Astăzi, aceste lucruri se văd cu

ochiul liber. Pe atunci ele presupuneau un parcurs cvasi inițiativ.

Întâi, aventura existențială pe care o trăiesc personajele romanelor lui Eliade face figură aparte și se înscrie pe alte coordonate decât cele devenite cumva canonice în romanul românesc, începând de la N. Filimon, trecând prin Rebreanu și Hortensia Papadat Bengescu și până la, să zicem, Călinescu. Diferența specifică e cel mai ușor observabilă în comparație cu Camil Petrescu. Și într-un caz și în altul, personajele sunt intelectuali, cu calificare introspectivă. Pe Eliade, însă, spre deosebire de Camil Petrescu, nu l-au preocupat și nici n-a transferat personajelor sale conflictele revoltatului și nici, mai ales, pe cele ale înfrântului. Situate în social și construite realist, personajul lui Eliade are ceva doar al său: privește cumva „dincolo”, peste o barieră de care doar la lectură luăm act. Când l-am cunoscut pe Petre Țuțea, am remarcat pe lângă aspectul lui pitoresc de moș știrb și gras, ponosit și puțin surd, de care mulți imbecili am văzu că fac caz cu o grimasă disprețuitoare, această privire severă, totală, ațintind ceva inaccesibil celorlalți.

În alt rând, Eliade propunea tema seducătoare a formării, autoeducării, asta mai ales în jurnale. Odată cu tema sau în trena ei, apărea problema de conștiință a lucrării asupra sinelui: sinele ca o pastă moale ce poate fi modelată optim într-un scop superior. Dintr-odată, la lectură, mintea cititorului era constrânsă să funcționeze și ea în alt regim decât la lecturile obișnuite.

În fine, era și tema sacrului, care frigea la atingere. Prin aceleași căi subterane s-a întezărit totuși bogăția misterioasă, fecundă și încă neexploată a credințelor și miturilor și care era altceva decât ce se știa din tradiția povestirii moldovenești dominată de Sadoveanu. Teza mea e că în ecloziunea prozei noastre fantastice de până la 1990 (Bănulescu, D.R. Popescu, Uricaru etc.) rolul lui Eliade e încă de studiat.

Cu întârzierea istorică știută, locul cuvenit în cultura română i s-a acordat lui Eliade abia după 1990. Asta înseamnă reeditările la care jinduiam toți, adică romanele, jurnalele, știute doar din ediția franceză, memoriile despre care se vorbea pe șoptite, corespondența etc., dar și studiile critice de rigoare. În aer era o nerăbdare, o curiozitate aproape febricitantă pentru toți foștii noștri mari exilați, dar și pentru cei rămași în țară de a căror operă știau câțiva (Vulcănescu, Nae Ionescu, Steinhardt, Țuțea, Golopenția, Pandrea etc.) Era însă mai mult decât reparația pioasă de cuviință, se refăcea o legătură vitală cu una din sursele de spiritualitate ocultate jumătate de secol. Ca și la alte nații, ca și în alte culturi care se respectă, trebuia de pildă realizat un Eliade complet. La noi, motoarele pornite vijelios la start, s-au domolit încetul cu încetul iar râvna s-a subțiat. După un mic moment de respiro, a demarat în schimb energic campania de discreditare a autorului și a operei sale, deopotrivă, și ea are respirația, ritmul optim, resursa, fuleul maratonistului care nu se va opri de aici înainte o sută de ani.

Există destul de multe asemenea campanii din care pe câteva le-am studiat cu de-amănuntul, ca să amintesc aici doar „dosarul Panait Istrati” cu multe file

nediscutate, și toate urmăresc discreditarea celui vizat, de la un punct înainte, în străvechea logică cominternistă, lichidarea, exterminarea acestuia. De la un caz la altul diferă doar anvergura și unele detalii neimportante. În rest scenariile sunt absolut identice și de-o simplitate frapantă. A construi cu minimum de material probatoriu sau chiar de la zero, istorii, opere (fabricate ex nihilo), personaje, martori, conjuncturi în care ca într-un joc de prestidigitație se amestecă date false cu date reale, se schimbă numele, ziua, anul, se elimină sau se introduc file noi ș.a.m.d. Inși de o perfectă bună credință, don quijoții epocii moderne și postmoderne se aruncă apoi în luptă ca să deconspire trucajele. Aceștia sunt, de regulă, ascultați cu o ureche distrată chiar și atunci când conving. După încă o clipă urmează contraatacul și efectul lui psihologic fatal: zăpăceala și lehamitea. Corectarea greșelilor flagrante și stabilirea adevărului sunt obositoare și plictisesc repede. Urmează uitarea care nu va mai putea fi clintită cu nici un chip. România i-a inspirat unui francez un titlu sugestiv: „o minciună mare cât secolul”. Există însă minciuni și mai grozave decât cele dovedite despre primele luni ale revoluției române, minciuni fascinante, cutremurătoare, strigătoare la cer și nerușinate, care s-au impus ca adevăruri ale istoriei, sunt acceptate cu pioșenie și așa vor rămâne. Demontarea lor e facilă, pretinde foarte puțin. Minciunile au intrat însă atât de adânc în fondul principal de banalități ale existenței noastre încât nu-i mai stă nimănui capul să se ocupe de ele.

Pe de altă parte, manipularea a devenit, în vremurile noastre, o disciplină de sine stătătoare, studiată în școli ca botanica. S-au scris rafturi întregi, domeniul ei, perfect codificat în manuale, e imediat accesibil pentru interesați. Am tipărit eu însumi, ca editor, în interval de un an, cinci cărți despre manipulare, din care două teze de doctorat cu bibliografie pe zeci de pagini. Pe scurt, nu e un secret că arma în sine, cea a manipulării, e destul de rudimentară. Ce uluiește însă e că, așa cum e, nu ratează: cu sforile la vedere, aproape sfidând bunul simț, cu poticneli grosolane și cu păpușari pur și simplu imbecili reușește totuși fără greș să-și distrugă ținta. Mai e o întrebare care trebuie pusă: de ce toate acestea? Răspunsul e simplu: pentru binele cauzei!

Până la război, Eliade n-a neglijat dezbaterile politice. Faptul că s-a situat alături de dreapta naționalistă a lui Codreanu și care la el a devenit o opțiune de viață, de care nu a considerat că trebuie să se dezică vreodată, la poziționat și ca adversar natural al cercurilor stângii. Ce fel de stângă? Una mai mult sau mai puțin tenebroasă, sigur antiromânească, infestată de agenți, diversioniști și spioni dar și de eternul lichelism dâmbovițean, cel fără mamă și tată. Stânga interbelică era în plus, ca și astăzi, la noi, fără potență intelectuală de performanță. Nu numai de asta, atacurile ei erau otrăvite, dar n-aveau altă putere.

Cu toate că editat și cunoscut mult mai târziu, jurnalul lui Mihail Sebastian reprezintă o dare de seamă asupra timpului imposibil de neglijat și pentru că surprinde contradicțiile și tensiunile epocii, frivolitățile ei dar și orizontul tragic nu prea îndepărtat. Că evreul Sebastian plânge cu spasme – și ceea ce e

important: foarte sincer – la căpătâiul antisemitului Nae Ionescu, cu care mai notează în câteva rânduri că are vise cvasi erotice spune ceva foarte interesant despre oameni și epocă, despre suflet și rădăcinile sale în abis. Și prietenia lui Eliade e marcată printr-o seismogramă în jurnal. Cred însă că aceasta trebuie citită cu un ochi mai curat.

În *situația A*, între doi intelectuali se instituie o relație de prietenie în sensul pur al cuvântului, chiar puternic colorată afectiv. În *situația B* însă, între aceiași, din varii motive, intervine perfect legitim răceala, indiferența, poate ostilitatea. E perioada (1941) când Sebastian notează în jurnal: „Premiera *Iphigeniei* lui Mircea Eliade la Național (...) Trebuie să fi fost un fel de reuniune legionară (...) Textul e plin de aluzii și subînțelesuri (...) Iphigenia sau jertfa legionară s-ar putea numi piesa în subtitlu”. Nu știu, după atâția ani, care a fost exact atmosfera de la premieră, în schimb am citit cu atenție piesa: n-are absolut nimic legionar, nici în text, nici în infratextură, aluziv. Observația lui Sebastian e o banală răutate de scriitor care trebuie considerată ca atare fără nici o emoție. Ea dă seama de un spasm tranzitoriu al sufletului și nu de o realitate faptică de luat ca adevăr. Ce vreau să spun cu asta e următorul lucru: schimbarea din relația celor doi foarte buni prieteni ține de logica vieții, de chimismele adesea obscure și în tot cazul incontrollable ale sufletului omenesc. Pentru mine, e evident că Sebastian e inapt, e prea slab ca să-și asume viril o ruptură, cu sânge rece și eventual ironie (autoironie). De aici însă și până la a spune, cum am văzut că o fac unii firosoși, că minuscula dramă se datorează etniei celor doi, mai precis: că Eliade și-a trădat finalmente prietenul evreu este o distanță astronomică și după părerea mea modestă e o tâmpenie.

Un alt tip de atac anti-Eliade îl ilustrează Belu Silber. Prin anii 30, într-un articol de gazetă acesta spune despre romancierul de mare succes al momentului că „e puțin mistic, puțin agent de Siguranță”. Invitat la masă de cel incriminat care-i și reproșează infamia, viitorul martir al închisorilor comuniste (de unde se vede că are istoria cinismele ei...!) se apără nu fără umor: „Eu sunt silit să atac poziția ta ideologică și o fac utilizând clișeele clasice, dar țin la tine ca om și prețuiesc prietenia ta...” (M. Eliade, *Memorii*, vol. 1, Humanitas, pag. 322).

După război, aceste atacuri se vor radicaliza. Oscar Lemnar, între alții, spune: Eliade e „un impostor de succes” căruia „ar trebui să i se ceară socoteală pentru ideile puse în circulație” și pentru prozeliții făcuți ca „șef al generației” (apud M. Handoca, *Pro Mircea Eliade*, Dacia, 2000, pag. 207). Se știe ce însemna „a cere socoteală” în 1946: se pregătea marea acțiune de exterminare a elitei românești...!

Pasul de retragere, evitarea cu mare grijă a angajărilor ofensive și a luptei de baricadă pentru care a optat Eliade ulterior – savantul Mircea Eliade, înhămat la o operă de dimensiunile celor ale lui Hasdeu sau Iorga – au fost și ele interpretate în fel și chip, cu un accent apăsător pe interpretările răuvoitoare. Probabil asta a cântărit și în țară unde savanți ca Valter Roman, Paul Cornea et

alii nu acceptau nici o îngăduință față de „legionarul” Eliade. Numai că urmează o perioadă mai lungă când stânga triumfă la scară planetară iar pe agenda ex-cominternului începând cu 1968 apar alte priorități. Ochii prea vigilenți se vor închide sau se vor muta în altă direcție și va începe astfel „reconsiderarea”, adică editarea selectivă a lui Eliade în țara natală.

Pausa se va lungi profitabil pentru romanul românesc, pentru cultură, în general. Și comentariile care i se dedică lui Eliade în această pauză de respirație sunt cele firești. Dacă ar fi cu puțință, ar fi pasionant de reconstituit cum s-a decis că pauza a durat prea mult. Dintr-odată, eram în 1983-84, a devenit imperios necesar ca „dosarul Eliade” să fie redeschis și pus pe tapet. Mecanismul în repaus trebuia amorsat din nou. Cam așa a apărut volumul *Eseuri critice* de H.H. Stahl care vine și cu o schimbare de strategie: nu mai e atacat omul viu, cu păcatele sale, de data asta vine oblic atacul operei științifice, tradusă peste tot, studiată în universitățile lumii și la un pas de a fi propusă pentru Premiul Nobel. Ce spune H.H. Stahl? Că, între altele, Eliade e în ignoranță cu metodele moderne de cercetare în sociologie – asta fiind un fel de sfidare, de refuz al „noului”. Că a scris totuși câteva studii minore închinare „problemelor românești” unde întreaga informație e de a doua mână, că *De la Zalmoxis la Genghis Han* rămâne „o decepție”. Ș.a.m.d. Azi s-a uitat, dar aceste afirmații, și altele, o dezbatere prelungită în presa culturală, în care au fost implicați și *Tribuna* și câțiva universitari clujeni. Începuse însă să se strângă iarăși șurubul iar Eliade, care avea să moară curând, avusese câteva intervenții inconvenabile pentru București. Zarva s-a curmat scurt, sec, practic fără deznodământ și concluzii.

Locul cuvenit în cultura română i s-a acordat lui Mircea Eliade abia după 1990. Asta înseamnă, întâi, reinsertia personalității după care jinduișe nu doar generația mea, editarea cu sistemă operei, adică romanele, jurnalele (cenzurate și în ediția franceză), traducerea lucrărilor științifice, memoriile, corespondența etc. precum și, evident, numeroasele studii apărute în străinătate și care-i erau dedicate, de tradus și editat și acestea. În aer erau o nerăbdare, un interes aproape febricitant pentru tot ce fusese interzis sau cunoscut doar din auzite, pentru toți foștii noștri mari exilați dar și pentru cei rămași în țară, exilați din conștiința publică (Vulcănescu, Nae Ionescu, Țuțea, Steinhardt, Golopenția etc.) Începea, așadar, mai mult decât o operațiune reparatorie: se refăcea o legătură vitală cu una din sursele majore de spiritualitate nepuse la lucru jumătate de secol. Momentul era de pregătire când se ia un mare elan decisiv. Cei care am făcut gazetărie militantă în primii ani 90 am trăit până la capăt acest moment pe care continuu, deși sună un pic emfatic, să-l numesc „magic”, în tot cazul e irepetabil. Timpul trecut de atunci e prea scurt ca să fi uitat ce a fost. Unele lucruri se înțeleg însă doar acum, când privim înapoi. Între acestea se află – după opinia mea – contextul cu totul special când iarăși s-a redeschis „dosarul Eliade”, de data sta cu maximum de mijloace, de forțe și de energii însumate.

Lansarea temei „Holocaustului românesc” a reprezentat primul moment

semnificativ și punerea sub acuzare a țării și a poporului, definite ambele ca antisemite: articole de aducere aminte, studii, polemici dure, cărți (beletristică, istorie etc.) au subliniat cu insistență această moștenire atavică, ca un fel de stigmat genetic ignorat anterior. Câțiva ani au fost marcați de fapte stranii, buimăcitoare, care au surprins pe toată lumea. Monumente funerare din cimitirele evreiești „vandalizate” (atunci a apărut și termenul), o sinagogă cu ușa spartă, pereți mângăliți cu inscripții care dovedeau o perfectă cunoaștere a simbolurilor antisemite, o altă sinagogă de unde s-au furat obiecte de cult, un zid nu știu unde pictat cu svastici. Fapte identice se înregistraseră și înainte și după primii ani 90 în vestul Europei. Se dovedea că există o știință a atacului și o perfectă cunoaștere a mijloacelor, dar nu era limpede dacă ele s-au internaționalizat pe socoteala românilor. Investigațiile jurnalistice se împotmoleau din start. E un fapt cert: golănimea cartierelor noastre, adolescenții puși pe rele ignoră, fie și din lene, aceste subtilități ale arsenalului antisemit și doar mai târziu, pe filieră muzicală, a apărut – tot ca o efemeridă – atracția pentru cimitire, cochetăria cu satanismul și cu alte elemente de recuzită ale romanului gotic, fără mare trece la noi. Acuzația de „fascist” din de „legionar” a intrat totuși dar cumva forțat în uzul articolelor de demascare. Cu asta se simplifică teza că există persoane care se pretează la asemenea porcării, fără a preciza cine sunt. Straniu e că, la fel de abrupt cum au apărut, aceste extravagante cu un important ecou internațional au încetat. A fost simplu și net, ca la o apăsare de buton. O îngrozitoare tară genetică românească s-a evaporat fără urme de la televizor și din coloanele ziarelor. În paralel apăruseră zeci sau poate sute de cărți exploatând aceeași temă sau variantele ei care sunt inepuizabile. Un necunoscut, Teșu Slomovici a tipărit în acest context funambulesc Dacia Judaica, lucrare masivă, finanțată de Ministerul Culturii, două volume, circa 1000 de pagini, foarte elegantă. Cum n-am văzut ca istoricii noștri să se fi pronunțat, nu mă încumet să comentez faptul, pe care totuși îl consider o bizarerie. Sunt fapte tulburătoare, orice s-ar zice! Prins în acest iureș al unei realități deraiate, halucinante, care totuși nu e o farsă, însuși Ion Iliescu vede cohorte de legionari cu steaguri verzi defilând pe bulevardele capitalei, împotriva cărora va chema minerii în vara lui 1990. (Pe bătrânii legionari, atâția câți au supraviețuit închisorilor, care în viața lor n-au jurat decât pe tricolor, i-au umplut de o sfântă indignare îndeosebi steagurile verzi, care sunt de drept ale musulmanilor. Dacă prostia omenească despre care a scris frumos Ion Creangă merită să ne indignăm...!)

Punerea în cauză și rediscutarea postrevoluționară a perioadei dintre războaie l-a avut ca deschizător de drum pe Z. Ornea, autoritate acceptată de lumea academică și scriitoricească. Cu o experiență bogată de editor și cercetător literar, de scotocitor prin arhivele istorice, cu o operă solidă, el venea și cu toate clișeele și rutinele de gândire ale școlii marxiste. Era însă onest și foarte respectat pentru asta. Am stat de câteva ori de vorbă la mare cu el. Avea un umor

subțire, șiret, delicatețe și un farmec special. Avea și respectul aproape religios, poe care-l au elevii școlilor rabinice, pentru litera textului, care e ca și săpată în piatră. Știa însă și că tălmăcirea literei nu e la îndemâna oricui și că cine vrea să afle adevărul se adresează lui Rabi, care-i unicul în posesia lui. Avea și un țel, slujit cu credință până la moarte, ceea ce e admirabil. Important e că în toate polemicele provocate de unul sau altul din textele sale de după 1990 el venea blindat cu cărțile sale groase pline de citate doveditoare și din tabăra adversă n-a apărut nici un preopinient pe măsură de care să ținem cont, cu toate că mulți i-au opus amendări punctuale valabile.

În trena lui Z. Ornea, în 5 august 1991, a venit celebrul articol al lui Norman Manea, tipărit întâi în SUA, tradus imediat și la noi. Despre acest articol care supunea dezbaterii publice incriminarea lui Eliade ca legionar și antisemit s-a spus probabil tot ce era de spus. Am reținut o frază stranie. „Teama”, spune N. Manea, pe care – între admiratorii lui Eliade – o stârnea divulgarea acestui fragment de biografie ascuns cu grijă înainte, „n-ar fi rău s-o stârnească până la urmă și Pârvan ori Eminescu, pe scurt, mai toată cultura română...”

Toate acestea au survenit după moartea profesorului de istoria religiilor de la Chicago. Înainte de asta fusese povestea cețoasă cu Adriana Berger. Expatriată din România, devenită studentă și apoi doctorandă la Chicago, mare admiratoare a lui Eliade care, subrezit de vârstă, o ia sub aripa lui ocrotitoare, aceasta-i devine secretară particulară cu acces la bibliotecă, la fișe și la documentele păstrate în casă. Acolo izbucnește în acest interval și un incendiu și mai survin și alte întâmplări ciudate. Important e că imediat după 1988, Adriana Berger – care ulterior a dispărut fără urmă – a avut o comunicare la un congres și a publicat un articol unde fostul său maestru spiritual e acuzat cu o violență teribilă de legionarism și antisemitism.

Am urmărit de la distanță, fără adică vreo implicare, această progresie accelerată, în cadență, a discreditării. Biografia se preta recursului istoric, demascării și tonului vindicativ. Opera cerea, pe de altă parte, șfichiul sarcasmelor. Într-o carte din 1993 (*Mitologiile secolului XX*), francezul Daniel Dubuisson notează că opera lui Eliade, caracterizat ca un „obscur exilat român”, „pare să fie concepută cu scopul de a opune științei, societății, principiilor politice, umanismului, moralei (...) un sistem mistic, antisemit, agrar și arhaizant în care se regăsesc (...) obsesiile și mitologiile gânditorilor fasciști ai anilor 30...” Pentru același Dubuisson, *Mitul eternei reînțoarceri*, carte elogiată la vremea ei de Croce, Eugenio d'Ors etc., are o teză naționalistă, șovină, nazistă, legionară, antisemită... Spuneam de progresie, de acumulare. Pentru cine reușește să nu se piardă cu firea lucrurile devin realmente pasionante. De fapt – lucru pe care-l spun și câțiva italieni obscuri, între care Cesare Segre –, în calitatea sa recunoscută de istoric al religiilor Eliade nu mai contează. Teza sacrului camuflat e fascistă. În proza lui sunt decodate din ce în ce mai săcăitor un substrat de încifrare unde pot fi recunoscuți Garda de Fier, Codreanu etc. Despre

Noaptea de Sânziene, considerată de unii opera de vârf a lui Eliade, vin alții, mai nou, care spun că e un roman ratat. Jurnalele sale au servit și servesc la punerea explicită sub acuzare, fiind infectate de politic. În „jurnalul” portughez editat și comentat în ultima vreme, Eliade își centrează notele zilnice pe observarea intimității. E o perfidie, nu pierd ocazia să spună comentatorii. De fapt, Eliade vrea să deturneze atenția, să adoarmă vigilența posterității. E perfidie și nesinceritate. Reaua credință, ca să nu zic prostia mi se par flagrante. Aș spune chiar mai mult: a apărut o veritabilă competiție în a găsi sau inventa hibe lui Eliade, totul subordonat obligației imprescriptibile de a macula, de a submina. Fostul lui bun prieten Saul Bellow, cel care la înmormântare i-a rostit discursul funebru virează și el brusc și, în ultimul său roman, îi rezervă un portret caricatural. Într-un context cu pederăști triumfători care domină epoca și, înaintea epocii, domină America, cu științele și politicile ei, privind de foarte sus și Europa cea decrepită, personajul „cu cheie” Eliade poartă masca lui „pseudo”: pseudo-erudit, pseudo-gentleman, pseudo-celebritate. În același timp, ascunzând stângaci un trecut infam.

Nu trebuie uitat că, pe lângă toți cei enumerați foarte succint până aici, a existat mereu pletora abstrusă și foarte zgomotoasă a diletanților, a colportorilor, a compilatorilor. Unii dovediți prompt chiar plagiatori, cum a fost cazul frațuzoaiicei Alexandra Laignel-Lavastine. Amatorismul care e totdeauna plin de avânt păcătuiește prin nepăsare pentru rigoare, pe care îmi iau dreptul de a nu o considera deloc inocentă. O *armada* autoinvestită peste noapte de specialiști repeta a suta oară aceleași lucruri, neobosită, aranjând doar altfel lucrurile în pagină sau schimbând o literă, o cifră – nu însă totdeauna cu scopul de a corecta ce a fost înainte greșit.

Spre sfârșitul anilor 90, când această zarvă începea să devină asurzitoare, mi-au parvenit textele zise „legionare” ale lui Mircea Eliade cu oferta ca, în calitate de editor, să fac din ele o carte și să o public. Tipărisem la Editura Dacia, puțin înainte, două cărți excelente ale lui Mircea Handoca, o monografie Eliade și o culegere de studii – câteva polemice – dedicate aceluiași. Textele primite de mine erau invocate de absolut toți detractorii lui Eliade, din unele se dădeau citate mai mult sau mai puțin deformat. Nu se înghesuise însă nimeni, nici în țară nici în străinătate, să le publice, deși se știa că unele dintre ele circulă și din ele se citează cam aceleași cinci-șase fraze.

Am citit textele primite cu creionul în mână ca redactor de carte dar și ca director de editură care va trebui să decidă dacă își asumă proiectul și în ambele ipostaze am fost cucerit. Între timp, căci au trecut șapte ani de atunci, s-a stabilit cu precizie că faimosul răspuns la o anchetă intitulată De ce cred în biruința Mișcării Legionare? a fost scris integral de M. Polihroniade. Tot în acest interval, în afara textelor primite de mine atunci, au mai apărut, deshumate din ziarele vremii, încă circa zece alte articole ocazionale necunoscute. Cu toate acestea, esența publicisticii politice Eliade nu s-a schimbat.

Este vorba, ca să spunem lucrurilor pe nume, despre articolele unui tânăr savant cu faimă deocamdată locală care scrie la ziar ca să mai adauge un pic la venitul modest care însumează salariu plus drepturi de autor pentru cărți. Ca atâția alții, care scriu și ei, simte nevoia de a comunica frământările intime ale unuia care e martor neindiferent la chinurile facerii primei modernizări românești. Nebunia și abjecția lumii reprezintă și pentru el marea provocare iar în acea lume își asumă și calitatea de a fi român, asta cu disperarea și revolta comune unei întregi generații. Ca și în jurnale, ca și în „romanele” zise „indirecte”, accentul cade așadar pe trăire și implicare, cu toată ardoarea lucidă a celei de a doua tinereți. Rezultatul e o proză de idei strălucitoare, fascinantă. Membrii micului ghetou bucureștean în care trăiește Eliade vor fi citit – să admitem – articolele din paginile unor ziare cu tiraj foarte modest unde sunt publicate. Vreau să spun că Eliade nu scria pentru mase, n-avea vocație de tribun. La fel, miniștrii, șefii de partide, marii tartori nu citesc asemenea articole și cu atât mai puțin vor fi vreodată influențați de ele în luarea deciziilor. (Doar noi, în candoarea noastră un pic imbecilă, ne iluzionăm că suntem luați în seamă și contează ce scriem la gazetă.) În marmelada aluvionară a jurnalisticii dintotdeauna, cu condiția ei de efemeridă, în hectarele de text tipărit produse cotidian și care sunt orfane de idee, deșeu expulzat instantaneu în uitare, *Piloții orbi*, ca să dau un exemplu, e de citit și azi cu strângere de inimă la constatare că nu s-a perimat cu o iotă. Șansa sau poate neșansa acestor texte a fost că după jumătate de secol au fost scoase la iveală, desprăfuite pentru a fi nu citite pentru profetismul lor spectacular, ci pentru a construi discreditarea unuia din marile figuri românești ale secolului trecut.

Reeditarea acestor texte sub formă de carte depindea la data respectivă exclusiv de mine. Pe căile obișnuite în Cluj, unde nu pot exista secrete, se aflase ce am de gând – se aflase și la București, și în alte părți... Un sfat repetat insistent, gospodărește, care mi-a fost transmis a fost să nu mă vâr într-o chestiune evitată cu grijă înțeleaptă de alții. Multora, editarea textelor „legionare” ale lui Eliade le apărea multiplu riscantă. Reieșea din asta o solidarizare cu ideile acelor texte în jurul cărora era de preferat să nu se facă zarvă, poate chiar să nu fie nici cunoscute altfel decât sub formă de citate manipulatorii. Pregătirea de artilerie anterioară anihila și ea orice pledoarie în favoarea recuperării controlate sub aspectul rigorii științifice, dând dreptul cititorului de azi să-și facă o idee de unul singur. Nu! Sunt situații când textul n-are nici o importanță și nimeni nu se obosește să-l mai citească pentru a-și face o idee: contează exclusiv ce a spus nu știu cine despre acel text. Contează, adică e suficient, arhisuficient.

Pe alte căi, ocolitoare, mi-au parvenit și niscai avertismente pe un ton mai aparte, amenințătoare... În pofida acestui tip de obstacole care par absurde sau caraghioase dar de multe ori reușesc, fie și tranzitoriu, să blocheze câte un proiect, cartea – cârticica, la drept vorbind – a apărut. Ea s-a bucurat de succes

și în țară, și în străinătate. Câțiva oameni importanți, în opinia cărora credeam, mi-au confirmat că nu greșisem. Doi dintre ei, care anterior se arătaseră indispuși de inițiativa mea, au recunoscut cu franchețe că fuseseră în eroare. (Nu pot spune nume, pentru că e vorba de convorbiri private.) Nu am nici o îndoială că această cârticică a fost citită cu lupa. Au fost verificate fraze, cuvinte în care, după un cunoscut obicei, se intervine cu un scop sau altul: nu s-a descoperit nimic în acest sens. După care, în ciuda așteptărilor mele, s-a așternut tăcerea.

Cea de a doua trăsătură (prima fiind nerușinarea, în înțelesul străvechi, țărănesc al cuvântului) a campaniilor de discreditare este efectul de surzenie. Noua lectură care era și integrală, sau trebuia să fie astfel, a unor texte despre care se spusese tot felul de prostii obliga acum la câteva clipe de reflecție onestă. După care ar fi trebuit să se audă o voce sau mai multe care să formuleze concluziile reparatorii. Nu s-a auzit nimic. Liniștea a fost aproape asurzitoare. Apucasem să cunosc înainte arhiva Handoca, cantitatea uriașă de text inedit rămas de la Eliade: „un metru cub”, am anunțat într-un articol însă greșeam: sunt câțiva metri cubi... Deși neagreată, ideea de a începe editarea sistematică a acestei arhive îmi stătea în cap. Ar fi fost frumos ca asta să se realizeze, fie și parțial, într-un mare oraș transilvan cum e Clujul. Brusc însă s-a văzut că nu va fi cu puțință. Au fost mai multe motive între care și o scrisoare adresată mie personal, ceea ce e ciudat, și nu editurii sau mie în calitate de director al editurii, în care eram amenințat cu tribunalul în cazul că aş mai fi editat fie și o pagină din Eliade. Deținătorul copyrightului, cuprins de hărnicie, intra în acțiune. Așa că, de aici înainte, textele editate la Dacia vor rămâne blocate o sută de ani.

Făcând parte – nu fără orgoliu și un pic de umor – dintr-o generație considerată „expirată” am făcut după toate astea și după altele pasul necesar de retragere. Cu alte cuvinte am cedat mai tinerilor povara inițiativelor care, de pe margine, pare un privilegiu grozav. Între timp, am văzut cu toții ce s-a întâmplat cu arhiva rămasă de la Cioran, recuperată din tomberoanele Parisului de niște gunoieri. Pagini, de ordinul sutelor, scrise de Eliade au fost adunate și ele tot din gunoi de Cristian Bădiliță. Arhiva românească a postului Europa Liberă, unde erau câteva decenii de istorie românească, s-a pierdut fără urmă. Nu știu ce să cred că se va întâmpla cu arhiva soților Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Trag nădejdea, totuși, că, până la urma urmelor, va fi bine...!

*Comunicare susținută la ediția a IX-a a Colocviilor de la Beclean – 2007
cu tema: „Mircea Eliade în conștiința noastră”*

MIRCEA ZACIU, UN PERIPLU PRIN LITERATURĂ

Efectuând o călătorie romantică, Mircea Zăciu îi așază în prim-plan pe marii și micii scriitori ai vremii, care sunt și „călători”, firește, romantici: de la Goethe la Heine, de la Rousseau la Chateaubriand, Benjamin Constant sau Stendhal, de la Puskin la Bolintineanu. Călătorul romantic, după cum consideră Mircea Zăciu, nu este numai un visător, ci și un observator care nu se poate sustrage realității, este un suflet frământat. De aceea, „memorialul de călătorie”, gen foarte cultivat în literaturile europene, are un caracter modern, prin detașarea de orice reguli și canoane estetice, optând pentru o formulă

compozită, situată între narațiune epică și meditație lirică.

Călătorul romantic confruntă uneori realitatea socială cu ipotezele unei meditații anterioare. Călătoria poate fi un prilej de a construi contraste: între înapoierea și civilizația ce despart straturile unei colectivități sau între stadiile diferite pe care o națiune sau alta le-a atins pe scara progresului uman. Itinerarul în literatura română cunoaște forme variate și originale: avem O călătorie la Constantinopol a lui Theodor Codrescu, Escursiunile în Germania meridională ale lui Nicolae Filimon. Alături de ei, Vasile Alecsandri este un curios drumeț prin munții lui de acasă, furat apoi de soarele Africii sau purtat de misiunile diplomatice către cețurile Londrei.

Cu Bolliac, cu Alexandrescu, cu Alecsandri, Russo și Odobescu sunt create bazele memorialului autohton. Remarcăm, în cazul fiecăruia, predilecția pentru natura sălbatică, neatinsă de civilizație, perspectiva geologică, arhitectura măreață a munților, prezența schiturilor, poezia melancolică a nopții și solemnitățile gravă a răsăritului de soare, risipind teama omului singur în fața universului și a istoriei. „Suntem naturi solare, temperamente meridionale, mitologia noastră e binevoitoare, misterele și spaimetele ne vizitează rareori literatura. Călătoria noastră continuă într-un decor de mare prospețime vegetală, într-o natură binevoitoare, maternă, a cărei calitate de refugiu nu vine dintr-o nevoie de izolare, ci din experiența colectivă a istoriei”¹. Din arhiva culturii românești, Mircea Zăciu supune atenției noastre actul de naștere al Convorbirilor literare. Revista a apărut dintr-o inițiativă maioreșciană, așa cum atestă Amintirile din Junimea ale lui Iacob Negruzzi. Ideea de a „deschide un mic

jurnal literar” care să cuprindă și rezumatul discuțiilor junimiste, foarte aprinse pe atunci, a fost întâmpinată cu cele mai vii aprobări, iar titlul, sugerat de Negruzzi, a fost admis „fiindcă este fără pretenție”, argumenta Maiorescu. Asociindu-și, mai târziu, colaboratori de prestigiu, Convorbirile vor atinge și larga notorietate și longevitatea fără precedent în analele presei culturale românești. Revista se confundă multă vreme cu viața ideologică a grupării Junimea. În acest sens, Tudor Vianu observa: „păstrează în cea mai mare parte urma activității Junimii și lectura atentă permite refacerea vieții renumitei grupări literare și a etapelor pe care le-a străbătut”²². Creație a lui Titu Maiorescu, puternic legată de personalitatea acestuia, revista „îi urmează destinul”, afirmă Eugen Lovinescu. „Cu toată partea dominantă de la început a lui Titu Maiorescu”, spune Nicolae Iorga, revista rămâne „fapta lui Iacob Negruzzi”. „Omul era de o pasiune aprinsă, își neglija propriile interese, se identifica fără condiții cu viața redacțională, obsedat de atragerea unui cerc tot mai larg de colaboratori, întreținând o vastă corespondență, având capacitatea atât de rară de a stârni entuziasmul și afecțiunea”²³. Profilul revistei, prin colaboratori de prestigiu, precum Alecsandri, Eminescu, Creangă, Caragiale sau cei tineri, Duiliu Zamfirescu, ne îndepărtează tot mai mult de imaginea unei reviste conduse sub autoritatea lui Titu Maiorescu.

Prin climatul creat mai ales de Iacob Negruzzi, se formase un spirit convorbirist, transmis succesiv celor care au preluat conducerea revistei. Acestui „spirit”, tradiție de liberă asociere a talentelor autentice, de cult al adevărului și al criticii fără menajamente, de eforturi pentru consolidarea culturii naționale, aveau să-i rămână credincioși toți succesorii lui Iacob Negruzzi. O dată cu părăsirea conducerii revistei de Negruzzi în favoarea tinerilor, aceasta a fost lăsată în grija lui Mihail Dragomirescu, apoi a lui Simion Mehedinți. Dar ideologul ei literar, afirmă Mircea Zăciu și, de fapt, ultimul care încearcă să-i restabilească linia de plutire estetică, este Eugen Lovinescu. Acesta a dat, în colaborările sale, un fel de direcție, promovând „poezia nouă” și dezaprobând literatura „țărănistă”, așa cum reiese dintr-un articol publicat în 1911 - „Crisa actuală a literaturii noastre”: „Literatura noastră este intelectualizată. Aici e scăparea ei. Așa cum e acum, ea s-a împotmolit în adâncuri, fără măcar să încerce să se ridice pe culmile senine...nu putem trăi – literaricește – până la nesfârșit în lumea haiducilor, a hoșilor de cai, în care ne plimbă unii scriitori...Nu putem asculta mereu poveștile lui moș Gheorghe, ce pufăie din lulea, în lumina scăzută a amurgului, își drege glasul spre a începe o veche poveste de demult...Literatura țărănistă e un gen literar, dar nu singurul”²⁴. Același Eugen Lovinescu se întreabă despre existența acelor „palide frunți aplecate la lumina lămpii pe foi îngălbenite de vreme” sau despre „cercetători ai tainelor firii, ochi pironiți pe firul de iarbă ce crește, degete ce lunecă pe clapele naturii divine, inimi ce bat pentru idealurile albe ale poezilor”²⁵. Aceste gânduri au atras noi scriitori: colaborarea lui Ion Pillat, a Elenei Farago, mai târziu a lui

Ion Minulescu, Victor Eftimiu, Emil Isac.

După aprecierea lui Mircea Zăciu, Convorbirile literare semnifică o epocă de cultură și o arhivă a acelei epoci. Timp de opt decenii, revista a adunat în paginile sale tot ceea ce intelectualitatea României moderne a meditat, a cutezat, a visat, cu eșecurile și biruințele ei. „O revistă care a publicat Amintirile din copilărie și poveștile marelui humuleștean; o revistă în care se află mesajul de flacăra al „lucefărului” poeziei românești; unde a apărut Budulea Taichii și Popa Tanda, O făclie de Paște și O noapte furtunoasă, Năpasta și O scrisoare pierdută și Criticele lui Maiorescu – a avut poate șansa unică în istoria unei culturi de a vedea adunate sub cupola ei academică, cele mai pure expresii ale ethosului național. De-ar fi făcut numai atât, și tot ar merita omagiul nestins al celei mai depărtate posterități.”⁶

Pentru Mircea Zăciu, o amiciție literară înseamnă „o sumă de afinități electivă care apropie două spirite, adesea de vârste diferite și având chiar un profil intelectual deosebit, dar cu o comună atitudine în chestiunile artei”. Sunt în literatura noastră destule exemple capabile să ilustreze asemenea relații, născute nu neapărat din frecventarea unui cenaclu, cât mai ales din acele mișcări sufletești bruște, care prilejuiesc neașteptate apropieri durabile: prietenia Liviu Rebreanu – Emil Gârleanu, Camil Petrescu – Mihail Sebastian, Ion Barbu – Tudor Vianu și altele.

Lovinescu spunea că interviul luat unui scriitor nu trebuie să vizeze autobiografia „în sensul comun al cuvântului”, ci „o autobiografie sufletească”, deoarece dincolo de ascendențe interesează atitudinea prezentă a artistului, intervenția lui promptă în mișcarea vie a literaturii. În paginile Vieții literare, I. Valerian, răspunzând îndemnului lovinescian, a chestionat în acest spirit câteva zeci de scriitori români contemporani, iar documentele de atunci sunt adunate astăzi sub titlul Cu scriitorii prin veac (Editura pentru literatură, 1967). Confesiunile desenează și coordonate ale epocii (Vasile Pârvan), proiecte temerare și geneze de opere (Tudor Vianu, G. Călinescu), furnizează documente ilustrative pentru relații mai puțin cunoscute (Ion Pillat și Titu Maiorescu; Camil Petrescu și Goga), precizări biografice și ale începuturilor de creație (Ia Bacovia, Lucian Blaga, Ion Barbu). Alteori, aceste interviuri sunt organizate în câte un frumos aforism: „Cuvântul are într-însul o vatră în care arde jăratecul vieții.” (Vasile Voiculescu). * „Scriitorul este o fabrică de bucurii pentru alții.” (I. Al. Brătescu-Voinești). Disputa dintre modernism și tradiționalism, comuna eroare de a se vedea etichetați pentru posteritate sunt câteva dintre confruntările impuse de dialogul cu cei 38 de scriitori adunați prin 1926 în jurul „ringului” care a fost Viața literară. Este important să ținem seama de faptul că mulți dintre ei se aflau abia în pragul marelui lor examen de creație: Arghezi nu publicase Cuvinte potrivite, Hortensia Papadat-Bengescu aștepta să-i apară Concert din muzică de Bach.

Mircea Zăciu îi apreciază astfel: „Gândul lor, cu bătaie lungă, are o gravitate pentru noi, testamentară. Fără pedanterie și fără ifose autoritare,

oamenii aceștia gândeau adesea și pentru noi, fiindcă priveau propria lor artă cu o foarte mare răspundere. Toți au trecut, rând pe rând, prin vămile văzduhului. Dar traiectoria lor prin timp rămâne incandescentă.”⁷

Operă de sensuri grave, de tensiune dramatică, Răscoala lui Liviu Rebreanu marchează, în viziunea lui Mircea Zăciu, o cotitură semnificativă în realismul românesc contemporan. Prin poziția adoptată, prin capacitatea de a înțelege și interpreta faptele istorice, prin arta inegalabilă a arhitecturii epice, romanul acesta rămâne cea mai izbutită creație închinată lui 1907. „Liviu Rebreanu a simțit dimensiunile umane ale acestei geografii pătate de sângele celor unsprezece mii de victime. Urmele le vedea peste tot, oriunde întorcea privirea și, în notițele sale inedite sau în însemnări disperate, imaginea sângelui aprins, a crucilor albe la margini de drumuri, a flăcăilor și fumului înecând orizontul, revin ca un leit-motiv al unei simfonii încă nescrise...”⁸

Referindu-se la Camil Petrescu și la modalitatea estetică a romanului, Mircea Zăciu îl numește scriitor experimental din două motive: în primul rând, pentru că opera sa izvorăște dintr-o experiență trăită; apoi, pentru că întreaga lui creație constituie un experiment estetic și romanul său își păstrează caracterul experimental. Comparat cu Liviu Rebreanu, pe care îl interesa în primul rând viața, nu arta, creația, în sens primar, nu estetica creației, conținutul, nu forma, autorul Patului lui Procut ne descoperă profilul său modern, el se interesează totuși de forma operei de artă, înțeleasă ca structură.

Surprinderea vieții, „impresia de curgere a vieții, de autenticitate”, determină structura romanului la Camil Petrescu. El preferă compoziția integrală, fixând caracterele, adâncind interpretarea psihologică, atmosfera, tranzițiile, nuanțele. Romanul surprinde așadar și prin arhitectonică. „Arhitectura romanului (având ca principiu constructiv timpul) subliniază singurătatea omului modern, suspendat într-o lume pe care n-o mai poate cuprinde și nici înțelege. Planete separate, urmându-și orbita proprie, independentă, fără a putea comunica într-un univers haotic, eroii lui Camil Petrescu urmează – ca niște afluenți neînsemnați, legile implacabile ale marelui fluviu în apele sumbre ale căruia își varsă neîmplinirea.”⁹

Pentru a-l evoca pe Eminescu, profesorul Mircea Zăciu îl regăsește pe marele poet la Veneția, „o cetate saturată de amintiri”, o insulă din grădinile și palatele căreia o vrajă tainică se desprinde, consonantă cu muzica poeziei eminesciene. Tudor Vianu i-a descifrat secretul: „Veneția este un exemplu unic în lume de felul în care viața poate fi ridicată în planul artei și transformată în iluzie.”¹⁰

În acest cadru, cercetători ai operei lui Eminescu, profesori, ziariști s-au întâlnit să dezbată stadiul în care se află acum, la mai bine de o sută de ani de la moartea poetului, răspândirea operei sale, comentariul ei, dicționarul limbii eminesciene. Participanții la dezbateri au urmărit destinul operei lui Eminescu în lume, creșterea popularității și a prestigiului său, interesul tot mai susținut pentru

universul liric eminescian, ilustrat în studii savante în diverse universități ale lumii.

Note:

- 1 Mircea Zăciu, *Glose*, Cluj, Editura Dacia, 1970, p. 9.
- 2 *Apud*, Mircea Zăciu, *op. cit.* p. 12.
- 3 *Apud*, Mircea Zăciu, *op. cit.* p. 13.
- 4 *Apud*, Mircea Zăciu, *op. cit.* p. 21.
- 5 *Apud*, Mircea Zăciu, *Glose*, Cluj, Editura Dacia, 1970, p. 21.
- 6 Mircea Zăciu, *op. cit.* p. 26.
- 7 Mircea Zăciu, *op. cit.* p. 102.
- 8 Mircea Zăciu, *op. cit.* p. 106.
- 9 Mircea Zăciu, *op. cit.* p. 163.
- 10 Mircea Zăciu, *op. cit.* p. 225.

DEBUT

EMMA BRAD (IAȘI)

LA MARGINEA LUMII

se deschideau spații ample unde
toți călătorii își îngrămădeau cadavrele încet
atât de încet încât...privind spre lume
cei vii uită să respire aerul încordat dintre cer și pământ
atunci am văzut pământul făcut ghem
era chiar în fața mea
răsucit pe umbre imprecise
moșăia pe timpul scorojit de soare
cu speranța în brațe
ca pe vremea când era tânăr și nu știa nimic
poate nu mă crezi dar
l-am observat plângându-și nefirescul uman
în aceeași luptă a vieții și a morții
aș spune că
s-a născut cu sarcină
cu foarte mult timp înainte
ca noi să-i înlocuim pe muribunzi.

ARGINȚII NEMURIRII

Pentru „*Jurnal erotic*” (Editura Muzeul Literaturii Române, 2006), Virgil Diaconu preferă ținută dezinhibată: „mi-am scos cravata / și m-am descheiat la cămașă / [...] / am aruncat de pe mine haina aceasta de insectă la patru ace, / haina Armani pe care partidul mi-a făcut-o cadou / împreună cu toate frazele pe care trebuie să le rostesc / în fața camerelor de luat vederi, a iluziilor voastre color” („Piersică”). Nonconformist, inteligent și necruțător, poetul refuză exhibițiile în fața „camerelor de filmat singurătatea”, dezvăluirile brutale și indecente motivate la ceilalți de dorința de a-și face publicitate (chiar și negativă) și preferă dialogul-confesiune cu Lolita, un alter-ego, partea feminină a sinelui său, femeia-piersică sau femeia-cireașă: „Deocamdată, Lolita cireșelor nu se mai arată vederii / Încă nu, bine închisă cum o țin în emisferele mele, / în celulele visului”. Autorul secret, cu care se împart iluziile, își câștigă autonomia personală pe măsură ce discursul liric dobândește amploare, intensitate și se structurează ca un univers diferit de cel „real”; distincte la început, cele două voci lirice tind spre contopire, spre crearea unui mitic întreg androgin: „prea mică, de fapt, distanța dintre mine și tine, / când îți bei, atât de atent, cana cu lapte // Probabil, ar fi pentru tine prea mult să îți spun / că sânii se întăresc până dor sub cămașa de noapte / când nu ești aici, / iar pelvisul tău se lovește de mine în somn. / El îmi rezonază prin carne, prin oase, / și corpul meu tot vibrează ușor” („Distanța”).

La nivelul textului, se experimentează o „existență faun-florală”, din instincte izbucnind cu impetuoșitatea și vigoarea plantelor carnivore, dar și din momente de inefabilă gingașie; o senzualitate leneșă ori dezlănțuită, voluptatea parfumurilor indicibile, convertirea simțurilor într-un concert polifonic sunt condiții suficiente pentru crearea iluziei („Da, amăgirile ascunse sub bluză, / care își scot din când în când capul după o gură de aer, / și crizantema carnivoră dintre pulpe / mă vor mai ține în viață o vreme. Și vor vopsi în roz / pereții cenușii ai existenței mele faun-florale” („Regina nopții”). Tensiunea din interiorul cuplului de îndrăgostiți / coautori ai

„Jurnalului erotic” este marcată de monologul adresat al părții masculine: *animus* are nevoie de un al treilea, de un destinatar anonim (un posibil cititor) luat ca martor al confesiunii („Iubita mea doarme. Eu mă furișez în visele ei, / disperările mele îi dezleagă picioarele”), în timp ce *anima* își direcționează confesiunea evocând doar bruiajele și intrușii: „Nu ți-am spus niciodată ce îți spun acum: / nimic nu mă sperie mai tare decât tu / lipit de sânul alteia, cu pofta unui nou-născut” („Zile fertile”).

În „1001 de nopți” unitatea se reface, poemul construindu-se prin suprapunerea a două voci lirice (partitura Lolitei fiind marcată grafic cu italic); tensiunea însă rămâne prezentă, ea fixându-se, de data aceasta, între autori și poem: „ea mă croșetează printre sarcasmele ei, / printre ispitele ei cu picioarele strânse. / Și îmi spune că o să dea de pământ cu poezia de dragoste, / cu poezia care îi leagă picioarele și nu o lasă să facă copii”. Desprinderea de real și conviețuirea într-un univers propriu este echivalată cu o naștere forțată, maieutica resemantizându-se prin intrarea în sfera erosului: „Da, o să fiu premiată pentru că am reușit / să storc o picătură de lapte din sânii mei săraci, / din căderile mele zilnice; și pentru că am avut curajul / să dau iama prin cearșafurile tale / și să-mi scot copiii din tine” („1001 de nopți”). O luciditate exacerbată împiedică desprinderea de cordonul ombilical al realității și trăirea exclusiv în universul creat de textul liric: „Cu-adevărat, nici nu mai știu când suntem în lumea reală / și când în cea virtuală, dacă aceasta este mâna din vis / sau mâna la care te-ai tăiat în poemele mele de dragoste. / Oricum, eu încă mai țin în viață trupul tău, / acest exemplar unic al celor 1001 de nopți. / trupul tău, care cu poveștile și fantezmele lui / inventează pentru mine ziua de mâine. / Și care te scapă și în noaptea aceasta de la moarte” („1001 de nopți...”).

Limbajul poetic este, de fapt, un limbaj al trupului și al sufletului, un banchet al cuvintelor reprezentând „o ieșire din mocirla penibilului” („Depresia de marți”), o facere și o „desFacere” a ființei, o *odă a bucuriei* și un *marș funebru*; el nu numai că poate crea o lume, dar se poate și substitui acestei lumi, evaluându-se și perfecționându-se continuu: „Da, aparatul critic / mi-a luat-o întotdeauna înainte la banchet. / deja Lolita are gura plină de verbul criticii literare, / de-acum nu mai e cazul ca ea să joace disperarea / între ușile deschise ale limuzinelor; / sau să se scufunde în lecturi poetice și în hexametri. / Să fim serioși! – gloria literară se pregătește pe canapele! / Primele cărămizi pentru soclurile gloriei / se pun la marginea patului, pe fotoliu sau în colțul mesei, / și asta înainte ca producțiile literare ale Lolitelor / să iasă pe piața textuală” („Bulevardul gloriei”).

Prima parte a „Jurnalului erotic” se încheie cu denunțarea prostituției care invadează chiar și lumea textuală: Lolita, vulgarizată prin multiplicare,

devine partea comună, coruptibilă și omeneste păcătoasă, existentă în fiecare creator: „Da, ea a știut întotdeauna să salveze aparențele / și să dea bine la masa criticii literare, / cum își flutură codițele și inocența peste icrele negre / și cum soarbe cu toate celulele ei blonde șampania criticii. / Ea, singura metaforă printre gunoaie, / printre jegurile literare și băutorii de absolut. / Ea, singură metaforă sinistrată cultural, / care a știut întotdeauna în ce birouri și pe ce canapele / să-și desfacă picioarele, pentru a-și achita / premiile acordate madlenelor ei literare” („Secretul”).

Ciclul „Fructe secrete” marchează renunțarea la Lolita ca alter-ego și centrarea pe sine, în încercarea de a redobândi paradisul pierdut, inocența începuturilor, puterea de a vedea nevăzutul. Incantațiile, rugile și refrenele lirice mărturisesc disperarea pierderii, recunoașterea vinovăției („Singura mea bucurie umblă în zdrențe, / îndrăgostit cum sunt de femei imposibile, / intangibile. De femei din care beau apă pe furis”), importantă fiind schimbarea de ton și de atitudine: vanitatea este înlocuită de umilință, iluminarea lăuntrică însemnând, în primul rând, acceptarea transcendenței, propensiunea spre divin și cosmic: „Doamne! / Ia întoarce-Ți privirile către mine / și către femeie aceasta! / Către femeia aceasta înflorită pentru nimeni / și spune-mi ce să fac. / Cât e ziua de mare îi așin calea – și ea nici nu mă vede; / îi vorbesc – și ea nu mă aude. În depărtarea ei nu pot să mă strecur. // Plecarea ei a lăsat în mine un palat cu camerele goale. / Un trandafir care luminează deșertul” („Trandafir tânăr”).

Sarcasticul observator al realității, izvoditorul de lumi textuale în care cuvintele sunt vicioase și ambigui ca orice ființă umană, renunță la privirea asupra lucrurilor și fenomenelor, trece prin coaja urât mirositoare a realității și ajunge la miezul ei încă luminos datorită bunăvoinței divine: „Te-ai zidit în călimară, Doamne, / în cernelurile vechi Te-ai ascuns. / Cartea pe care o scriu se umple toată de Tine, / viața mea – toată” („Rugă”).

Parabolele din ciclul „Omul vulnerabil” scot în evidență un Virgil Diaconu elegiac, îndrăgostit de metafore, un clasicizant în straițe moderne, tânjind după condiția ideal-orfică a creației: „Mai vedeți-vă de treburi și n-o mai ispitiiți cu privirea, când vine înfășurată în vulpea ei argintie... Mai am și alte griji decât să o feresc de capcane, cum stați hăitași cu ochii pe ea, ca la vânătoare. De altfel, am găsit eu o cale să o feresc de voi: eu am ascuns-o într-un cântec. S-o știe toată lumea, să n-o atingă nimeni. Să nu se spună despre mine că îmi las avuția în risipa mulțimii” („Avuția”).

„CĂTINEL, MOARTE, NUMĂ...”

Iau un vas plin cu apă. Așez o oglindă și o expun cu fața spre soare. / Din fund sau de pe margine, soarele își trimite atunci razele de lumină înafară, el însuși însă nemișorându-se deloc prin aceasta. Reflectarea oglinzii în lumina soarelui se află în soare; și totuși soarele și oglinda rămân fiecare ceea ce sunt. La fel și cu Dumnezeu: El se află în suflet... și totuși nu-i acolo, ci numai reflexul sufletului e în Dumnezeu. Dar sufletul și Dumnezeu rămân totuși ceea ce sunt, iar Dumnezeu devine, prin aceasta, orice creatură.

(Jurgis Baltrušaitis*)

Nota distinctivă a poeziei lui Teofil Răchițeanu este dată de modificarea accentului – a accentului fonologic, a accentului sintactic și a celui semantic. Prin intervenții nucleare (asupra accentului propriu-zis al cuvântului), plastice (morfologice), transmutaționale (contexte insolite) sau cinetice (la nivelul topicii – cuvintele fiind „mobilizate”, făcute să se „miște” de pe locul obișnuit), poetul aduce în prim-planul atenției piese de vocabular care sunt ținute, de vorbirea curentă, în situații și poziții bine stabilite și devenite, de aceea, șterse, incolore, de expresivitate modestă. Urmarea este o lirică adresată, cu prioritate, intelectului. Poetul, profund meditativ, nu este cufundat în sine, ci își calculează bine, cu luciditate, expresia – de unde rezultă o poezie (a cărei calitate cu totul elegiacă este discutabilă) limpede și iradiantă, eufonică, splendidă și, mai ales, filozofică – mizând mult pe intuiția lectorului, dar încurajând și fantezia acestuia.

FONOLOGIA. MORFOLOGIA. Simpla deplasare a punctului de intensitate a unui cuvânt (acțiune de reaşezare în ordinul ponderabilității) întărește centrul de greutate al semnificației acestuia. Ritmul – element de prin rang în veritabila versificație – este dependent, se știe, de alternanța silabelor accentuate și neaccentuate. Pentru susținerea tempoului, Teofil Răchițeanu modifică frecvent locul tradițional al accentului, lucru care reformează și intonația. Se face mai bine observat, în acest fel, un cuvânt (nu în detrimentul contextului, ci în câștigul lui), ceea ce dă și un efect acustic de o extraordinară muzicalitate. Bizar este că, în loc să lase o impresie de cuvânt neologic, neofonetismul aduce un son de epocă de demult - mai cu seamă în circumstanța recreării unui accent paroxiton, preferat, de altfel, dintre toate, de limba noastră (*aură* sau *Vulturul*, de exemplu, sunt, de fapt, aduse mai acasă) sau de regionalism conservat în metrica populară (*codrú, gândú, primăvará, lumeá, icoaná, duminică, moartea*) – când poetul atribuie cuvântului un accent oxiton – care, de regulă, dar nu neapărat, coincide cu un articol în encliză,

---

* Jurgis Baltrušaitis, *Oglinda*. Eseu privind o legendă științifică, revelații science-fiction și înșelăciuni, București, Meridiane, 1981, p. 265.

deci cu un rudiment de cuvânt care va fi fost cândva întreg și accentuat. Poetul operează, cum se vede, și o reabilitare. Eliberarea de constrângerile modernismului centrează interesul lectorului pe valorile strămoșești, în care filozofia se afundă în mit și mitul se extrage din bunele raporturi ale omului cu divinitatea.

Captarea atenției și dirijarea ei spre un verb prea banal altfel se realizează prin încă câteva mijloace de accentuare lexical-morfologică: afereză (*Miresmează-n nori grădine*; [...] *plinind cea soarte*; *Aripi tinse*; *Coperișul de argint*; *Podobește-a lui cunună*; *ochi păienjeniți*; *Rusalim*), apocopă (*străluce*; *luce*; *Năluce-n adânc și-nfloare*; *Calul hohotă*), poliptoton (*Cu argint viu argintată*; *Nimeni pe nimeni la nimica nu cheamă*), singular particularizat – singular de restrânsă circulație (*margină*; *genună*; *soarte*; *neauă*; *steauă*), plural tămâiat de vechime (*finține*; *dumbrave*; *grădine*; *misteruri*; *stînce*; *văi adînce*). Proteza (soluție expresivă tot *De din alt timp venind* [...]) este mai puțin exploatată de poet, dar nu inexistentă (*aridică*; *alăută*). Ignorarea conveniențelor morfologice actuale produce și ea un paradox. În mod normal, eludarea regulilor generează haos. Dar, în cazul poeziei lui Teofil Răchițeanu, cititorul se pomenește într-o lume mult mai sigură și mai bună decât cea din viața lui curentă, de dincoace de poezie. Reînvie, prin puterea evocativă a unor forme lingvistice reconstituite (care au fost sau nu au fost, cândva, în uz), un context social necunoscut (netrăit în realitate), dar știut (din povești, legende, hronice).

Efecte stilistice de accentuare obține poetul și din exprimări perifrastice (*S-a fost pus la hodinitu*), din cultivarea apocopei (*Cin'le vede, cin'le știe / Dorul meu, de drum truditu*), din reînsuflețirea infinitivului lung în aspect clar verbal (*Duce-m-aș și l-aș aflare*; *Oi muri și n-oi aflare*), din conversiuni (*Nici mă brumă. Nici mă rouă, / Nici mă lună, nici mă soare / Nici mă umbră pom ori floare*) sau din formațiuni hifenice (*nicipeunde*; *preatîrziul ceas*; *de nicideunde*) – care, toate, impresionează puternic (și pozitiv) printr-o scoatere din umbră.

SINTAXA. O accentuare și mai plastică este obținută din diverse specii de inversiune, inversiune care aparține sintaxei, dar are efect semantic, informativ. Asocierea acestei maniere cu filozofia se poate face foarte ușor. Pentru că inversiunea, ca și filozofia, creează probleme. Antepunerea, devansarea, anticiparea derivă din faptul că gândirea o ia înaintea cursului obișnuit al vorbirii și pune devreme sau chiar cu urgență, în față, elementul hotărâtor pentru receptarea mesajului poetic. Care, în construcții anastrofice folosite des în vorbirea populară (*Duce-m-oi*; *Duce-l pasul*; *Strigatu-te-am cu-amare, lung-tînguioase guri*, / [...] / *O, plînsu-te-am, în sfinte și argintate lire!*..., sau: *Uită-și mamă, uită-și tată, / Uită-și drumul spre ceruri...*), ori nemaîntîlnite (*Ce lumînă-mă și doare*), poate fi o parte principală de vorbire. Foarte numeroase sunt și ridicările în rang a unor părți secundare de vorbire pe care poetul le face să răsară de cu vreme, în frază, în formulări spectaculoase - realizate prin deplasări de la dreapta la stînga (*În de-argint nalte dumbrave*; *Să-și în ele-oglinde chipuri*; *Cu în el Ardealul rană*; *În*

suite-n cer preluce; Cu de nori cușmă pe frunte; Basm care se singur spune).

SEMANTISMUL. Este, evident, o gândire laterală, neinteresată să se exerseză în liniaritate. Totul este absolut logic, lipsindu-i, însă, atributul tern. Și poetul obține, în felul acesta, o expresie utopică, în raționament de Sfinx, urzită perihoretic - pentru că se împletește, în poezia lui, în „împreună-petrecere”, o sfântă triadă: *natură* (însemnată de Aer) – *biologic* (Apă) – *divin* (Foc-Lumină) – în care elementele particulare sunt interșanjate, încât cosmosul rămâne – după firea lui (unde nu există, între ele, întâietate) – permanent întreg - într-un cuvânt, dumnezeiesc.

Umanul. „*Rîul este Demiurg*”... Lumea biologică se întreține din apă și - în segmentul ei uman, în special - se consumă în lacrimi (*În Tărîm de Rouă / La fîntîne – nouă - / Să sting jarul patimii / Și amarul lacrimii; Apele-n fîntîni amar; / Soarele palid și stîns, / Ochi al meu, prin nouri, plîns... / Fără dînsa lângă mine, / Mi-s stelele-n cer streine, / Gîndurile tot suspine; Lin te, codrule, clatină... / Și sufletul mi-l alină, / [...] / Limpeziți-mi-l, izvoare).*

Într-o suită de rime catalectice, se accentuează mai mult lumescul decât finalul de vers: *Și, lîngă el, mîndră,-n șa, / Ședea dragă Dragosteă, / Văi și munți se lumină / Și se-nroua lumeă).*

În versurile acestui Poet, iubirile sunt umane, reflexe, desprinse (*parcă sau aievea*) din realitate (*Cînd amăgiri în mine-s toate / Și-aievea toate cîte-mi par...*), din care cauză sunt și extrem de trecătoare: *Ci, așa mi-i mie dor.. / De-o părere de izvor, / De-un tumult duios de ape, / De-o clipire de pleoápe.* Aici, pentru ca *clipirea* să sugereze mai sensibil efemerul pe care-l desemnează, a fost nevoie ca *pleoápele* (care o realizează) să se evidențieze printr-o sacadare improprie în mod „normal”, în hiat. Desigur, și pentru a rima cu *ape*. Dar și apele sunt o sugestie a trecerii.

Neputința de a ameliora destinul pămîntesc este accentuată paronomasic prin cumul de elemente care impun ideea unui regim aspru (foarte potrivit pămîntescului): *O, bătrîn sufletul meu / Rătăcit pe-a vieții cale, / Mai amar decît amarul / Mărilor pline de jale // [...] / Mai pustiu decît pustia / Pustnicilor din nelume.*

Bucuriile fac mariaj cu suferința - care domină, în acest registru, poemele (*Iubire nu, o, nu cari să nu doară... / Nici bucurie, nu făr' de tristețe*) și lecția se însușește temeinic pentru că e propusă antimetabetic (altă formă de *mise en relief*): *Tremurat crîmpei de cer / Care vine să mă-nvețe / Că tristețea e iubire / Și iubirea e tristețe...*

Neumanul. Dar cea care l-a sedus iremediabil și față de care autorul versurilor are sentimente puternice și de neșters este fascinanta Doamnă cu Coasa (*Și-a cu coasă, a cu coasă / Mă tot caută pe-acasă...*) pe care poetul vrea să se creadă că n-o iubește deloc, dar căreia-i trimite, statornic, complimente în stoluri de pitorești injurii și blesteme (torsionate, desigur, stilistic; mai puțin în exemplul ales aici: *Veniși, Moarte ticăloasă, / [...] / Dracu-n patru să te crape!...*), îi face, cu fidelitate, declarații de afurisenie (*Ci lacomă și flămîndă, / De cînd lumea stai la*

*pîndă, / Nu-nghiți piatră, nice pom / Numa suflețel de om... / Nu-ți ajunse pîn-amu / Cîta lume mîncăși, nu? / Usca-ți-s-ar gîtlejû / Și-nghiți-te-ar pămîntû / Și-ar da Domnul Dumnezeu / Să-nvii cînd oi zice eu!...), o ține întruna, cu plecăciune, în ton de blam (*Caut, de cînd sînt, mereu / Urme de-a lui Dumnezeu... / [...] / Un'mă uit, în orice parte, / Urme doar, de-a tale, Moarte...; De-acum zeea asta rea / Mă ține tot lîngă ea, / Tot în umbră și-n răcoare / Ca mai mult să nu văd soare*) și nu reiese de undeva că ar avea de gînd s-o refuze (încearcă numai temporizări) când Ea îi va face marea surpriză, de-o viață-ntreagă, special pregătită (*Ci sînt eu însumi un poem / Scris de chiar Domnul Dumnezeu, / [...] / O hieroglifă-n Marea-i Carte, / La potrivit soroc, odată, / Să îl „citească” Doamna Moarte...; Moarte, cînd mă vei lua, / Să nu vîi primăvară / [...] / Să fie-n tîrziu de seară / Și totul un vis să pară...; Și,-mplinindu-se cea soarte, / Să îmi pari mai blîndă, Moarte!...).* Și-atunci, versurile cad, exclamativ, încărcate de deferență: *În infinita lumilor roire, / Oh, nimeni nu-i ca să te-nfrîngă, Moarte!...**

Și-ți, Moarte, răvașe scriu // Și-ți, Moarte, răvașe scriu...

Temă eminamente romantică, Moartea (cu drag, personificată) se sustrage frumuseții (valoare clasică) pentru că nu are aspect. Din niciun punct de vedere, ea nu e trecătoare și aparține lumii naturale, lumii în semn de aer, lumii continuu primentite (unde învierile se petrec, cu sigură ritmicitate, la nesfârșit) a codrului, a muntelui, dar și a grădinii raiului. Unde nu mai sunt părerii. *Veni Moartea să mă ia, / Nimeri primăvară, / Cînd codrul, dragu',-nfrunzea / Și-n el cucul cucuiă / Și-mi era dragă lumea... / Ci ea în cumpănă sta, / Se-ndura și mă lăsa / Pîn' ce codrul ruginea / Și frunza toată-i cădea / Ca să cad și eu cu ea...* Unde rămâne singur sufletul - singur el compatibil cu Focul din Rug și mutat aici de Marea Doamnă care își simfonia-nalță. E de observat cum pronumele reflexiv *își* nu numai că este locotenent al obiectului – *Suverana Lumilor Stăpînă* – ci este și preminent în text. Deci, o formă neaccentuată a unui pronume (simplu înlocuitor) e izolată (aici dislocarea este de la stînga spre dreapta), căpătînd, astfel, accentuație, și, totodată, o parte secundară de propoziție (*își* este complement indirect) ocupă locul și preia rolul părții principale de propoziție (fără ca, gramatical, să se și întîmple așa ceva), menținîndu-și forma de dativ! Această complicație este, însă, foarte firească pentru un loc de tangență (care e această poezie) a două moduri de existență – cu semnificația și cu importanța răsturnate (conform Psalmului din Liti, să ne amintim că „Bogații au sărăcit / Și au flămînzit / [...])”.

O, cite fluvii, mări adînci, oceane / Își plînsul lor amar în mine-ngîna! / Ci-n glasul lor își simfonia-nalță / Ea, Suverana Lumilor Stăpînă...

Divinul. *O, cite lumi în hău, arzînd, căzură, / O, cite zeci de sorii de-acum vor arde / Și vor cădea, la rîndul lor, în hăuri, / În alte zeci de mii de miliarde!...*

Nu știm dacă la egalitate și nu credem că în concurență cu Moartea, Dumnezeu (chiar dacă nu totdeauna e numit în mod expres) este omniprezent în poemele lui Teofil Răchițeanu - *Și din slava lui înaltă / Dumnezeu binecuvîntă... -*, dar interogațiile omenești rămân fără răspuns concret pentru că limbajul

dumnezeiesc este intraductibil în limbajul lumii imanente stăpânite de *Rîul-Timp*. Singura certitudine este: *Pururea nedezlegată / Taină ești fără hotare!...* Sunt condiții diferite, peste care („deocamdată”) nu se poate trece. De aceea *De ce viața? De ce moartea?* rămân înafara înțelegerii omenești, dar, deși pare că poetul afirmă neputința lui Dumnezeu în a elucida problema, premisa este cât se poate de falsă. În fața imposibilelor întrebări care așteaptă, despre și din transcendent, răspunsuri concrete, Dumnezeu își menține etanșezat misterul, ceea ce Teofil Răchiteanu spune foarte pe-nțeles: *Domnul fața-n mâini și-ascunde*, dând prioritate cuvântului *fața*, urmată (tot „nelalocul” lor) de *mâini*. Trebuie să remarcăm că mâinile nu se ascund, ci ascund. În „traducere”, aceasta ar însemna că, înainte de orice, fizionomia lui Dumnezeu (profilul Lui perceptibil în lumea vizibilului și palpabilului), „fața” Lui, este ocultă, dar universul (opera Lui – realizare deopotrivă a voinței și a „mâinilor” Lui de „olar”) este accesibil senzorial. Sau: *Se Dumnezeu întoarce cu fața de la lume*. Dumnezeu nu trimite răspunsuri exprese. El operează numai prin revelații (*Gîndul meu, biet, nu Te aștă / Și-mi grăiești numai în vise...*). Care înseamnă iluminare. Și... puținii percep lumina, mulții - nu. Incompatibilitatea dintre întrebare și răspuns de aici provine. *Și nu știe a răspunde // Și nu știe a răspunde...* Punctele de suspensie comunică, și ele, foarte mult. Știința umană este experimentală și totdeauna incertă. De aceea e nevoită să fie evoluționistă. Și nu va atinge vreodată creaționismul. Fiindcă nu termină niciodată de creat. Sacrul și profanul vor fi având afinități, dar, între ele, nu sunt concordante. *Timpul e o apă numa, / Dumnezeu în valu-i – spuma, / Întrebări și taine grele / Și nici un răspuns la ele...*

Dumnezeu e unic (*singur*) și veșnic (*bătrîn*): *Și-i singur și el și bătrîn*, și cunoașterea Lui e nesfârșită „cât” hăul (*Și gîndul lui e o genune*) și a rânduit să nu aibă rost (și nici nevoie) să țină cont de asalturile pământene. *Și Dumnezeu, uitînd de noi, / S-a rătăcit demult prin stele*.

Iar, de dincoace, – *Te, de-o viață-ntreagă, o, Fericire, caut...*

Dar fericirea este cerească, ea nu e ceva material, deci nu e nici „gășibilă” și nu poate fi nici „prinsă”. *Himeră ești, comoară ca-n visul nibelung, / La care niciodată eu n-am să pot s-ajung!...* Cât ține viața, fericirea trebuie numai căutată. Căutarea Fericirii (o strălucire) este chiar calea către Dumnezeu, cale care trece prin tărâmul amar al iubirii. Or, iubirea e făcută din incandescență – calitate proprie și infinitului. *Ca jarul care, stîns, din nou se-ncinge, / Ca soarele ce,-apus, din nou răsare, / Ucisă azi și mâini din nou trezită, / Ea foc e de cel sfînt ce moarte n-are.*

E „Cea Care Este”.

Ce-adînc adîncul și ce nalt înalt!...

Această imperială poezie, de mare adâncime (*E un abis sufletul meu / Adînc cît nimenea nu știe*), nu este făcută din prăpăstii, ci din înalțuri: *Trecea prințul Eminescu, / Gîndurat, prin cea pădure. / Pîndea Moartea-n jur, flămînda, / Fîința lui de prinț s-o fure... / [...] / Și trecea, trecea-nainte, / Tot prin umbra codrului / Și prea drag fiind el Morții, / Murea ea în locul lui...*

METAINTARSII

„La început n-a fost cuvântul ci fiindul – nesfârșirea esenței.”

Încă de la primele pagini ale volumului de poezii **Metaintarsii**, autorul, **Virgil Bulat**, – deja consacrat ca un poet de o finețe aparte – trezește dorința de înțelegere aprinsă a sinelui spiritual.

Metaintarsii ne oferă o imagine poetică a vieții telurice, însoțită adesea de deziluzii și trădări interioare, care contrabalansează decența și curăția vieții edenice spre care tânjim, dar puțini ne avântăm a o înțelege și a cuteza spre ea. A te exprima coerent în versuri demonstrează o neconținută confruntare mentală și spirituală ce deschide calea de comunicare cu dumnezeirea. Și cum călătoria vieții este însoțită de prezența duhurilor, **Virgil Bulat** nu poate trece nepăsător și reușește să pună pe hârtie parte din frământările sale.

Poezia de față, departe de a fi una ușor digerabilă, sfârșește prin a stârni fiecărui îndrăzneț de mesaje metaforice, să încerce a decodifica sensul simțurilor puse în versuri. Râvnind cu ardoare, pe tot parcursul existenței sale, în a descifra metasensul plăsmuirii, poetul reușește să creioneze, în mod inegalabil, **firescul**.

Avântându-se în „Spirala – și axul ei rotitor”, **Virgil Bulat** pendulează simbolic între marginile universului „Înaltul Adâncul”. Nesigur pe trăirea sa, dar zgândărit dureros de gânduri, se eliberează din ițele interogărilor existențiale care îi dau târcoale, încercând să-l provoace înspre conviețuirea banală alături și printre semeni săi. **Cuvântul** de început - al Creației - așa cum de altfel nu mai este muritor care să nu știe, Dumnezeu, este condeiat de poet drept **nesfârșita esență** sau **fiindul**. Dacă Dumnezeu este Cuvântul, atunci omul este întruparea Cuvântului.

Viața pentru **Virgil Bulat** este „nevindecata Căutare a sinelui” văzut în dublă ipostază: corporală și spirituală. Cele două înfățișări converg, în final, înspre Integratoarea Unime. Creația dănuiește, fiindcă nu s-a exprimat întru Totul... Înzestrată cu „aripi” este lăsată să plutească liber în căutarea desăvârșirii.

Visele, aflate într-o stare nebuloasă, chiar necontrolată, își lasă amprente „fără cruțare fără de glorie hălăduind prin memorie” și impregnând înlăuntrul neîmplinirea.

Cu gândul la moartea neiertătoare, dar izbăvitoare, **Virgil Bulat** „trece prin lumile toate”, rezonând cu Sinele Creator. Eliberarea se arată în strălucirea paradisiacă după înțelegerea și parcurgerea – puțin inconștientă – a mântuitoarei crucificări sau, cum zicea poetul: „Euri după euri jertfite/nu doar în orbitoare / trecătoare trăire/ci și-n neostoită căutare/în noemică re-Facere.”

Astfel sinele corporal, lăsându-se iar și iar ispitit de brațele „banalității în năruire”, caută salvarea rațională. Cugetul „sumețit în sfidare / câștigată prin jertfire de sine” redescoperă sensul sacrificiului christic ca fiind „singura cerească înseninare”.

Neîmpăcat și înrobît de slăbiciuni, omului nu-i rămâne decât să se încreadă în șansa jertfei sacre. Poetul nu se sfiește să dezbată cu prietenii teme ca raportul Divinitate-Umanitate sau Sacru-Profan. Este edificatoare, în acest sens, ipoteza „îngândurată” emisă de poetul și editorul Nicolae Mocanu, potrivit căruia marele anonim al lui Blaga sau Dumnezeu nostru comun, poate însemna și citatul: „renaștere / mereu reluată-a Fiindului / și întru autocunoaștere”.

Visul dă naștere altui vis, care te mîcește în ochii Atotvăzători, devenind „ofilită petală de-nduioșare.” Până nu se conștientizează „Visul cel Mare”, care e de fapt „Marea Chemare / Marea Trăire / Marea Izbândă”, umbletul prin viață devine neînsemnat și fără rost. Dacă te deschizi trăirii magice, călătoria misionară devine ziditoare.

Treptele vieții trebuie urcate „spre Vidul de dincolo - / care desigur nu răspunde nicicînd / dar se aude scrășnind / dezghiocînd / izvodind / alte noime vechilor tâlcuri și taine.” Dumnezeu trăiește în sinele nostru, dar orice stare deplorabilă a EU-lui ne face să orbecăim în neputință până la afundarea totală. Când realizați că o cale vă este interzisă sau blocată „adesea înseamnă că foarte aproape / dincolo de el / (sau de ce nu? dincoace!) / bate inima esenței.”

Virgil Bulat vede sinele ca o „Ipostaziere a Unicului” pe care – în timpul vieții terestre – îl putem pierde, dar – totodată - regăsi. Important este să ne preocupe. Poetul se aventurează și mai mult, văzînd Omul – un Dumnezeu clonat, care „rămîne pentru înaltul adînc / îndurare”, o îndurare milenară pe care umanitatea o moștenește, urmare „a neinteligibilei culpe originare / a morții din viața a vieții din moarte.”

Omul însuși este cel mai aprig dușman, întîlnit în viața lui efemeră, „cel din rătăcirea / înstrăinarea / de propriu-ți sine.”

Cuvîntul s-a întrupat, devenind „noimă / trup / mireasmă / culoare / cântec - / atotputernic algoritm de bază Unicului. / Totului”, oferind miracolul clipei fiecăruia dintre noi: șansa descătușării „întru zămislirea luminii”, care se află în interiorul nostru, unde vibrează Sinele Creator.

Cine nu mai speră să iasă la Lumină se va pierde în veșnicie. „Levitația sinelui/în mistică splendoare înseamnă/minunare/că deși zbori totuși/urmele/îți rămân adînc întipărite în lut.”

Așteptările Creatorului sunt nelimitate, dar ademenit de fleacurile lumești te prăbușești în neputință „de nu te izbești cumplit! / dumnezeiește! / de sacrul din tine.” Conștientizarea puterilor moștenite din noi va potoli „neistovita sete de sacru. / Trăirea în stare să ne dea nume / spre renaștere - adică oglinda singura / în care să ne putem recunoaște.” Înțelegerea deșertăciunilor, care se țin lanț, chemându-ne întru desfătare și aruncându-ne „brusc poticnirea-n stupoare”, devine imperativă Înălțării. Viața – pentru fiecare – este o colecție de încercări „dulci – acrișoare – mîhnite” care, oricît de mult ne-ar slei de puteri, decizându-ne spre vindecare, vom afla Taina „Iubirii în Har înveșnicire augustă / în dincolo de tot ce pare că dincoace moare.” Pașii conștienți înspre Iluminare vor confirma deplinătatea Trinității...

ÎNCERCARE DE BUST (VICTOR ȚARINĂ)

Indiscutabil, vorbind despre universul poetic a lui Victor Țarină, remarcăm deja un scriitor care și-a articulat discursul poetic – funcție esențială a maturității sale depline – construindu-și un semn al particularității paradigmei sale lingvistice, ideatice, tematice.

Forța poemelor sale – relevantă încă din volumul de început, “Nisipuri cu pelerini”, 1991 – consistă în găsirea unei forme de exprimare ce a eliberat versurile de crisparea debutului, conferindu-le un ritm al plutirii line, o muzicalitate a unui spațiu mereu deschis înspre altceva, încercându-le cu semnificația căutării, a permanentei neliniști.

Volumul din urmă – cu un titlu ce poartă în sine o ușoară undă de auto-ironie, “Încercare de bust”, apărut la editura LiterNet, 2007 – depunde mărturie despre întregul act creator al poetului, însumînd o antologie a versurilor sale, declanșând o privire melancolică, oarecum speriată – trădând o sensibilitate ce încearcă să-și regăsească mereu esențele, primul semn al existenței ei – înspre “cetatea” onirică a primului zâmbet, a nesfârșitei îmbrățișări în acest “sfârșit de coridă”, sub permanenta amenințare a “fiorosului taur”: “Câtă forță poate avea/ Un simplu vis/...Nu vreau să mă mai trezesc/ În amărăciune. Fericește-mi nopțile/ Numai așa pot înfrunta/ Fiorosul taur”.

Neavând la îndemînă nici un fir al Ariadnei, poetul rămâne să trăiască în labirintul – realitate, labirintul – arenă, având mereu alături prezentă ființa amenințătoare a “fiarei”, cu a cărei destîn aproape că se identifică, alunecând însă de cele mai multe ori în spațiul protector al visului, ce nu mai poate, decât cu o anumită muțenie, să-și reconstituie transcendența rămasă într-o icoană a copilăriei, pe care o privește cu o îndoită sfială: “E ceasul exilului meu./ Deși cred/ În același Dumnezeu/ Nimeni nu-mi vorbește”. La granița dintre continua suprapunere a spațiilor temporale în care supraviețuiește (realitate/ ficțiune) se naște Celălalt, locuitor al “universurilor limită”, făptura centaur ce trăiește în două realități, al cărei “limbaj” este cel al privirii recuperatoare, al tăcerii ce naște poezia: “Stau și scriu/ În preajma mesei a apărut cineva/ Nu sunt speriat nici îngrijorat/ Deși nu vorbește nimic/... Mă privește doar indulgent/ Ca și cum mi-ar spune: și eu am făcut multe prostii în viață/ Am fost chiar poet”.

Pledând pentru o poetică a unei perpetue renașteri a poeziei din propriul vis, a vieții însăși, a unei însingurări, ce nu propăvăduiește renunțarea, rămânerea în vid, ci anunță o “răstignire” (“Vizită de noapte”) a Învierii, Victor Țarină își construiește întreaga arhitectură existențială în jurul unui îndemn lăuntric: “Să supraviețuiești poeziei/ Aceasta e marea încercare/”.

Din perspectiva lectorului, această încercare a reușit pe deplin.

Note de lectură:

RĂTĂCITOR PRIN REGATUL DISPERĂRII

„Ce se poate spune despre un poet care-și deschide volumul de sonete cu un vers sintetizator de atitudine: „imperiu umbrei e ascuns în mine” și care, apoi, într-un discurs elaborat, sfârșimă taina, pentru a elibera „urlatul luminii?” se întreabă Valeria Manta Tăicuțu în cuvântul dinaintea sonetelor din volumul „sonete din regatul disperării” (Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2007).

Aș îndrăzni să reformulez întrebarea: Ce poți spune despre un poet care are dorul de-a cucerii lumea, cuprinzând-o într-o epopee a disperării individualității omenești? O epopee homerică, la fel de dramatică, la fel de chinuitoare și de tainic încrustată în cuvânt, cu personaje care întrupează suma calităților și defectelor omenești la nivel absolut.

Întregul volum e un cânt antic. O tristețea fără margini străpunge fiecare vers, convertindu-l în cuvânt mărturisitor. De-o vreme încoace chiar și poeții consacrați postmoderniști sunt poziționați în melancolie și tristețe în fața a ceea ce se întâmplă cu lumea oamenilor. Dl. Aurel Pop, aflat undeva pe granița unui postmodernism moderat, mai mult un neoromantic temperat, se lasă pradat de ulii tristului regat în care a fost împins pur și simplu de vâlvătaia vremurilor. Așezarea îndârjită în fața lumii, desigur, comportă riscuri; spiritul critic extrem de acut în fața unei realități crude funcționează ca un fel de călăuză printr-un labirint provocator. Fiindcă poetul știe cum nu se poate mai bine că chiar această lume este supusă istoriei și timpului. Altfel spus: lumea se descompune în trecut ca să se recompună în viitor. Este un proces dramatic pe care poetul îl simte, îl suportă în asprimea lui și-i notează, cu acribie, toate convulsiile, pentru a-i putea evalua corect dimensiunile evoluției. Sensibilitatea d-lui Aurel Pop este profund marcată de urâtenia acestei deveniri. Pătrunzând tot mai adânc în acest regat, disperarea devine atotstăpânitoare. Întregul volum este un strigăt al disperării, care vehiculează tainele unei ființe inadapabile: „urlă-n mine tânăra mea boală/ inocența cercului și-a gurii/ vina lumii cine o mai șterge/ printr-o hotărâre dată tuturor/ va veni o altă neagră lege...”.

Cum se aplică această lege? Odiseea disperării are un remediu sigur prin reînțoarcerile în vremurile apuse, de demult, într-un paradis pierdut. Paradisul care la rândul-i este sfâșiat de pumnalele lumii contemporane. Sub vremuri fiind, satul, ca rai, se risipește, copilăria, ca paradis, se pierde în negurile poluante. Doar o lumină tremurătoare, a melancoliei, încarcă sufletul cu

atâtea străluciri. Iată, după ce „trăim vremuri în care omul stă sub poduri” și „îl spală firul apei e cel mai vechi vecin”, reîntoarcerea devine realmente un ritual: „stă tata sub cruce la margine de sat/ el este începutul unui plâns amar/ odihnindu-și trupul într-un cimitir exilat/ o așteptă pe mama cu răbdare și har/ în talpă spinii au prins rădăcini/ palmele au răni adânci sângerânde/ copil fiind săream gardu-n vecini/ pârât am fost tatii cu voci blânde...”. Sau această bijuterie, care înseamnă capitolul 25, pe care îmi permit să-l reproduc integral:” în gând de satul natal mi-e dor/ de unde cu ani în urmă am plecat/ acasă piciorul simte același covor/ apa din fântână demult a secat/din câți am fost suntem tot mai puțini/ tata-i dus mama ultimele zile le petrece/ au înmugurit în jurul casei spini/ iar masa-i obosită și vorba-i tot mai rece/ în ochii mamei nu mai văd lumina/ și vocea ei de aproape nu o mai aud/ trupul chinuit demult dorea odihna/ atât de tare încât lacrimile îl ud/ vom pleca împreună cu mașina/ pelerini fiind ai unui drum spre sud”. Din nou intră în scenă neputința de-a rămâne în firească; timpul devine trecut și omul, în scurta lui trecere pe pământ, i se supune: „privirea-i ruptă de-atâta întristare/ atunci când întâlnesc câte-un bătrân/ ieșit la poartă-i prilej de sărbătoare/ să stau de vorbă mă roagă să rămân...”.

Dar, prin acest regat al copilăriei, ca paradis pierdut, este singurul drum spre lumină, spre teritoriul liniștii și-al armoniei: „imperiu umbrei e ascuns în mine/ îl sfărâm încet c-un strigăt prelungit/ urlatul luminii încă nu apune...”. Or, această cale spre izbăvire trece prin cuvânt. Fără cuvânt nu există nimic, nici lumină, nici speranțe, nici iubire, este armă și anafură. Astfel nu mai există decât o tristă și fără de speranță viețuire în regatul disperării, în lumea care din ce în ce mai des alungă valorile, asuprește individualitățile, le spune pentru a-și hrăni orgoliul nemăsurat. Să recunoaștem, este un scenariu liric demn de modelul care l-a produs și care, prin jertfa Sa, l-a ridicat în crucea cerului- Poetul: „strigătul meu își caută ecoul rătăcit în fiord/ apele plâng după cuvinte la care mă-nchin/ poetul le așteptă îmbrăcat în ținută de lord”. Nu întâmplătoare sunt trimiterile la imaginea Mântuitorului, ca izvor al suferinței supreme și al luminii fără de sfârșit, dar și ca semn că n-am învățat nimic din istoria evanghelică...

Spuneam undeva mai sus că dl. Aurel Pop a scris, în realitate, un poem în formă și-n ritm de sonet; cele 33 de sonete sunt tot atâtea capitole într-un poem eroic despre suferința de-a fi. Ca orice proiect artistic, el este „de scris” prin participarea cititorului. Lipsa punctuației nu face altceva decât să ceară imperativ cititorului să participe cu mai mare acuratețe al scrierea poemului. Fiindcă, la urma urmelor, suferința este comună, dar diferit exprimată. Cuvântul în care locuiește Poetul devine și locul existenței noastre .

“LIMBA UNIVERSALA A POEZIEI”

Festivalul Internațional “Noptile de poezie de la Curtea de Argeș”, desfășurat între 19-24 iulie a.c., ediția a XI-a, organizat de cei doi poeți Carolina Ilica și Dumitru M. Ion, a avut ca temă în acest an “Soarele și Luna”, iar majoritatea poezilor participanți, din țară sau din străinătate, au prezentat poeme legate într-un fel sau altul de această temă generoasă.

Poezii, reprezentând diverse colțuri ale lumii, au adus și o mare diversitate de stiluri, idei poetice, interpretări. Astfel, am cunoscut în carne și oase poeți veniți mai de departe precum Ricardo Yanez (Mexic), care este și un foarte bun interpret vocal de cântece vechi mexicane, dar și mai de aproape - Dimitris P. Kraniotis (Grecia), Oleksyi Dovgiy (Ucraina), Robert Stallaerts (Belgia), Sanja Lovrencic, Dorta Jagic (Croatia), Lisa Mayer (Austria). Israelul a fost reprezentat de Marlena Braester, o foarte bună vorbitoare de limbă română, Suedia a fost reprezentată de Aleksandr Milosevic, sârb de origine, dar care lucrează ca medic chirurg în această țară. Din Armenia a venit Tigran Paskevichyan, din Portugalia Joao Sevivas. Italia și-a trimis un cantautor, Giovanni Santese, care și el a susținut un recital extraordinar, acompaniindu-și textele la chitară. Michael Gluck din Franța a fost noul membru primit în Academia Internațională Orient-Occident, festivitatea de primire desfășurându-se în sala ‘Meșterul Manole’ din Palatul Episcopal din Curtea de Argeș.

Marele premiu al festivalului a fost obținut de Tarek Eltayeb din Egipt. Din partea României au participat: poetul și traducătorul Radu Cârneli, cel care a obținut și unicul premiu acordat unui scriitor român, acad. Ioan Tepelea, acad. Gheorghe Păun, Echim Vancea, Florentin Popescu, Dionisie Duma, Ioan Suci, Lucia Olaru Nenati, Paul San Petru, Grigore Grigore, Horia Zilieru, Lana Dumitru, Victoria Milescu. Au fost minunate nopți de poezie în care s-au recitat poezii, au fost lansări de carte, excursii la barajul Vidraru, la Vila Florica (Centrul Cultural ‘Brătianu’, Ștefănești) și, bineînțeles, s-a vizitat Castelul de la Bran, cunoscut ca al lui Dracula, pe care cei din străinătate abia așteptau să-l vadă. S-au făcut fotografii, s-au schimbat adrese și cărți.

Si aici temperatura a urcat mult din cauza soarelui, dar și a emoțiilor participanților, a căldurii inimilor acestora, care au reușit să se cunoască mai bine la un pahar de vin, la un cântec, la un dans și la un vers care, chiar dacă uneori poate nu a fost înțeles în totalitate, a fost simțit ca fiind poezie, iar poezia se pare că este cheia universală a sufletelor. Deci, s-a vorbit și ne-am înțeles în limba universală a poeziei. Au fost nu numai nopți ci și zile de

poezie, care ne-au făcut să ne gândim cu grațitudine că soarta a vrut să ne naștem poeți și să ne arunce printre poeți.

Gândurile de mulțumire se îndreaptă către Dumnezeu, către cei ce au avut voință și puterea organizării unei astfel de manifestări, care poezie.

Adina UNGUR

POEȚI CLUJENI ÎN SLOVACIA iulie, 2007

În perioada 24-30 iulie, 2007, poeții clujeni Ion Cristofor, Adina Ungur, François Bréda și Dinu Virgil s-au deplasat în Slovacia la Veľk? Meder și Nenince, unde au participat la un colocviu despre literaturile țărilor nou intrate în Europa, la seri de poezie românească și întâlniri cu cititorii. În zilele destinate întâlnirilor cu publicul și toți cei interesați de literatura europeană, inițiatorul programului, poetul Balázs F. Attila, (născut la Tg-Mureș și editor în Bratislava) a condus o discuție despre literatura și viața literară contemporană românească. Partenerii lui de discuții au fost poeții clujeni, traducători, istorici și critici literari dar și poeții Márkus-Barbarossa János și Barabás Zoltán din Oradea. Obiectivele acestui program sunt promovarea poeziei românești din spațiul geografic și cultural numit Cluj-Napoca, în țările vecine: Slovacia și Ungaria, precum și un schimb de experiență, poeții clujeni, întâlnindu-se cu poezia care se scrie la ora actuală în țările vizitate. Programul propune și întruniri interculturale, în care experimentele literare cu poezii scrise și traduse ad-hoc au fost în centrul atenției participanților la acest tip de schimb cultural și creativ. Oaspeții clujeni au făcut o vizită și în orașul Balasagyarmat din nordul Ungariei, unde au vizitat castelul scriitorului Madach Imre, precum și pelerinaje prin orașele Bratislava și Banská Štiavnica. La sfârșitul lunii septembrie un alt grup de poeți români vor participa la un turneu maraton de 12 zile în orașe din Slovacia și Ungaria. La sfârșitul anului vor apărea și antologiile de poezie românească, traduse în limbile slovacă și maghiară. Volumele vor fi dăruite bibliotecilor, universităților, instituțiilor culturale, criticilor și istoricilor literari, precum și redacțiilor editoriale de specialitate din Ungaria și Slovacia.

Programul este organizat de “Asociația Culturală din Ținutul Homorodului”, cu sediul în Vlăhița, și este finanțat de “Promocult.”

PASAGER DE LUX*

Prin ochiul de geam, oval, norii se văd colorați în alb-albăstrui-violet închis, iar în cele din urmă totul devine negru. Boeing-ul 777 cu care călătoresc se află la o înălțime amețitoare, la etajul unsprezece mii, în apropiere de cer, de unde luminile pământului nu se disting. Mi se face dor, dintr-odată, de apartamentul de la etajul unu în care locuiesc, de prietenul meu Pick, dalmațianul care a rămas bosumflat fiindcă nu l-am luat cu mine. Merg, pentru a doua oară, în America, țara asta cât un continent, supusă capriciilor binefăcătoare sau distrugătoare ale timpului. Am îndrăgit-o de la prima vedere și sfertul de lustru mi s-a părut o clipă când a fost vorba să mă despart de ea. De data asta, simt că nerăbdarea de a mă întoarce cât mai repede acasă mă va izbi precum alicele vântul. Simt că mi se va face dor destul de repede chiar și de dușmanul care mi l-a otrăvit pe primul prieten necuvântător cu suflet de om, tot un dalmațian, dar cu o pată mare, neagră, în dreptul ochiului drept. Dar cine-mi da mie voie să mă urc în avion, într-o secțiune first class, cu un patrupe, deși blând și deștept?... Când am plănuit această nouă călătorie, mi-am zis: ce-ar fi dacă aș îmbrăca măcar o singură dată haina unui miliardar, ca să mă lăfăi într-un fotoliu confortabil, care se întinde la 180 de grade!? Acum, când mă comport asemenea miliardarului scos din spuma capitalist-comunistă (de după '89), gânduri negre și ciudate îmi inundă creierul. Care nu sunt, nu pot fi nicidecum semne de avertizare pentru ceea ce mi se poate întâmpla. Vreau să scap de obsesia asta și mă pregătesc pentru odihna de noapte. Mi-ar prinde bine câteva ore de somn. Dar dacă Dumnezeu mă va visa? Când se va trezi, cu siguranță mă va disprețui pentru ceea ce fac. Viața omului se preface, uneori, și într-o farsă... Ca orice pasager de lux primesc lenjerie de pat, saltea și cosmetice Givenchy. Prin aceeași casă de modă mi se mai oferă ochelari de pânză contra luminii, șosete și pijamale, precum și un săculeț cu produse de toaletă Bvlgari: parfum, balsam pentru buze, loțiune de corp și aftershave.

Noaptea, obosită de atâtea cale, se așterne cu aceeași eternă conștiinciozitate. Îmi las gândurile să călătorească singure prin creier și nu le mai răspund, chiar dacă bat cu dangăt de clopot în pereții camerei mele de veghe. Le deschid doar fereastra să iasă în cine știe ce direcție a imperiului necuprins pe care îl străbate aeronava-oraș ce alunecă ușor între cer și pământ.

Fix la ora 6 dimineața, stewardesa își anunță serviciile. Lumina de afară se strecoară ca o hoată prin ochiul de geam din dreptul capului meu. Un firicel de rază alb-gălbuie îmi alunecă, singuratecă, peste chip, scăldat în acea clipă într-o baltă de nedumirire. Unde mă aflu? Celui care m-ar fi luminat i-aș fi dat pe loc o

---

* Primul capitol din romanul „DUBA NEAGRĂ, aflat în lucru. Romanul face parte din trilogia MOARTEA ROȘIE (vol. I: „Duba neagră”; vol. II: „Călugărul”; vol. III: „În fața glonțului”)

fărămă din sufletul meu strivit de acel vis năprasnic. M-am perpelit vreun ceas, după care am adormit adânc. Atunci, poate, subconștientul mi-a emigrat dincolo de frontiera dintre realitate și vis. Imagini de groază mi se răsuceau în creier și în inimă.

Era în ultima zi a lui decembrie, o așteptare doar de câteva ceasuri până la Anul Nou. O după-amiază sticloasă pe valea râului Vedea, cu un ger siberian venit cu toate relele dinspre Răsărit. Tatăl meu, Minică jandarmul, cum îi ziceau cei în sat, a fost dus la dispensarul din Potcoava. Era complet înghețat, după ce fusese bătut și maltrat în beciul Securității, pârât de „tovarășu’ Sandu”, primarul comunist din sat, că îndemna oamenii să nu se înscrie în gospodăria colectivă. Fusese luat cu o dubă neagră în viul nopții, băgat într-un beci cu pereți din piatră, fără geamuri, doar cu o ușă prin care „dușmanii poporului” erau aruncați în brânci pe niște scări dărăpănate. În mijloc se afla o masă dreptunghiulară, cât un stat de om, făcută din ciment, care avea la capete, în cele patru puncte cardinale, lanțuri pentru a lega strâns mâinile și picioarele deținuților. Despuiat și răstignit pe masa aceea rece, pe un ger de crăpau pietrele, doi haidamaci l-au chinuit, zile și nopți la rând, ca să scoată de la el numele sătenilor pe care i-a îndemnat să fugă de colectivă. Unul turna apă rece ca gheața peste trupul său vânăt și întepenit, iar celălalt îl izbea cât putea de tare cu o vergea de oțel peste tălpi, peste fese și peste șale, pe unde nimerea, iar el scrâșnea din dinți și mușca, ce putea mușca, din masa aceea de piatră pe care fusese întins și legat cu fața în jos. „Spune, șarpe veninos, pe cine ai otrăvit cu vorbele tale?” Nu le răspundea, pentru că n-avea cui să răspundă. Unor bestii? Unor călăi? Vorbea gândul său, turmentat de durere, dar lucid. „N-am să vă spun nimic, tot ce-aș avea de spus voi duce cu mine, la capătul liber al pământului, nu voi să fumez pipa păcii cu voi, călăilor! Dar într-o mâine zi mă voi întoarce, voi coborî din duba aia neagră, blindată cu sufletele noastre nevinovate, vă voi căuta și-n morminte ca să vă aduc în dar blestemele tuturor ucișilor de voi, agățate în cuierele nopții veșnice, în locul lumânărilor sfinte lăsate de la Dumnezeu. Nu vom trăda, plecăm dincolo cu sângele curat în noi, poate vom găsi o lume dreaptă, nu ne vom trăda copiii și libertatea lor în care credem, așteptați-ne că într-o mâine zi ne vom întoarce! Așteptați-mă, neoameni cu inimi de piatră!”

La dispensar, aruncați de-valma, pe niște paturi cazone, într-o încăpere rece, fără suflet, se aflau cinci înghețați în stare gravă. Doar unul, tatăl meu, era în comă. Cu toate eforturile medicului și-a ajutoarelor sale, n-a putut fi salvat. Și ceilalți înghețați, s-a zvonit prin sat, au dat ortu’ popii după câteva zile. Cu același diagnostic, dictat de politrucii securității: refuz de hrană. Dar ei muriseră din pricina bățăilor, de frig și de foame. Șiau ei, călăii, cum să ascundă adevăratul diagnostic: cașexie și congelare, adică ultima degradare a ființei umane prin autoconsumația țesuturilor.

Când l-au arestat, tatăl meu era un om zdravăn, cu vlagă în el. După aproape o lună, când ne-au chemat să-l luăm de la dispensar, l-am găsit într-un coșciug improvizat din câteva scânduri uzate. Acolo, lipit de fundul acelei lăzi nenorocite, am dat peste un schelet numai piele și os, cu abdomenul scobit în formă de luntre,

fără nici o urmă de țesut celulo-adipos.

M-am trezit, buimac, în clipa când carul cu boi, cu coșciugul așezat pe două scânduri, peste care fusese așternută o velință oltenească, a cârmit-o din curtea casei părintești spre cimitir...

– Ce serviți, vă rog? Avem ceai fierbinte sau cafea cu lapte, omletă și cremvuști de pui în foietaj, caviar, hot dog, parizer cu muștar și hrean, iaurt și brânză dietetică...

Stewardesa împingea pe culoar măsuța pe rotile, încărcată cu gustări felurite pe care le anunța de zor, cu farfurii din porțelan scump, pahare din cristal și tacâmuri sclipitoare, cu două mari termosuri pline cu ceai și cafea, cu fructe exotice, dar și cu diverse sticle pline cu băuturi scumpe. Sufletul cere, când vezi atâtea băuturi rare. Merită, zic, să iau pe stomacul gol o înghițtură de rom Jamaica. Gimnastica sângelui de dimineață!

Sunt printre călători și gurmanzi. Ei și-au comandat, în avans, odată cu rezervarea călătoriei, fel și fel de mâncăruri sofisticate, din categoria delicateselor. Compania care asigură această cursă, SW International Airlines, a intrat de curând în elita zborurilor de lux cu o suită de facilități puse la dispoziția călătorilor. Meniul pe bază de comandă în avans cuprinde o serie vastă de rețete, gândite de cei mai mari bucătari din lume, totul fiind asortat cu băuturi fine. De la Paris, de unde am decolat, până la Miami, pentru călătoria mea la first class am plătit 3500 de euro. Ca să ajung la aeroportul Charles de Gaulle, de la hotelul de lângă Turnul Eiffel, unde poposisem peste noapte, mi s-a pus la dispoziție, în prețul biletului de avion, un Ford Mondeo de culoare neagră, cu tapițeria din piele.

... Stewardesa, o fetișcană cu sâni abundenți, seducători, cu un păr de mătase, lung, în culoarea spicului de grâu aflat în pârg, îmi intui gândul și se opri în dreptul fotoliului meu. Consultasem între timp și lista cu o varietate de meniuri. Am renunțat la rom și i-am comandat un whisky mic (am preferat un scotch 100 Pipers), o porție de cremvuști cu muștar și cremă de hrean, o cafea tare și un pahar cu vin roșu franțuzesc, Cabernet Sauvignon de Bordeaux. Alături, un bătrânel cu un surâs ascuns sub o mustață stufoasă, lămâioasă la culoare din vina tutunului, a repetat comanda mea. Stewardesa, cu o mirare adâncă în ochii ei rotunzi, nu s-a stăpânit și l-a întrebat:

– La fel ca domnu'?

El a dat afirmativ din cap, îndreptându-și privirea spre mine:

– Domnule dragă, vă deranjează mirosul de tutun? Merg cam des la fumoar... Gura asta păcătoasă îmi miroase. Am uitat acasă periuța de dinți. Poate aveți una în plus.

Nu-i răspund, scot trusa de voiaj din buzunarul fotoliului (fiecare primea câte una) și i-o arăt, apoi ciocnesc paharul meu cu scotch cu al lui și dintr-o dată în fața ochilor îmi apără figura tatei. Puterea gândului este enormă! Cândva, el îmi spusese că fiecare dintre noi devine la un moment dat un emițător de unde pozitive, șocul dragosteii pentru cei apropiați sau pentru cei plecați de lângă noi. Îmi aud propriul glas:

– Sărut mâna, tată! În sănătatea dumitale...

Nu-i mai auzisem glasul tatei de multă vreme. N-am mai stat față în față cu el din ziua când m-a vizitat la București, cred că era prin '54 sau '55. M-a rugat să-l duc la Muzeul Militar să predea jurnalul de front al unui văr, colonel magistrat, care îl salvase pe nea Arghir, vecinul nostru, din mâinile rușilor. Bolșevicii ăia vroiau să-l condamne la moarte. După ce armata română a întors armele împotriva nemților, caporalul Arghir Ghiorghîță a fost luat din plutonul lui și vărsat în grupa de pază a depozitului de combustibili al regimentului. Dar, noapte de noapte, dispăreau cantități însemnate de lemne. Veneau câțiva soldați ruși, din regimentul de-alături, încărcau camionul și plecau. Până într-o zi, când comandantul român a dat ordin să fie somați furii și să se tragă, dacă nu se supun. Era o noapte neagră, fără lună. Îi venise rândul de pază caporalului Arghir. A somat, cum i se ordonase – și a tras. Glonțul a ricoșat din parbrizul camionului, cu cioburi cu tot, în pieptul unui soldat rus. „Dinte pentru dinte!”, a cerut comandantul sovietic. Dar l-a scăpat de la moarte colonelul magistrat din sat cu el, vărul tatii. Se nimerise să facă parte amândoi din același regiment. Tribunalul militar român, ca să fie cât de cât pe placul rușilor, l-a condamnat la 20 de ani muncă silnică și nea Arghir și-a ispășit pedeapsa la o mină de plumb. A revenit în sat bătrân și gârbovit.

Asta nu e o legendă, nu am citit-o în nici o carte, e o întâmplare adevărată pe care mi-a povestit-o tatăl meu când a venit să predea jurnalul de front. Am rătăcit îndelung pe străzile Capitalei și mi-a povestit-o cu lux de amănunte. De-abia scăpase nea Arghir de la ocnă (așa îi zicea el minei unde și-a ispășit pedeapsa) și, la un păhărel de zaibăr, i-a depănat tatei, din fir-a păr, prin ce năpastă trecuse. De-atunci, din timpul acelei plimbări prin București, simt și astăzi mângâierea privirii tatei, gingașă și caldă. Cum și-ar mângâia sculptorul marea sa lucrare

– N-ai zis bine, fiule, îmi răsună în urechi glasul său stins. Ai vrut, poate, să zici că închini paharul în memoria mea. Soarele nu-mi mai luminează de multă vreme sufletul călător, mereu în cătarea liniștei...

Duhul său nevăzut coborâse lângă mine. Am rămas cu paharul suspendat în aer. Încă era plin cu scotch 100 Pipers. Bătrânelul acela cu surâsul ascuns sub mustața sa stufoasă, de culoarea lămâii stricate, nu se mai afla în fotoliul său. Poate nu nimerisem limbajul comun și s-a retras pentru o țigară. Sau poate i s-a făcut rău și acum trăia vreo neplăcere...

Privesc cu coada ochiului spre stewardesă. Tocmai trece prin dreptul fotoliului meu, împingând măsuța sa cu roțile. Sâniile ei pereche și mari îmi sfredelesc văzul. Își aruncă șmecherește o șuviță de păr peste cap, își mângâie un sân îmbelșugat cu dulceața privirii mele chiar în clipa când trupul său unduios mi-apăru în fața ochilor în bătaia razelor argintii ale dimineții ivite prin hubloul avionului. Ne-am încrucișat privirile, ea ridică din sprâncene cu subînțeles și pe obraz i se desenează o gropiță sub formă de semilună. Am salutat-o elegant, dând din cap, ca pentru o cerere de întâlnire. Fata a-ngăimat cu glas moale:

– La revedere, domnu'! Deja ne zâmbește pământul...

Peste câteva minute aterizam pe aeroportul din cel mai fierbinte oraș al Statelor Unite.

Petre TĂNĂSOAICA

PE GANGELE SÂNGELUI MEU VA TRECE LUNTRAȘUL

11. Prea mulți pornesc în iubire și ură, dar cât de puțini ajung să ducă pe umăr risipa de timp!

Nu mai spun nici un cuvânt, cad pe timpanul surd al memoriei, o fântână e și ea doar un turn prăbușit peste propria-i ridicare, așadar lunec pe apa de sticlă din Grădina Iubirii și râd, și râd, și râd de suferința florii de iasomie care s-a rătăcit îmbătată prin tufișuri de spini. Dar cine va pune piatra care va dăinui peste flacăra ce arde acum? Doamne, răstoarnă tu Himalaya credinței peste câmpii și nu lăsa vulturii să mă risipească, poate pe Gangele sângelui meu va trece luntrașul spre Marea cea Mare, pe al cărei țărm voi putea adormi; Va surpa cineva înserarea, între literele cărții voi înfrunzi, poate cenușa voi fi sau doar lacrima care ți se stinge pe gură.

AVE MARIA, MAMĂ A TUTUROR NEPUTINȚELOR

12. Trec zilele ca o cireadă de bivoli pe câmpia tot mai sărată, am fi putut muri călărindu-i pe Calea Lactee, care ne aducea acasă, dar cui îi păsa, drumul acela nu ducea nicăieri, era doar o iluzie că ne-am fi putut întoarce, cheile de la Paradis au fost aruncate. N-am trecut prin toate încercările, suferințele n-au fost arse ca să poți merita câmpii fără margine. Tu ești Sfântul Gheorghe, învinge balaurul, tu ești Petru, să nu te îndoiești de toate, iar tu, Iuda, după ce te-ai ridicat de la masă, de ce ai plecat cu clepsidra în care număram fiecare bob de argint pe care-l plăteam cu iubirea și moartea? Ave Maria, mamă a tuturor neputințelor, dar mai ales singură, născându-l pe fiul Său dintr-o adiere de duh! Regele așteaptă fiul concret, ca supușii să-i rămână în rând, unul lângă altul, pe aceeași Cale Lactee, pe unde hălăduiesc bivolii albi, pe care-i călărim la întoarcerea acasă!

CARNEA ZEILOR PUTREZEA ÎN TEMPLE ȘI MĂNĂSTIRI

13. Treceam prin acele-ncăperi la Jaipur, în palatul secăt de lumină, eram doar un păcătos de colonialist, care nu pricepea la ce-i foloseau maharajahului atât de multe-ncăperi; dar dulceața se strânge din milioane de flori, mi-ar fi spus o albină! Vai, ea nici n-ar fi îndrăznit să urce-n văzduh pe acele înălțimi, unde florile sunt rare și cresc doar între pereții de marmură umedă, tristă și rece, tociți de îngenuncherea privirii, cum sunt în cavou anii străvechi. N-am stat la acea adunare din curte, jos, pe platou, între turiștii semidocti de prin Albion și Germanii și m-am rătăcit pe culoare înguste, deasupra, pe înălțimi, înaintam unul după altul ca să ne rătăcim, mai apoi, după suferințe și spaime, să ne putem regăsi în Sala Tronului, de unde se vedeau toate culorile curcubeului, căruia singur mă știam stăpân. Printr-un fel de ecluze, cădeau spre amiază arome de trandafiri și carnea zeilor putrezea în temple și mănăstiri. Doamne, în privirea mea se făcea toamnă curând, iar în ochii ei înfloreau păuni.

Laurian STĂNCHESCU

în așteptarea izbânzii luminii

în pietre se întunecă
înainte
de rugăciune
afară
în pustie lumina
postește îndelung
pentru mântuire

din război

să nu poată fi
atînși de moarte
soldații
înaintează prin ea
târâș

binecuvântată fie clipa

sufletul meu
se zbate
deasupra țărâni
îngăduie-i doamne
să se prăbușească în ea

lecția de istorie

din pielea soldatului creșteau
muguri
spărgându-i mantaua
explodau în jurul lui
ca praful de pușcă
astfel
soldatul înflorit

era prezentat
la lecția de istorie

piatra

atât de tare
se lipise piatra
de pântecul păsării
încât trebuia
să o nască ou

linia

linia
mi-a părăsit palma
ajungând pe masa
unui pescar
despicând-o
din ea
ieși un cerc
mânat din urmă de un copil

tatălui meu

când sunt necăjit
stau de vorbă
cu tatăl meu
fiecare
de partea cealaltă a crucii
împletind
și despletind
semnele ei
el nu știe
dacă eu mai sunt
eu nu știu
dacă el mai este

OMUL DIN CUȘCA GORILEI (III)

PSIHIATRUL: La revedere! (*Iese*)

PAZNICUL: Să trăiți! Ce-nseamnă un doctor bun! Știam eu că visele de dimineață... (*Scoate mobilul*): Da... da... da... da... da... da... da... da... (*Brusc, furios*): Ia ascultă, domnule, ce număr ai făcut dumneata? Nu, aici nu-i spitalul de nebuni, aici e Grădina Zoologică... da, zo-o-lo-gi-că. (*Închide telefonul*): Fac numerele la-ntâmplare și te mai țin și de vorbă. (*Către Om*): A-nebunit lumea, domnule! Zău că-aveți dreptate. Ne trebuie o altă lume, măcar una ideală. (*Se întorc Vizitatorii urmași de Mascat*)

OMUL: Ce mai vreți? De ce v-ați întors? Plecați! Plecați!

DOMNUL: Da, domnule. Depinde.

COCOTA (*provocatoare către Om*): Ce zici, facem o partidă ideală?

PAZNICUL (*maimuțărind-o*): Ce zici, facem o partidă ideală?

BĂTRÂNICA: Dar știu că ai tupeu, duduie!

STUDENTUL: Nu-ți mai bate joc, domnișoară!

COCOTA. Ha, ha, ha! Vezi-ți de cobza dumitale.

REPORTERA: Vă rog, vă rog, puțină decență! (*Apoi*): Suntem din nou adunați în jurul cuștii Omului care visează o lume ideală. S-a vorbit despre viitorul sumbru al planetei, dar nu și despre un alt pericol care o paște: o invazie a extraterestilor.

BĂTRÂNICA: A, ăia cu farfuriile!

PAZNICUL: Și cu tacâmurile!

REPORTERA: Trebuie să luăm în glumă o asemenea primejdie?

PROFESORUL: într-un viitor greu de precizat, nu este exclusă o invazie de extraterestri .

COCOTA: Când s-or plictisi de nevestele lor.

DOMNUL: Da, domnule. Depinde.

STUDENTUL: Și-n cazul acesta, ne vor impune legile lor? Ne vor înlocui civilizația?

REPORTERA: Poate cu o lume ideală, cine știe!?

OMUL. O lume ideală nu poate fi creată decât de noi, oamenii, pentru noi, oamenii.

REPORTERA. Și dacă, totuși, ne vom pomeni într-o zi cu ei?

BĂTRÂNICA: Ba să stea la ei acasă și să ne lase planeta-n pace!

PAZNICUL: E-n ordine!

REPORTERA (*către Om*): Poate niciodată în istoria lui, omul nu s-a gândit la viitor ca astăzi. În concepția dumneavoastră aveți, după câte știu din puținele relatări din presă, o viziune inedită și îndrăznească despre lumea

de mâine. Sunteți convins că s-ar putea instaura o lume ideală pe planeta noastră? OMUL (*vine în fața grătilor, strigând*): Da, da, da Și acum plecați! (*Se retrage într-un colț al cuștii, așezându-se pe pătură cu capul în mâini*).

BANCHERUL (*către Om*): Totuși, domnule, cu toate scuzele de rigoare... Eu am venit cu buna intenție de a afla câte ceva în legătură cu aspectele economico-financiare ale lumii pe care o preconizați.

REPORTERA: Pecunia regina mundi.

PAZNICUL: Ce-nseamnă pe limba noastră?

REPORTERA: Banul e stăpânul lumii.

CERȘETORUL: Mie-mi spuneți?! (*Râde*)

REPORTERA: Vă rog, domnule director, continuați și scuzați întreruperea.

BANCHERUL (*către Om*): Cum vedeți rolul în viitor al marilor cercuri financiare, astăzi legate de interesele cercurilor militare? Cum se vor controla fluctuațiile bancare mondiale? Cum se va asigura un curs normal negocierilor de valori? Aveți propuneri eficiente? Și care sunt? Și ce părere aveți de globalizare?

STUDENTUL: Dar, domnule director de bancă, nu e vorba despre...

REPORTERA: Să-1 lăsăm pe domnul director să-și expună punctul de vedere. Vă rog, domnule director, continuați.

STUDENTUL: Totuși, domnișoară, o lume întemeiată pe bani....

REPORTERA: Vă rog nu mai întreruperi!

BANCHERUL: În ultimul timp, sistemul bancar a început să se umanizeze. Un pas enorm în strategia bancară. Au apărut bănci care acordă micro-credite fără garanție financiară, cu scopul de a veni în ajutorul celor lipsiți de capital.

REPORTERA: Iată o idee nouă! (*Către Om*): O aveți și dumneavoastră în vedere? Vă rog să ne răspundeți. De ce tăceți? De ce nu ne răspundeți?

CERȘETORUL: Poate că nu-i convine. (*Râde*)

OMUL: Lăsați-mă și plecați!

BĂTRÂNICA: Mai tare!

PAZNICUL: Cât de tare să vorbim, doamnă?

BĂTRÂNICA: Dar pe domnișoara cu microfonul de ce-o aud?

PAZNICUL: Fiindcă vorbește s-o audă toată țara.

REPORTERA. Regret, domnule director, că nu ați căpătat răspunsurile la problemele ridicate.

BANCHERUL: Și eu.

CERȘETORUL (*râde*): Ați venit la pomul lăudat.

PAZNICUL: Hai, hai, trage pe dreapta!

BANCHERUL: Nu te mai amestecam discuții! Dumneata nu știi nici

măcar să cerșești.

CERȘETORUL: Eu de-abia de câteva luni...

PAZNICUL: E-n rodaj!

COCOTA (*Cerșetorului*): Mai bine i-ai mulțumi domnului din cușcă, fiindcă vrea o lume în care să nu mai cerșești.

CERȘETORUL: O lume fără cerșetori?!

STUDENTUL: Da, una fără cerșetori.

CERȘETORUL: Toți cerșim. Până și domnul director de bancă.

REPORTERA: Te-ntreci cu gluma, nu te supăra

CERȘETORUL: Lasă-mă, domnișoară, știu eu ce vorbesc. Lumea noastră e o lume de milogi.

PAZNICUL: Tranca-fleanca mere acre!

CERȘETORUL: Daaa? S-o crezi dumneata. Uitați-vă la domnul director, e cerșetor ca și mine, numai că altceva cerșește dumnealui.

BANCHERUL: Eu nu cerșesc, eu dau.

CERȘETORUL: Lasă banii, că mie nici nu mi-ați dat. Fericirea, domnule director, fericirea, asta cerșiți.

COCOTA: Ce vorbă mare, fericirea!

CERȘETORUL: Poți să mai spui odată!

REPORTERA: De unde știi dumneata că nu e fericit domnul director?

CERȘETORUL: Fiindcă nimeni nu e. Ne prefacem. Suntem toți niște amărăți de pomanagii. Unul cerșește o bucată de pâine, altul să câștige la loterie iar unii se milogesc pentru o firimitură de fericire. Și ăia care umplu bisericile? Și ei cerșesc: să li se ierte păcatele pe care au avut grijă mai întâi să le facă. Mă, îmi spunea maestrul meu, că de la el am învățat multe, mă băiete, ține minte de la mine: lumea asta nu poate fi schimbată, că nu renunță nimeni la cerșit. Lume de milogi! Te-ai prins? Asta era vorba lui: te-ai prins? DOMNUL: Da, domnule. Depinde.

CERȘETORUL: Dracu știe de cine. Vă rog, mă iertați, adineauri m-am purtat urât.

PAZNICUL: E-n ordine!

CERȘETORUL: Până și domnul ăsta din cușcă cerșește lumea aia ideală.

STUDENTUL: Nu o cerșește, o visează.

CERȘETORUL: Ei și? Tot una. A visa e tot o cerșetorie, dar pe ascuns.

REPORTERA: Mă rog, părerea dumitale.

COCOTA: Nu e prost băiatul.

CERȘETORUL: Să vă spun eu: o lume d-aia ideală ar fi tot o lume de cerșetori, dar să li se dea de pomană fără să cerșească.

BANCHERUL: Și cine-i maestrul care te-a-nvățat toate astea?

CERȘETORUL: Maestrul meu de sport de la școală, c-am făcut și eu câteva clase până m-am lăsat. Dublu campion la haltere, ce știi dumneata!

Un filosof!

BANCHERUL: Tot dublu?

CERȘETORUL (*râde*): Hai că-i bună!

BĂTRÂNICA: Eu, când să trec strada, o pisică....

REPORTERA: Mai târziu, doamnă.

PROFESORUL: îmi cer permisiunea de a mă retrage. Planeta e prea bătrână pentru o lume nouă. Omenirea e sortită dispariției cu planetă cu tot. Universul o va uita, vor apărea alte lumi, vor pieri și ele, și așa până la nesfârșit. Singura lege a universului e să nască și săucidă lumi.

STUDENTUL: Și dacă, între timp, oamenii vor ajunge să creeze o lume ideală?

PROFESORUL: Ar fi bine să nu ajungă. E preferabil să piară, odată cu planeta, o lume imperfectă, decât una ideală. Ar fi păcat. (*Iese sub privirile celorlalți care rămân tăcuți câteva momente*)

BĂTRÂNICA: O fi având dreptate?

COCOTA: Numai dracul are dreptate totdeauna, doamnă. Credeți-mă, îi cunosc și izmenele.

PAZNICUL: Lumea-i tâmpită. Ii vinzi gogoși, gogoși mănâncă.

REPORTERA: Domnișoară Mia, îmi permit să vă spun pe nume, singură v-ați recomandat.

COCOTA. Vă rog.

REPORTERA. Domnișoară Mia, în ce direcție credeți că merge lumea noastră, așa, după dumneavoastră?

COCOTA: Lumea noastră! Ha, ha, ha! Așa oameni, așa lume!

BĂTRÂNICA: Pute pământul de stricăciune.

PAZNICUL: A bătut șeaua să priceapă iapa!

REPORTERA: Totuși, domnișoară, cum vedeți o lume ideală?

COCOTA: Păi, draga mea, dacă tot se vorbește de drepturile omului și de toleranță pe toate drumurile și televiziunile, de ce n-am face din globul nostru o imensă casă de toleranță? Toți cu toate! Toate cu toți! Adio adultere și divorțuri, adio suferințe și lacrimi, adio sinucideri și crime pasionale!

OMUL (*fără să se întoarcă spre Vizitatori*): Nefericito!

COCOTA: Profesionistă! Cinci stele!

OMUL (*întorcându-se spre Cocotă*): Nefericito, nu-ți dai seama? Niciunul dintre voi nu-nțelege?

COCOTA: Ba da, eu! Înțeleg că niște nemernici te-au aruncat într-o cușcă de gorilă ca să te batjocorească fiindcă visezi o altă lume. Nu-nțelegi că nu poate nimeni nimic? Nici Dumnezeu! Nici El! (*Apoi pe un ton familiar*): Știi ce? Mai dă-i dracului, nu te mai lua-n bețe cu toți mistrierii ăștia mai puternici ca tine! Uite, îți fac o propunere, dar știi, rămâne-ntre noi: hai, mă, să ne-asociem și să facem amândoi o planetă ideală de curve ce n-a văzut galaxia de când e ea! (*Către Vizitatori*): Și-atunci să vedeți

invazie de extraterestri! (*Către Om*): Ce zici, batem palma? (*Către Bancher*): Ne finanțezi, domnule director? (*Apoi jăcându-și loc printre ceilalți*): Pardon, pardon! Permiteți? (*Trecând pe lângă Bătrânică*): A fost destul de tare, mamaie? (*Trecând pe lângă Paznic*): E-n ordine? (*Iese râzând în hohote și strigând*): Cobor la prima!

BĂTRÂNICA: Nerușinata! Auzi: mamaie!

PAZNICUL (*strigă după Cocotă*): Dacă te mai prind pe-aici, te-nchid în cușca cu leoparzi! (*Intră Femeia. Pășește grațios cu mers de felină, privind în jur la Vizitatori și surâzându-le*)

FEMEIA: O, ce de lume! Tot în vizită?

BĂTRÂNA: Eu, doamnă, când să trec strada ca să vii aici...

MASCATUL (*dintr-un salte lângă ea, enervat*). Termină, doamnă!

BĂTRÂNICA: Păi dacă mă-ntrerupi!

REPORTERA (*apropiindu-se repede de Femeie*): Soția?

FEMEIA: Nu. Mireasa.

MASCATUL (*cu duritate*). Cum ați intrat? Cine v-a permis?

FEMEIA: O, domnule, n-a fost nevoie. Am sărit peste gard.

MASCATUL: Vă rog, fără glume! Eu am ordin. Nu sunteți programată pentru vizită. FEMEIA (*cu oprejacută și grațioasă uimire*): Nu?

MASCATUL: Nu!

FEMEIA: Atunci... atunci mă programez singură. Cu voia dumitale, desigur.

MASCATUL: Doamnă, eu am...

FEMEIA: Ordin, știu. De data asta, însă, ai să-l calci. (*Apoi, pironindu-l cu privirea câteva momente*): De dragul meu.

MASCATUL (*întreaga fermitate i se topește brusc, devine de o amabilitate aproape exagerată*): Doamnă, îmi cer scuze. Ați venit pentru inculpat, nu?

FEMEIA: Exact.

MASCATUL: Sunteți binevenită. Să vă deschid? Intrați în cușcă?

FEMEIA: O, da, n-am prejudecăți.

MASCATUL (*către Om*): Aveți o vizită.

OMUL: Nu mai primesc pe nimeni.

FEMEIA: Pe mine ai să mă primești.

MASCATUL (*către Vizitatori*)Na. rog să vă retrageți.

REPORTERA. Dar eu sunt...

MASCATUL: De la radio, știu, dar eliberați locul. Doamna n-are nevoie de spectatori. Nu, doamnă?

FEMEIA: Mulțumesc, ești foarte amabil. Nu, n-am nevoie de spectatori.

MASCATUL (*scoțând pe Vizitatori din scenă*): Vă rog, vă rog, retrageți-vă! (*Deschide ușa cuștii*): Doamnă, puteți intra.

FEMEIA: Mulțumesc. *(Intră în cușcă sub privirile intrigate ale Omului în timp ce Mascatul se retrage pe banchetă. Surâzând mereu și alintându-se, Femeia întinde mâna spre Om. Acesta rămâne nemișcat câteva momente, apoi se apleacă și i-o sărută)*

OMUL: Cine ești, doamnă?

FEMEIA: O, dacă ai ști! Îmi era teamă că voi întârzia. Totdeauna mă grăbesc să ajung la timp. De data asta, ai să râzi, am sosit cam devreme. Dar nu-i nimic, între timp mai pălăvrăgim puțin.

OMUL: Mai... pălăvrăgim?! Despre ce, doamnă?

FEMEIA: Despre orice. N-am preferințe. *(Apoi):* Ai încurcat-o, așa-i? Probleme grave, spune drept. Te-ai luat la trântă cu toată lumea.

OMUL: Nu chiar cu toată.

FEMEIA: Mă rog, cu o parte. Nu știi încotro s-apuci. Te-nțeleg. Nu-ți vine nici o idee. Doar nu-ți trece prin cap să rămâi închis aici. I-ai supărat rău pe unii care te-au zăvorât în cușca asta. Dar ce zic eu cușcă? Colivie! Pentru gorila dinaintea ta - îmi dai voie să te tutuiesc, e mai intim - era cușcă. Pentru tine s-a transformat într-o colivie. Cunoști povestea păsării, care...? Nu, n-o cunoști. Ți-o spun eu. Un om a prins o pasăre și s-a apucat să-i facă o colivie. Pasărea îi spunea: omule, nu-mi pune gratiile prea apropiate, n-am să fug niciodată printre ele cu aripile strânse. Eu nu mă eliberez decât zburând. Și i-a mai spus: fiecare bătaie de aripă lasă în aer o urmă nevăzută și din fiecare urmă se nasc alte aripi la nesfârșit, cu miile. Cerul vostru e plin de aripi. Ele țin pământul să plutească în cer și să nu cadă în haos.

OMUL *(care a ascultat-o din ce în ce mai contrariat):* Cine ești, doamnă?

FEMEIA: De altfel, toată lumea e o imensă colivie cu gratiile invizibile din care nu se poate ieși decât zburând. *(Apoi):* Îmi pare rău pentru tine. Te găsești într-o situație delicată. Idealurile ți-au întins capcane.

OMUL: Cine ești, doamnă?

FEMEIA. Nu mă recunoști? Spun prostii. Evident, nu mă recunoști. N-ai cum, fiindcă nici nu m-ai cunoscut.

OMUL: De unde vii?

FEMEIA *(gest vag):* De departe. De dincolo.

OMUL: De dincolo?

FEMEIA: De dincolo... de cușca asta, firește.

OMUL: A, da. Și cine te-a trimis?

FEMEIA. Nimeni. Lucrez pe cont propriu. Liber profesionistă.

OMUL: Tot nu-nțeleg de ce-ai venit?

FEMEIA: Poate... să ne cunoaștem mai bine.

OMUL: Ca pân-acum.

FEMEIA: Din păcate. *(Apoi):* Te-ai descurcat admirabil cu avocatul.

OMUL (*de-a dreptul uluit*): Ce... ce-ai spus?... cu avocatul?
 FEMEIA: Nu l-ai lăsat să-ți smulgă secretul copiei manuscrisului.
 OMUL: Nu... nu-nțe... nu-nțeleg... Cum ai aflat?
 FEMEIA: Din ziare.
 OMUL: Imposibil. Avocatul de abia a plecat de la mine, nici de o jumătate de oră. Când s-apară în ziare?
 FEMEIA: Din ziarele de mâine dimineață.
 OMUL: Scandalos! A divulgat convorbirea cu mine.
 FEMEIA: Intenționa să afle unde ai ascuns copia. De-asta venise.
 OMUL: Mi-am dat seama de cum a intrat în cușcă.
 FEMEIA: Sper că ai ascuns-o bine, copia, nu?
 OMUL: Să nu-mi spui că știi și unde!
 FEMEIA: Rămâne-ntre noi, îți promit.
 OMUL: Iar gluma cu ziarele de mâine dimineață în care pretinzi că ai citit despre...
 FEMEIA: Poate că nu-i chiar o glumă.
 OMUL: Cum adică poate că nu-i o glumă?
 FEMEIA: Nu există nici ieri, nici mâine. Nici trecut, nici viitor. Există un prezent continuu. Un prezent etern în care se petrec deodată toate evenimentele, și începutul lumii, și lumea ta ideală, și ziarele de mâine dimineață
 OMUL: Divaghezi. Interesant, dar divaghezi. Oricum, mă uluiești, doamnă. Nu cumva... da, asta trebuie să fie... nu cumva vii din partea organelor judiciare?
 FEMEIA: Ntz!
 OMUL: Sau trimisă de acuzatorii mei?
 FEMEIA: Nici.
 OMUL: Atunci?
 FEMEIA. Din proprie inițiativă. (*Apoi*); Și psihiatrul acela caraghios.
 MUL: Și asta știi?
 FEMEIA: I-ai turnat la absurdități! Fie vorba-ntre noi, ți-ai cam bătut joc de el. Mai ales când i-ai povestit visul acela idiot improvizat. Cât privește interpretarea psihanalitică, a fost de tot râsul.
 OMUL: Tot în ziarele de mâine ai citit? Asta zic și eu secret profesional! Bravo, domnule doctor!
 FEMEIA: Să revenim la ale noastre.
 OMUL. Care ale noastre, doamnă? Nu ne-am cunoscut până acum câteva minute, n-am știut până azi unul de altul, ce avem noi doi în comun?
 FEMEIA: Dacă n-ai știut de mine, eu am știut.
 OMUL: De mine?
 FEMEIA. Da, de tine, ce ți se pare curios? Aș fi venit să te vizitez?
 OMUL: Pot să aflu ce-ai știut despre mine?

FEMEIA: Ca toată lumea și ceva mai mult. Ești cunoscut ca omul care visează o lume ideală.

OMUL: Și... acel ceva mai mult?

FEMEIA: E secret. Deocamdată.

OMUL: Convorbirea asta mă intrigă, să nu spun și că mă deranjează.

FEMEIA: Eram sigură. Și de una, și de alta. (*Apoi*): O întrebare.

OMUL: Cu care sper să punem capăt vizitei.

FEMEIA: Nu te gândești uneori, măcar uneori, că vei muri?

OMUL: Nu vreau să fiu nepoliticos, dar e o întrebare prostească. Sigur că mă gândesc. Satisfăcută de răspuns? Toți gândim...

FEMEIA: Nu toți. Cei mai mulți cred că moartea-i pentru alții, nu pentru ei.

OMUL: Ce rost are, doamnă, discuția asta?

FEMEIA: Are.

OMUL: De pildă?

FEMEIA: De pildă: Ce va rămâne din lumea ta ideală, după ce vei muri?

OMUL: Rămâne visul.

FEMEIA: Și nu regreti că nu vei apuca să-ți vezi visul împlinit?

OMUL: Nu, nu regret. Dacă lumea mea ideală va fi pentru alții, eu sunt acela care am visat-o.

FEMEIA: Deci ești pregătit. Ei bine, acum pot și eu să-ți mărturisesc scopul vizitei. Am venit să te salvez.

OMUL (*ironic*): Asta da surpriză! Mi s-a mai propus.

FEMEIA: Știu, de către avocat.

OMUL: Și cum urmează să mă salvezi? FEMEIA. Eliberându-te.

OMUL: Cu neputință! Sunt bine păzit. N-am cum să ies de-aici.

FEMEIA: Printre gratii. Te strecoari printre ele.

OMUL: Glumești. Sunt prea strâmte. Nu-ncap printre ele.

FEMEIA: Ba da, zburând.

OMUL: Dacă aș avea și aripi.

FEMEIA: Le vei avea.

OMUL: Cine mi le dă?

FEMEIA. Eu.

OMUL: Le-ai adus în poșetă?

FEMEIA: N-am poșetă.

OMUL: Poate că le ai sub pălărie.

FEMEIA (*râzând tare*): Ai umor! Și imaginație! Nu mă mir că visezi lumi ideale.

OMUL (*cu seriozitate prefăcută*): Când ai de gând să mă eliberezi?

FEMEIA: Curând.

OMUL: Și dacă refuz?

FEMEIA: A, nu poți. N-ai dreptul. Ți este interzis orice refuz.

OMUL: Presupunând că-ți accept propunerea, unde ai să mă ascunzi după?

FEMEIA: Nu-ți face griji. Undeva departe, unde nu vei putea fi găsit. într-una din constelații, de pildă.

OMUL: Nu-i cam departe?

FEMEIA: Poți să alegi. Găsim una mai aproape.

OMUL: Mă vor căuta peste tot.

FEMEIA: Și-n constelații? Nu vor putea pătrunde.

OMUL: De unde știi? Ai fost cumva și pe-acolo?

FEMEIA: Mai trec din când în când.

OMUL: Și-am să rămân ascuns cât timp?

FEMEIA: Până vor obosi căutându-te. Adică mult.

OMUL: Cât de mult?

FEMEIA. O eternitate, două.

OMUL: Și una singură e mult.

FEMEIA: Ți se pare. Eternitatea e un șir neîntrerupt de întreruperi.

OMUL: Uite ce-i, doamnă. Să lăsăm gluma deoparte și să vorbim serios. Văd că-ți place să fantazezi. Dar orice plan de evadare e absurd. E mai bine pentru amândoi să încheiem convorbirea Nu înțeleg cine te-a trimis, în slujba cui ești, dar să punem punct vizitei și să ne despărțim. Oricum, vizita m-a amuzat. Mi-a făcut chiar plăcere.

FEMEIA: Așa-i? Mă bucur. Acum te las. Mă-ntorc să te iau.

OMUL: Iar începi?

FEMEIA: La revedere! Și pe curând! Să m-aștepți!

OMUL: Omagiile mele! (*Strigă*): Paza! Doamna pleacă.
(*Mascatul vine și deschide ușa cuștii. Femeia iese și, înainte de a dispărea, se întoarce spre Om și-i trimite un sărut cu mâna pe buze. Mascatul o conduce și se întoarce cu vizitatorii, fără Cocotă și Domnul*)

OMUL: Iar ați venit? Ce mai vreți? Am nevoie de liniște.

REPORTERA (*apropiindu-w-se de cușcă*). Domnule, de ce doamna, care a plecat, a pretins că e mireasă?

OMUL: întrebați-o pe ea.

REPORTERA: V-a cerut în căsătorie?

OMUL: Asta mai lipsea! (*Se retrage într-un colț al cuștii*)

- va urma -

ZANZIBARUL COPILĂRIEI MELE

Deși eram de-o șchioapă îmi amintesc bine nămeții care au sufocat Bucureștiul în iarna anului '54. Fiind copii, noi ne bucuram cu gândul la derdeluș, la bătaia cu bulgări, la omul de zăpadă cu ochi de tăciune.

Cu suflet de copii jucăuși noi vedeam numai albul strălucitor al zăpezilor care ne îngropaseră și nu bănuiam implicațiile, nu realizam neajunsurile. Locuiam la parterul unei case frumoase pe Calea Călărașilor colț cu Popa Nan și timp de aproape o lună am fost prizonierii naturii dezlănțuite. Conductele de apă fiind înghețate, părinții aduceau cu greu apă la sticle și foloseam totul cu mare economie; ne ștergeam ochii cu tampoane de vată, pe periuța de dinți puneam foarte puțină pastă. Mama făcea pesmeți din pâinea puțină pe care reușea să o găsească cu greu. În pivniță aveam cartofi și ceapă, varza pusă din toamnă la murat, fructe uscate, gutui ce aveu să se coacă în fânul lăzilor rânduite cu grijă, pere părguite aduse de bunicul Petru din recolta Ludeștiului. Accesul spre bunătațile rostuite cu grijă în pivniță era însă blocat de munții de zăpadă care acoperiseră casa scârilor și drumul ce duceau spre “peștera lui Ali-Baba” era inaccesibil.

Atunci am descoperit Zanzibarul.

Sechestrați în casă, cu nimic important de făcut, papa al meu, în dorința lui de a ne ține ocupați a inițiat un proiect; el a schițat decorațiile pentru pomul de Craciun și cu pricepere a tăiat la traforaj figurine. Noi copiii trebuia să decupăm frumos din hârtii colorate stelute și comete, să le lipim cu grijă, să le punem în cutii. În orele lungi petrecute împreună, ca de obicei, tata ne povestea câte în lună și în stele: despre sumerieni și papuași, despre constelații, despre Magellan, despre Patagonia și Gibraltar. Nu era convins papa că înțelegem noi chiar tot ce ne spunea el, dar ne vedea fascinați și nu își întrerupea povestirea decât când ochii noștri erau mijiți de somn. Adormeam cu imaginea unor locuri exotice și ne continuam călătoria în lumea de vis în care ne purta papa al meu cu vorba lui sacadată.

Niciodată nu m-am trezit cu adevărat din lumea de basm pe care mi-a oferit-o copilăria. Prin povestirile tatei am cunoscut China lui Marco Polo, adâncul apelor lui Jules Verne, Nilul Cleopatrei și piramidele faraonilor, “nebunia” lui Alexandru și măreția Mesopotamiei. În Olimp poposeam des, Zeus și Hercules, Prometeu și Venera erau “prieteni noștri”.

Mama, obsedată de simț practic, nu era de loc încântată de asemenea bazaconii: “ai să înnebunești copiii de cap, Lucian. Mai învață-i și lucruri

concrete că numai din fantezie nu se trăiește în viață. Mai ales, asta mică, nu trăiește deloc cu picioarele pe pământ, o să fie și ea “poetă” ca tine”.

A fi cineva “poet” era pentru mama echivalentul neîmplinirii totale, dovadă că nu era omul bun de nimic altceva. Papa încerca să o lămurească, își apăra puiul preferat, negricios și visător: “numai din fantezie nu se trăiește Elena, dar nici fără de ea nu este viața viață. O existență care se reduce la pusul murăturilor și dereticatul prin casă este mai tristă decât viața la azilul de nebuni”.

Cu o voce prea dârză pentru trupul meu firav îmi apăram și eu lumea viselor: “ba eu chiar o să merg în Zanzibar. O să mă duc și în Egipt și în Patagonia și în Madagascar. Peste tot o să mă duc când o să fiu mare, ai să vezi”. Mama mă privea cu milă și îmi spunea ironic: “nu uita să poposești și prin Olimp dacă tot vânturi lumea...”.

Au trecut anii, am crescut și viața m-a purtat departe de locurile natale. Nu am fost nici în Patagonia, nici în Madagascar sau Egipt, dar am purtat în suflet Zanzibarul copilăriei mele, acel loc de vis unde totul este posibil, unde vegetația luxuriantă se scaldă în ape albastre și cerul este totdeauna senin.

Spre încântarea tatei și disperarea profundă a mamei mele sunt poetă. Romanul publicat în 2003 “Domnița de Zanzibar” este dedicat tatălui meu, Lucian Petrescu, care mi-a dat ca zestre bucuria de a visa. La pagina 81 este toată explicația existenței mele spirituale:

“Dorna, de mult am vrut să-și spun... ai plecat, fata tatei, și nu ți-am dat drept amintire nimic. Nici ceas de aur, nici bijuterii de familie, nimic... Nu ți-am dat, Dorna, pentru că nu am avut și nici nu am. Singura mea comoară ai fost tu... De când ai plecat, sunt mai sărac ca oricând”.

“Ce vorbe fără socoteală sunt astea, papa? Cum poți să spui așa ceva, când știi bine că ce mi-ai dat tu nu poate fi nici ros de molii, nici furat de tâlhari? Comorile se strâng în suflet și în cer, papa, nu în hambar. Nici măcar comuniștii nu au putut să distrugă zestrea pe care mi-ai dat-o. Tot Zanzibarul mi l-ai dăruit, papa, cu toată verdeța lui imaginară, cu toată bogăția lui ascunsă discret de ochiul sterp al păgânului. Mi-ai dat deopotrivă Pacificul, Bistrița și Nilul, mi-ai dat Everestul papa, și vor fi ale mele pentru totdeauna. Tii minte, papa, când îmi spuneai că sunt domnița și mă trag din neam de imperatori romani? Eu n-am uitat și nici nu voi uita vreodată”.

“Așa să-ți ajute Dumnezeu, Dorna... Domnița de Zanzibar”.

**« EMINESCU, CIORAN ȘI ELIADE, ACUZAȚI
DE NAȚIONALISM EXTREM ȘI FASCISM »
- interviu cu poetul și traducătorul Ion Miloș -**

Domnule Ion Miloș, s-au mai publicat cu siguranță opinii ale dumneavoastră despre Mihai Eminescu, dar pentru că suntem la un moment aniversar dedicat personalității și operei sale, spuneți-ne cât de cunoscut era Eminescu în Suedia anului 1964?

Ajungând în Suedia, în anul 1964, am constatat cât de necunoscut este Mihai Eminescu acolo. Chiar și profesorii universitari nu auziseră de acest mare poet, nu numai al României ci și al valorilor universale. Eminescu, încă tânăr, cunoștea mitologia și cultura nordică ce poate fi întâlnită în multe din scrierile și poeziile eminesciene, asociată în nemărginita lui fantezie cu o adevărată lume a fantasmelor mitico-

valahe.

În poezia eminesciană sunt rezonanțe dovedite din lirica suedeză. A și tradus-o.

Adevărat, pentru că Eminescu a fost obsedat de poezia romantică suedeză, de marii romantici suedezi. El a fost încântat de mistica naturii scandinave, care a corespuns de minune structurii sale romantice și visătoare. Eminescu nu a fost numai un mare poet și ziarist, ci și un laborios traducător. A fost primul mare poet român care a tradus din literatura suedeză nuvela “Lanțul de aur” a lui Onkel Adam, și aceasta încă la vârsta de 16 ani.

Are aceași rezonanță traducerea poeziei eminesciene în suedeză, de exemplu?

Am învățat limba suedeză din mânie, dar și cu multă dragoste, ca să-l pot traduce pe Eminescu în această limbă. Traducându-l în suedeză, pot spune că am îmbogățit această limbă cu două cuvinte românești: „doina” și „dorul”.

Asupra importanței acestora am insistat ca fiind caracteristică pentru mistica și esența poeziei eminesciene. Da, și în suedeză, și în engleză, și în spaniolă, și în franceză or italiană, Eminescu este Eminescu. Însă, depinde cine și cum îl traduce.

Vorbim de Eminescu, dar ați tradus în suedeză pe Lucian Blaga, Tudor Argezi, Ana Blandiana, Marin Sorescu, Emil Cioran și lista poate continua. De ce acest efort extraordinar, solitar, într-un peisaj cultural scandinav cu mulți traducători de limbă română?

Nu mă surprinde întrebarea, pentru că vine din partea unui român care trăiește în țară. Există și alții care puteau genera acest act; la un moment dat, chiar îi spuneam acest lucru lui Emil Cioran. Despre creația prietenului Cioran am scris un eseu și i-am tradus două cărți - *Silogismele amărăciunii* și *Istorie și Utopie*. Am realizat și o antologie de poezie românească (n.a. 177 poeți), ca să completez puțin enumerarea la întrebarea ta.

În țară, Eminescu, Cioran, Preda, chiar și Eliade pierd teren în preferințele receptorului tânăr de cultură, iar mulți critici și-au reformat părerea la o nouă lectură.

Cu tot efortul dumneavoastră de a traduce scriitori români emblematici pentru universalitatea culturii noastre, revista ARTES nu interacționează întocmai. Violența limbajului dintr-un articol apărut în revista de cultură a Academiei Suedeze, poate induce ideea că Eminescu, Cioran și Eliade nu mai sunt la fel de importanți pentru mediile culturale contemporane suedeze ?

Din păcate, întrebarea este legitimă. În revista de cultură „ARTES” a Academiei Suedeze, niște români îl atacă aspru pe Eminescu, Cioran și Eliade, acuzați de naționalism extrem și fascism, dătători ai noului naționalism în România. Oricît de mari ar fi scriitorii noștri, ei sînt și rămân necunoscuți. Nu suntem cunoscuți în lume din cauza invidiei, o boală națională cum o consideră Mihai Cimpoi. Așa știi unii români să-și respecte geniile. Mulți scriitori români care au creat în altă limbă, deși celebriți, sau nu au făcut nimic pentru lansarea pe plan internațional a confrăților rămași în țară or ei însăși nu se mai considerau scriitori români, doar scriindu-și opera lor în această limbă. De la Hegel am putut învăța un adevăr, acela că sensul mai adânc al vieții istorice este realizarea conștiinței. Progresul în istorie este bun al conștiinței. Precum există o grație cerească, trebuie să existe și o grație pământească, iar această grație pământească numai noi ne-o putem da. Eminescu este grația noastră supremă. Prin traducerile mele, Suedia știe astăzi de Eminescu și-l admiră, devenind astfel și poet suedez.

UN CROS PRIN EUROPA

O excursie în străinătate – visul, acum realizat, al multora. De astă dată Budapesta, Munchen, Strasbourg, Paris, Valea Loarei, Reims, Luxemburg, Nurnberg, Salzburg, Viena. Un scurt tur prin oraș și vizitarea – a centrului doar- în maximum 4-5 ore fiecare. La Paris am stat totuși trei zile și jumătate, incluzând aici și excursia – 500 km – pe Valea Loarei, la castele.

5.500 km în total. Peste 500 km pe zi. De la Budapesta la Strasbourg aproape 1.100 km într-o singură zi (și o bună parte din noapte). O singură dată am ajuns la hotel înainte de 11 noaptea. În rest – pe drum. Aproape în întregime pe autostradă. Nici tu case, nici tu oameni, nici orașe – doar câteva, ceva mai depărțitor, niciodată mai mult de 5-10 vaci la un loc. Și alea, răătăcite parcă, pășteau singuratice, evident nepăzite de vreun mioritic cu fluierul la brâu. O fi făcut vreo faptă bună, biete, de le-o fi lăsat libere pentru o zi ... Că altfel, nu se mișcă din grajduri, nici nu ies la păscut.

Mașinile vâjâie pe lângă tine, conduse parcă de niște fantome. Ce au ele pe dinăuntru nu prea ai cum să vezi, în goana lor nebună, depășind tot mereu autocarul ce are viteza limitată la 100 km/oră. Chiar dacă ar vrea șoferul, la peste 100 de kilometri accelerația mașinii nu mai răspunde la comenzi. Nici vorbă de reclame pe autostradă: ar distra atenția șoferilor. Și a pasagerilor, care trebuie să stea, neapărat, cu ochii în soare. Austriecii au kilometri întregi (zeci, poate sute) de garduri, înalte de vreo 2-3 m, de-o parte și de alta a

autostrăzii, de nu vezi ce-i în spatele lor. Pentru protecție acustică, se zice. Într-adevăr aici casele sunt mai aproape, întinse pe dealuri, înghesuite pe văi, dar izolate totuși una de alta, fă vreo curte, cât de mică, fără vreun gard. Autostrada, cu circulația ei terifiantă e un poluator fonic de prima mână. De la Strasbourg la Paris sunt vreo 500 km, tot

atât cât de la Cluj la București. Dar e vorba de autostradă. Întinsă, aproape dreaptă, pustie. Te tot duuuci cât te țin puterile motorului și aștepți – cuminte ? – să se termine odată. Eu aș turba pe un asemenea drum. Muncile câmpului s-au cam terminat, nu vezi un om. Oare unde-s ?? Nici unul cu coasa în mână, cu câinele sau copiii după el, ori stand la taifas, în mijlocul uliței. Oamenii au fugit de mult. Cum unde ? La oraș, acum vreun secol, de când cu urbanizarea.

În preajma caselor, iar nimeni. O fi lumea la lucru, în plină zi, ori ascunși cine știe pe unde – prin case, ateliere, grădinițe, de nu vezi țipenie. Îți vine să urli a pustiu, nu alta. Parcă n-ar fi o țară locuită de oameni și nici făcută pentru ei.

Altfel, e frumooos. Aranjat, dichisit, cu multe flori, mușcate curgătoare îndeosebi – acum la mare vogă – cu zecile la câte o casă. Și multe spații verzi ori pietonale, pe străzi întregi, la Munchen, ori Nurnberg de exemplu, libere de circulația agasantă a mașinilor, pe care te poți plimba în voie, să citești ziarul sau chiar câte o carte, așezat liniștit pe o bancă. Așa da! Nu strică chiar deloc un moment de destindere într-o lume dominată de stress, de ritmul trepidant al marilor orașe.

Prin suburbiile Parisului, departe de centru – vreo 20 kilometri - , am dat peste o stație de metrou. O stație, nu capătul. Dar ce era acolo ... Întinsă pe trei nivele, străzi întregi cu zeci de magazine – un întreg centru comercial, incluzând și un Carefour (similar cu Metro) printre altele, cu marmură și granit pe jos, în diverse modele, șlefuit ca oglinda, luminat a giorno, cu muzică în surdină la 12 noaptea, cu bănci de stat pe ele, un Mc Donald's, de te credeai aproape de rai. O minune. Nici n-am știut cum să ieșim de acolo. Am dat de o imensă parcare subterană, și nu prea, bună pentru o mie de mașini probabil, pe mai multe etaje, așa încât am ajuns ... pe acoperiș, dotat și el cu tot felul de sedii de firme și agenții ale primăriei, cam pe la etajul 4-5 al unui bloc din apropiere. Abia apoi am ajuns acolo jos, pe stradă, de unde am pornit, dar în altă direcție, înconjurând jumătate cartierul. Stația asta de metrou ne-a impresionat, de fapt, mai mult decât Luvrul ori Turnul Eiffel, de altfel cunoscute din cărți și filme și, deci, oarecum banalizate. Dar o stație de metrou ultra-lux, întâlnită întâmplător, intră în domeniul revelației, al lucrurilor care nu se uită. Lucruri cotidiene, cenușii, pot deveni, dacă vrei, de-a dreptul demne de tot respectul pentru cei ce le-au făcut.

N-am reținut, evident, toate datele – regi, războaie, amante, arhitecți și atâtea altele, care curgeau, mai ceva ca apa la inundații, din gura ghidului, dar stația de metrou văzută – singura – și excursia pe Sena cu vaporeșul cu siguranță îmi vor rămâne în amintire. Pe lângă multe altele, înregistrate și ele pe sute de fotografii.

Lucia OLARU NENATI

SĂ MÂNCĂM UN MĂR

Șoaptele, șoaptele,
Fulgi tremurați,
Zburând spre țara lor ca laptele
Din anii furați.
Poate fiecare fulg e un suflet pierdut
Purtându-și povara uitării
Într-un rămășag de mult făcut
Cu șansa-ntâlnirii-unui brad al chemării.

Bucurie de fulgi, bucurie
Izvorâtă din cer,
Atunci când ninge tragem o fugă
În copilărie
Să mâncăm un măr.

HAIKU

“M-a trăit destinul ca pe-o frunză”
Cel mai scurt haiku din viața mea
Ni s-a dat ordin să trăim lumina
Și-am căutat să-ndeplinesc porunca grea.

POEZIA

Regăsirea Cuvântului
Prin care Dumnezeu a descris
Cum vedea el că va fi lumea,
De aceea ușor de recunoscut
Niciodată de numit.

Cum să descrii tu,
Cu ochiul tău
Cel o clipă trecător
Peste nemarginea firii
Întregul cel de Marele Sine văzut
Înainte de a-l naște
Spre a-l da drept merinde
Iubirii?

ODĂ VRĂJMAȘULUI MEU

Ție, Antisinele meu, ar trebui să mă-nchin
Mulțumindu-ți că prin ură mă naști
Ce m-aș fi făcut fără tine?
Aș fi îngălbenit vegetal
Spre uitare de sine
As fi ruginit mineral
Până-n miezul ruinii
M-aș fi stătut
Ca un ochiu de mâl
Nici apă, nici humă
Și-ncet m-aș fi nenăscut

CA PRUNCUL ÎN MUMĂ

Vrăjmaș nesperat
Ce-mi trezești lenevia-ntorcând-o-n oțel de Toledo
Imprevizibil șacal
Ce mă obligi să mă apăr amintindu-mi de mine
Și lustruindu-mi armura și coiful
Pân-ce-mi devin epidermă de bronz
Tu ce mă arăți lumii hidoasă
Tu, ce mă obligi să te contrazic și să devin
Tot mai întregă, mai luminoasă;
O, Antisinele meu, jumătatea de măr otrăvit a poveștii
Căreia cealaltă-i sunt eu
Ție, Prea Ne Fericit Anticrist, ce te dai drept Mesia
Aproapele meu mai aproape decât mi-a fost cândva vreun iubit...
Dacă nu te-ar fi iscat vreun duh milostiv
Strajă de veghe timpului meu
Înspre îndârjită nedelăsare
Ar fi trebuit să te născocesc ca pe-o minciună
Și nu se știe dacă aș fi reușit să-ți sculptez mai cu har
Fruntea de câine turbat, ochii de lup hămesit
Barba de țap nădușit de sabat și sufletul de vârcolac.
Ție ar trebui să mă-nchin mulțumindu-ți
Blestem de pedeapsă, contrast întunecat strălucirii mele
Grație ție, tot mai întregi
Ție-ți ridic osana
Cel ce ești ramă neagră privirilor mele de cer!

ZIUA A TREIA

În prima zi n-a sărit în ochii nimănu. Trecătorii aruncau asupra-i o privire fugară fără ca atenția să le fie atrasă, fără să observe amănunte pentru a-și întoarce capul.

Sta pe malul lacului orfan, pe care plutiseră lebede cândva, iar pomii se oglindeau de-a lungul malului cu priviri narcisiste în luciul apei curate. Aplecat pe vine în nemișcare, ca și gânditorul lui Rodin, cu părul căzut pe frunte, impersonal ca o statuie, fără obraz, precum un simbol.

În momentele mai liniștite ale zilei, privirile mamelor care își scoteau copiii mici la plimbare, erau atrase doar atât cât ar face-o un tip cu un comportament excentric într-o societate care

hrănește scala largă a manifestărilor culturale. Cei mici șontăcăiau câte-o tură în jurul lui, câinii răsfățați aduși în lesă îi dădeau târcoale adulmecându-l, dar toate aceste se întâmplau într-o lume care pentru el nu mai exista.

Spre seară liniile siluetei lui s-au estompat: muscă înecată în siropul amurgului. Apoi, când becurile portocalii de pe alee s-au aprins, trupul îi arunca asupra oglinzii apei ce vibra într-o culoare ireală, o umbră lungă, în formă de cruce. Perechile de îndrăgostiți trecând prin preajmă îl ocoleau așa cum șambetele seara obișnuiau să-i ocolească pe alcoolicii în delir.

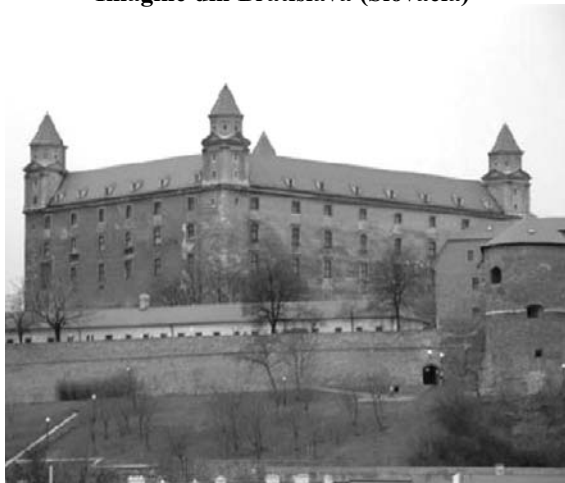
În ziua următoare, cei grăbiți la lucru care întâlneau ciudata prezență pentru a doua oară, întorceau capul scuturându-l gânditori. De mai multe ori de-a lungul zilei și-au amintit de arătare încercând să-i dibuiască taina, să-i dezlege înțelesul. În ziua aceea, în fiecare trecător care a zărit trupul înțepenit în atitudinea de deprimare, a răbufnit înțelegerea că-n toate momentele el este prezent în mintea lui. Bărbatul aplecat asupra tablei de șah care instinctual își îndreaptă corpul când își amintește de el; femeia sorbindu-și cafeaua încearcă degeaba să se relaxeze – o neliniștește imaginea rechemată din adâncul

conștiinței. Copiii înghițindu-și cu grabă bolnăvicioasă prânzul se grăbesc în acea zi în parc nu ca să-și continue joaca preferată, ci, ascunsă după o mască a indiferenței, doresc să-și satisfacă curiozitatea. Țopăie în jurul integralei ce se cere dezlegată, de parcă ar trebui să se rezolve de la sine. Adulții care ies din casele lor pentru cumpărături sau pentru alte treburi de rezolvat, își organizează în așa fel drumul ca acesta să treacă pe malul lacului, sperând cu încăpățănare că se va întâmpla ceva, de parcă înțepenirea ar putea fi înlocuită doar de mișcare. Se formă în jurul său o atmosferă ca odinioară în jurul unui totem sau al unui miracol. Nimeni n-avea curajul să-l atingă sau să-i vorbească.

Către seară cunoștinții au început să șoptească între ei ca să afle mai multe unul de la altul. Globul tainei creștea absorbind încet orașul în sine. Unii vociferau fiind de părere că ar trebui anunțată poliția, alții susțineau salvarea, dar nimeni nu făcea nici un pas. Parcă o putere exterioară, o forță i-ar fi ținut în șah. Peste oraș a coborât o noapte cu vise ciudate, fantomatice. Atât cei care dormeau, cât și cei care vegheau au fost cuprinși de o groază inexplicabilă. Ca

Imagine din Bratislava (Slovacia)

un cerc care se extinde invizibil, s-a cuibărit în fiecare bănuială: mâine trebuie să se întâmple ceva care va dezlega taina.

În zori într-o tensiune specifică pregătirilor de călătorie fiecare își împlinea treburile ca apoi să se îndrepte în grabă spre lacul aburind în mijlocul parcului, unde mulțimea creștea cu viteză amețitoare. Nu s-a auzit rostit nici un cuvânt, nici un țipăt, nimeni nu s-a

întors spre cel de alături. Simțământul care i-a luat în stăpânire nu se putea asemăna cu nimic. Dar despre acest fapt nu a vorbit nimeni niciodată după aceea. Silueta nu mai era pe mal. Plutea blândă pe oglinda apei: fir de pai în ochii mulțimii.

**În românește de
Hanna BOTA**

RELAȚIILE INTERGENERAȚIONALE LA J.M.G. LE CLÉZIO ȘI GÖRAN TUNSTRÖM

Istoria literaturii este marcată de o temă care se repetă și care apare cu predilecție în piese de teatru sau în romane: comunicarea intergenerațională. Acest laitmotiv pune în scenă raporturile dintre părinți și copii, dezvoltarea psihică a personajelor fiind fără îndoială efectul urii sau a dragostei care se instalează în sânul familiei. Aceasta face ca, atunci când vorbim de relații intergeneraționale să ne referim, în special, la contacte directe, la raporturi *in praesentia*, unde membrii familiei stabilesc o comunicare activă și sinceră între ei. Dar putem oare vorbi de comunicare intergenerațională atunci când unul dintre părinți este absent? Iată așadar întrebarea asupra căreia ne-am aplecat în articolul de față.

Trebuie notat încă de la început că tematica absenței este legată la J.M.G. Le Clézio și la Göran Tunström de imaginea părinților. Non existența mamei sau a tatălui produce o dublă ruptură: cu originile și cu sine. Adolescentul se regăsește între două lumi marcate de doliu, dar și de o rememorare a pierderii părinților prin intermediul amintirilor. Opera lui J.M.G. Le Clézio și a lui Göran Tunström se plasează, așadar, voluntar sub semnul absenței, corelată cu evocarea unui paradis pierdut și mărturisește astfel, o atracție irezistibilă pentru mit și poveste.

Este surprinzător să costăți în ce măsură imitarea părinților multiplică cuplurile de copii care împart o formă mai mult sau mai puțin evidentă de absență. Remarcăm astfel că prin intermediul narațiunii, autorii își propun întoarcerea la origini pentru a recupera copilăria și pentru a reconstitui imaginea părinților *in absentia*. Memoria devine fecundă, descrierile realizate prezentându-ne „veritabilul” relațiilor intergeneraționale. Aceste raporturi mai sus menționate nu înlocuiesc efortul imaginației, ci îi inspiră pe scriitori, absența și ambiguitatea amintirilor devenind, cu timpul, cadrul tipic al oricărui text, semnat de J.M.G. Le Clézio și de Göran Tunström.

Problematika pierderii care este evidențiată, la ambii autori, printr-o purtare eternă a doliului, permite durerii de a se cicatriza și de a lua forma lipsei sau a refulării. Există, desigur, mai multe modalități de a exprima această lipsă, dintre care una rămâne esențială: scrisoarea. Ironică și absurdă, ideea de a informa fiul asupra dispariției tatălui său prin intermediul unei scrisori, declanșează pe plan psihic o identificare parțială a acestuia cu părintele dispărut.

Se pare, așadar, că părinții tind să devină personajele ficționale ale copiilor lor, mai ales în romanele care apar după anii 1970. Acest gest este motivat de necesitatea de a continua dialogul cu mama sau cu tatăl, întrerupt în urma absenței sau dispariției acestora. Marginalitatea copilului, dată de non prezența unuia dintre părinți, este subliniată de lipsa comunicării sociale, eroul alegând să se așeze la *adâpost* de ceilalți.

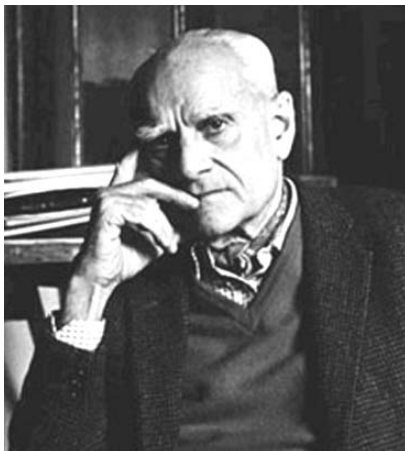
Observăm, astfel, trecerea subită a copilului spre vârsta adolescenței și apoi a maturității printr-un raport ce ne pune în față «imitarea – înlocuirea - (eliminarea) » părinților. Acest parcurs cronologic este operat de adolescent în decursul drumului inițiativ spre un «dincolo» utopic sau spre un «eu» uitat.

Experiența sacralului stă la baza relațiilor intergeneraționale, ea fiind evocată în diverse moduri în textele lui J.M.G. Le Clézio sau ale lui Göran Tunström. Analizând atent romanele scrise de autorul suedez sau de cel maurițian, devenim conștienți de faptul că prezența sacralului naște obsesia pentru figura paternă. Absența părintelui, pe care autorii nu o mai pot controla, aduce cu sine distanțarea față de mama condamnată să rămână, în consecință, pe plan secund. Figura ei abia schițată implică ideea de ștergere, mama devenind cu trecerea anilor un personaj abstract, ireal. Depărtarea care se așterne progresiv între mame și copii de-a lungul romanelor lui J.M.G. Le Clézio și Göran Tunström, mărește puterea autorității materne, femeile fiind, se pare, simultan, percepute ca o amenințare.

Ceea ce rămâne esențial pentru noi este, însă, faptul că relațiile intergeneraționale nu urmăresc parcursul implicit al oricărei relații tată / fiu, tată / fiică sau mamă / fiu, mamă / fiică, ci că ele exprimă o abatere de la realitate unde absența este cea care domină. Evidentă, așadar, revalorizarea comunicării intergeneraționale din perspectiva absenței, viziune care rămâne esențială pentru înțelegerea anumitor texte literare în general și a romanelor celor doi scriitori studiați în particular

***Paradisul* de Alberto Moravia. Un paradis pierdut sau căutarea fericirii**

Paradisul*, volum de nuvele, situat printre ultimele scrieri publicate de Alberto Moravia, reunește sub acest titlu cu conotații optimiste treizeci și patru de modele existențiale de o aparență banală, dar care rețin atenția prin straniețea lor. Protagonistii, în majoritate femei, reușesc să transfigureze lumea prin puterea imaginarului lor atât de bogat și atât de fantasmagoric în același timp. Trăsătura esențială a paradisului lui Moravia este pus sub semnul bizarului, un univers populat cu tipologii unice și, tocmai de aceea, pitorești. Fericirea presupusă *a priori* – având în vedere

titlul – nu marchează absolut deloc destinul personajelor. Dizarmonia, nemulțumirea și chiar catastrofa devin invariante ale acestui spațiu afectiv. Cu toate acestea, imaginația le ajută pe aceste femei să-și deplaseze privirea spre o lume ireală, le ajută să închidă ochii în fața incongruenței aparențelor.

Bineînțeles, ironia nu lipsește din această viziune, iar scriitorul trasează pentru eroii săi un parcurs existențial plin de umor și fantezie. El pune în scenă femei care își asumă propria subiectivitate, femei tinere și frumoase, dar care se lasă conduse în viață de o imaginație prolifică și de dorințe care sunt adesea dincolo de mijloacele și de condiția lor. Recursul la utilizarea persoanei întâi îi permite autorului o mai mare apropiere de sufletul feminin, de felul de a gândi și de mentalitatea feminină.

Aceste personaje, aflate într-o permanentă căutare de sine, au vocația comunicării, simt nevoia de a povesti și mai ales de a povesti despre ele. Adeseori, aspirațiile lor trădează spirite bolnave, guvernate de o logică absolut personală și depășită de realitate. Aproape întotdeauna, viața pe care aleg să o trăiască contravine în mod fragrant și inexplicabil viselor lor.

---

* Alberto Moravia, *Il Paradiso*, Milano, Bompiani, 1970, netradus în limba română.

Conjuncturile în care se lasă antrenate sunt dintre cele mai nesănătoase, necinstite, nepotrivite și deci nefericite. De-a lungul acestui parcurs marcat de frustrare sinuciderea apare adesea ca o opțiune, singura plauzibilă și, paradoxal, logică. Totuși, această posibilitate este mereu amânată pe mai târziu datorită unei noi motivații de a trăi, unei speranțe bruște și neașteptate. Soții sau amanții trăiesc alături de aceste femei ca niște marionete care duc o viață simplă, nu își pun probleme existențiale și nu sunt capabili să le înțeleagă pe ale lor. Ei sunt niște figuranți în viața femeilor și totuși eșecul pe care ele îl suferă este determinat tocmai de această atitudine a bărbaților față de ele, de această lipsă de comunicare și de compatibilitate. Copiii poartă la rândul lor amprenta platitudinii părinților și nu sunt altceva decât niște fanteze în decorul domestic. Contrar înaltelor lor aspirații de a întâlni un bărbat care să le iubească așa cum își doresc, care să le smulgă din mediul morbid și mizerabil care le anihilează personalitatea, aceste femei sunt forțate de o soartă necruțătoare să accepte alături de ele niște soți sau amanți care nu corespund nici pe departe cu visele lor. Pentru a sublinia această diferență, Moravia insistă în fiecare nuvelă asupra frumuseții și a tinereții femeilor, în timp ce bărbații sunt urâți, bătrâni și antipatici prin comportamentul, prin gesturile și prin neîndemânarea lor. Căsătoriile contractate sunt anoste, austere, plicticoase, false. Înțelegem încă de la începutul fiecărei nuvele că este vorba despre persoane cu caractere diferite, de acorduri tacite în virtutea cărora fiecare își poate duce viața lui proprie, fără chestionări, fără explicații obositoare și inutile. În ciuda căsătoriei, fiecare din cei doi își caută un amant care să fie capabil să le satisfacă pretențiile nesatisfăcute în familie. Cu toate acestea, partenerii nu recurg niciodată la divorț și acest lucru este și mai bizar deoarece, uniți printr-o dragoste de neînțeles și de nejustificat, ei se încapățânează să rămână împreună.

Ce ar putea să însemne Paradisul? Poate comunicarea, armonia, acceptarea omului față de sine însuși. Dar printr-un joc perfid pe care îl imaginează, Moravia înșeală orizontul de așteptare al cititorului. El ilustrează un paradis răsturnat, în care domnesc discordia, disperarea, fatalitatea. Femeile încearcă să se sinucidă, se prostituează sau omoară tocmai pentru a sancționa prăpastia tragică dintre realitate și căutarea paradisului. Ele recurg la aceste gesturi extreme pentru a anula sau cel puțin pentru a estompa distanța dintre dorința de normalitate ? căsătoria ? și tragedia descoperirii minciunii căsătoriei. Căsătoria o aleg din dorința și din nevoia de a se simți validate de societate. Din nefericire, și paradoxal, singurătatea lor se accentuează după acest eveniment, în lipsa comuniunii, a neconcordanței dintre percepția și imaginația lor pe de o parte și realitatea conjugală pe de altă parte. Prin urmare, infernul provine din nepotrivirea cu

sinele și din refuzul de a accepta realitatea.

Volumul reunește o diversitate de tipologii ? suicidară, solitară, asasină, adulterină, profesionistă ? care reprezintă profilurile căutătoarelor paradisului. În realitate, ele sunt niște marginale, schilodite sufletește, tocmai din cauza faptului că celălalt, omul de lângă ele, nu le înțelege și nu răspunde așteptărilor lor. De aici drama.

Câteva exemple din viața dusă, la alegerea lor, de aceste femei, prezintă mocirla în care se scaldă și imposibilitatea de a scăpa din ea.

În nuvela *Vândută și cumpărată*, o femeie se descoperă, imediat după căsătorie, înșelată fără a putea găsească în atitudinea soțului un motiv sentimental sau chiar erotic, ceea ce face ca acest adulter să fie cu atât mai umilitor pentru ea. Răzbunarea ei este prostituția, vânzarea trupului, și aflarea cu stupefacție că noua viață depravată nu diferă prea mult de experiența conjugală. De ce? Pentru că își dă seama că soțul său o considera doar un obiect de plăcere care, odată ce a fost cunoscut, devine plictisitor și neinteresant, prin urmare adoptă la rândul său această conduită, din dorința de a plăti cu aceeași monedă.

Nuvela *O femeie invizibilă* arată procesul de dispariție a sentimentului de iubire al unui bărbat pentru soția lui, în urma căruia aceasta din urmă devine practic invizibilă pentru el. Sentimentele bărbatului se schimbă treptat. El începe prin a nu mai remarca frumusețea trupului gol al soției sale, văzând prin ea o pată pe perete, apoi sărută o altă femeie pe gură în prezența soției pe care nici măcar n-o observă, iar în final o omoară cu ocazia unei partide de vânătoare, voind de fapt să ucidă, prin ea, un fazan. În căutarea fazanului rănit, trece pe lângă ea fără s-o observe. Finalul, cu imaginea femeii care rămâne întinsă pe jos și moare lent, neobservată deoarece a devenit invizibilă, în timp ce soțul se întoarce acasă cu cealaltă, este foarte emoționant.

Nu am timp descrie o tânără, manechin, aflată în virtutea activităților sale în centrul lumii culturale din orașul său, care ajunge la concluzia că viața sa personală este practic anihilată de viața profesională. Nu mai are timp pentru părinți, pentru sora ei geamănă, nu mai are timp nici măcar pentru o relație de iubire și îl abandonează pe bărbatul îndrăgostit de ea care îi face o curte asiduă. Nu se poate atașa de nimeni și de nimic. Chiar și în ziua în care sora sa geamănă, care doar îi seamănă la chip și la trup, îi spune, în culmea fericirii, că același bărbat care-i făcuse ei curte a decis acum s-o iubească pe ea, sora insipidă, ca o ultimă șansă de a fi lângă prima iubire prin intermediul cuiva asemănător, femeia constată că preferă să i-l dăruiască și să renunțe definitiv la el, deoarece nu are timp să reflecteze la o situație atât de profundă.

Una din cele mai interesante nuvele din volum se intitulează

Produsele, în care o femeie decide într-o zi să-și evalueze numeroasele eșecuri avute în viață. Ca soție, n-a reușit să își convingă soțul de autenticitatea dragostei pe care i-o purta, ca mamă a uitat de multe ori de existența fiicei ei, ca femeie de lume n-a știut să-și facă prieteni, ca intelectuală, în ciuda lecturilor, era incapabilă să poarte o discuție competentă despre orice. Pentru a deveni o femeie modernă (decizie luată ca o soluție pentru problemele sale), a ajuns la concluzia că viața nu trebuie să fie trăită, ci produsă. Și începând din acel moment totul s-a schimbat pentru ea în obiecte, pe care și-a propus să le fabrice și să întrețină cu ele raporturi de răceală, ca între un fabricant și produsul lui. Rând pe rând au început să apară produsele confecționate, care erau cam așa: produsul „iubire conjugală”, produsul „tandrețe maternă”, produsul „viață socială”, produsul „interese culturale”, chiar și produsul „suprimarea soțului infidel”. Viața ei s-a schimbat de atunci, deoarece raportul său cu realitatea s-a schimbat, iar noua atitudine îi oferea un sentiment de putere creatoare și de siguranță cum nu mai avusese niciodată.

Foarte săracă este povestea unei femei căsătorite la vârsta de optsprezece ani cu un bărbat de șaiszeci. Introdusă într-o lume plină de bogății, de obiecte de artă pe care soțul ei le cumpăra tot timpul, iar apoi le abandona pentru că se plictisea de ele, femeia se obișnuiește să fie privită ca un obiect și evaluată în vederea posesării. Inevitabil, soțul se plictisește de ea într-o bună zi, iar schimbarea atitudinii sale se observă în felul de-a o privi, un fel normal, care o transformă din lucru în persoană. Dar ea nu resimte acest fapt ca pe un progres în relația lor, și ca pe o decădere. După moartea soțului său, ea caută mereu, fără succes, un alt bărbat care s-o evalueze, s-o cumpere și s-o posede ca pe un obiect rar și prețios. Fiind bogată, deoarece moștenise toată averea soțului său, ea își găsește ca amanți numai bărbați săraci și rămâne ca un obiect în căutarea unui proprietar.

Acestea sunt, printre celelalte nuvele ale volumului, câteva aspecte relevante din existența pe care aceste femei și-o construiesc în realitate și în imaginație, folosindu-și resursele inepuizabile pentru a supraviețui și a fi fericite. Alberto Moravia reușește să traseze câteva tipologii foarte bine marcate în mijlocul acestui paradis răsturnat situat pe pământ, guvernat de legi omenești și, din această cauză, sortit eșecului. Prin viața eroinelor sale, scriitorul ilustrează o adevărată filosofie a nemulțumirii de a fi cine ești și a speranței deșarte de a depăși o condiție infamă și nemeritată.

MERIDIANE LIRICE

POEȚI SUD-COREENI CONTEMPORANI

Chang-Kyung SUNG

STEAUA MEA

Steaua mea!
Unde ești tu acum?
Steaua mea!
Nu te arăți niciodată
Oricât de departe te caut
Unde ești tu acum?

Steaua mea!
Cum arăți tu?
Steaua mea!
Nu te arăți niciodată
Oricât de mult mi te imaginez

Steaua mea!
Să cred oare
Că-n cele din urmă te voi găsi?
Tu, stea a poeziei mele
Lumină tainică a cerurilor gândurilor mele!

STELELE CONSTELAȚIEI POPOLO

Când eram copil,
Erau stele
Pe care-mi plăcea să le privesc.
Le-am denumit constelația Popolo,
Mănunchiul de stele
Ce se-adună laolaltă pe cer.

Mă-ntrebam cum o fi numit lumea
Acele stele

Ar putea fi oare
Ceea ce se numește
Constelația Pleiadelor?

Când priveam constelația Popolo a mea
Glasuri infinit de limpezi și plăcute
Curgeau spre mine
Ca stropii unei cascade
Curgeau spre mine,
Spunând “Popolo Po, Popolo Po”
Mai ales în nopțile friguroase
Vocile limpezi, reci și înghețate ale cerului veneau
Spunând “Popolo Po, Popolo Po”

Ca atunci când un priceput jucător
A făcut o căsuță plină (“Mo”)
Cu cele patru bețe de mesteacăn.
Veneau melodii limpezi, directe și emoționante
Care spuneau “Popolo Po, Popolo Po”

Iubita mea constelație Popolo era
Un prinț al strălucirii care lumina un albastru profund
Pe cerul nopții-ntunecate.
Flăcările ei erau asemenea flăcărilor de rادیu
Sau luminițelor licuricilor.
Unele semănau cu un șirag de perle-nlăcrimate.
Stelele constelației Popolo
Îmi șopteau cuvinte tainice la ureche.
“Popolo, Popolo Po”, spuneau ele,
Deși nu le-am înțeles sensul,
Le-am simțit și le-am păstrat
În adâncurile inimii mele.
Era povestea destinului meu;
Și de fiecare dat am primit
O îndelung misterioasă consolare.

Când mă plimbam în noapte,
Îmi țineam mereu capul în sus,
Privind stelele constelației Popolo
Mă plimbam fără-ncetare,
Rostind “Popolo Po, Popolo Po”.
Chiar și acum

Privesc uneori stelele acelea
Și șoptesc doar
“Popolo Po, Popolo Po”.

Woo-Sik KANG

CATRENE

1.

Iubito, camera noastră e ca miezul unui măr
Lumina strălucitoare a soarelui luminează
ca buricele degetelor unui copil.
Cum să ne vadă vreodată-nlăuntrul nostru
Țesut tainic pe partea asta a spațiului pur?

2.

Un fir de iarbă de mărimea limbii lui Suni,
Privește cu ochii verzi chipul dragului ei băiat
Dincolo de cotul cel verde-al râului.

3.

Amurgul poate-nghiți în flăcări
Întregul sat într-un ospăț copios
Când amurgul luminează
Lacrimi amare se adună iar.
Pe sânul meu unde Suni
Își lipea fața în zilele de demult.

7.

Câți oameni știu
Cum se pregătește patul miresei în cealaltă lume?
Dar în toate visele vieților mele anterioare am
încercat să-ntâlnesc o femeie
Căreia să-i dăruiesc până și
durerile profunde-ale sufletului meu.

8.

Prietene, ca și cum am zăcea-ntr-un sicriu umed,
Atunci când suferim din cauza unei femei,
Să mergem pe mare și să devenim
Fire de iarbă plutind pe valurile verzi.

Hyo-Chee MOON

COTOFENELE DE LA PALATUL CHANGDUK

Coțofenele de la Palatul Changduk se hrănesc cu timp,
Ele ciugulesc timpul.
Trăiesc ciugulind fărâmituri de timp
Ce se-adună pretutindeni
Prin grădinile clădirilor palatului.

Scot fărâmele de timp ude de ploaie
Să le usuce la soare,
Împrăștie bucățile de timp înghețat
În miez de iarnă.

Din generație-n generație
Coțofenele de la Palatul Changduk trăiesc ciugulind timpul
Uneori au dureri de stomac
Din cauza timpului cu răni și vânătăi.

Coțofenele de la Palatul Changduk înaintează-n ani
Alegând timpul rănit și cu vânătăi.
Din generație-n generație
Puii, nepoții și strănepoții lor
Înaintează prin ani cernând timpul.

PRIVIND INSULA MINUNILOR

1

Barca noastră n-a putut străbate talazurile
Dintre mine și Insula Minunilor
Talazurile erau înalte
Și stăteau în cale cu două brațe deschise.
Insula Minunilor
Un sentiment al rușinii cădea ca o ploaie mărunță
Era rușinea mea c-am încercat să mă strecor
Și să intru-n hora zânelor.

Je-Chun PARK

CONSENS SF

Te văd întinzându-te ca stamina aurie a florii înăuntru
Petalelor lanternei de Diamant.
Primind tratamentul chi(qi),
Prima oară după nașterea mea,
Mi-am privit buricul.
Simt valurile cosmice
Trecând de la buric la buric înăuntru petalelor
Lanternei de Diamant,
Te văd întinzându-te ca stamina aurie a florii.
Acceptând toate razele orbitoare și
fulgi strălucitori de nea,
Plini de petale, în burice.
Ei spun că viața mea s-a-ncălzit făcând foc
În plin abdomen și-n crizele de tuse ale Mamei
Și ale mamei ei
Toate de-acolo se moștenesc.
Când pun mâna-năuntru petalelor florii,
Brusc cerurile lumii exterioare se-adună
Ca treizeci și trei de ceruri, unul peste altul;
Acolo găsesc buricul mamei
Înflorind ca o lanternă de Diamant în unul dintre ceruri.
Văd de-aici de unde stau
Cărarea ce duce la florile Creației;
Acolo simt mâna ce apasă cu tărie buricul meu.

OCHELARI CEREȘTI, PRIMUL ESEU DESPRE POETICĂ

Într-o zi am privit prin ochelarii mei
Ca să aflu că multe lucruri purtau deja
ochelari groși.
Până și razele de lună din ceruri purtau ochelari,
Privind cu claritate-n toate cotloanele vieții noastre.
Călugărițele și furnicile câmpului verde,
purtând ochelari,
Scotoceau fiecare detaliu
Din măruntaiele ierburilor și ale pământului.

Ieșind primăvara la Yangsuri,
Am descoperit că nechibzuitul râu avea ochelari.
Și peștii din el, razele soarelui odihnindu-se pe
Solzii de pește,
Până și firele de nisip ținându-și răsuflarea
Pe fundul mării
Cu toții purtau ochelari groși,
Privind zâmbitori felurite lucruri
Cu intenția de a le răni.

Apoi
M-am decis să port ochelari ca să privesc prin ei
Ori de câte ori întâlnesc oameni.
La fel cum vreau să mă-mprietenesc
Cu dealurile și râurile,
Ignorându-le duhoarea și cupiditatea.

Chang-Soo KO

CHIPUL

1.

E chipul tău vânt
Un vânt pe care ochii mei nu-l văd niciodată?
E chipul tău tăcere
O tăcere pe care urechile mele n-o aud niciodată?
E chipul tău absență,
O absență pe care mâinile mele n-o pot nicicând atinge?
E chipul tău apă curgătoare,
Apa curgătoare a unui râu,
Ce-mi dezvăluie chipu-n unduitoare licăriri?
E chipul tău flăcări,
Flăcări ce leagă ființa de neființă?

2.

Ah, unde ți-e chipul?
Ce înțeles îi oferă el ființei mele?
Unde ți-e chipul?
Ce sunet de clopoței aduce chipul tău
Urechilor ființei mele?
E chipul tău timp-spațiu,

Un timp-spațiu pe care mintea mea nu-l poate-nțelege?
E chipul tău legături
Legături ce devin apă, foc, pământ și vânt?
E chipul tău gesturi,
Gesturi ce ne cheamă din prezență spre-absență,
din absență spre prezență?
Gesturi ce ne fac semn de la râu spre câmp,
de la câmp spre cerurile deșarte,
De la cerurile deșarte spre satele omenești
De la trezire la vis, de la vis către moarte?
Gesturi ce ne cheamă sufletul din întuneric spre lumină,
De la lumină spre-ntuneric?
E chipul tău glasuri,
Glasuri cunoscute ce emană din extazul unui șaman,
Glasuri ce se-apropie mai mult de noi de dincolo de frontiera
Dintre lumea asta și cealaltă?
E chipul tău glasuri,
Glasuri ce retrag de la noi o lume dup-alta?

3.

E chipul tău metafore,
Metaforele semințelor de pădăie
Zbierând în vântul timpului?
E chipul tău metafore,
Metafore ce se-mprăștie-n aer când strigăm,
Metafore ce se-mprăștie-n tăcere și întuneric?
E chipul tău metafore
Ce strălucesc o clipă-n privirile noastre ca
petalele florii de păclă
Iar apoi dispar în lumea tăcerii și întunericului
Când strigăm cu vocile noastre umane?
E chipul tău poezie,
Poezie ce se schimbă mereu, dincolo de recunoaștere
Și, totuși, ne leagă din clipa asta până-n cea îndepărtată?
Poezie ce dispare la atingerea ignoranței noastre
Poezie ce desferecă solida noastră strânsoare umană
Poezie ce ne trimite sufletul de la materie spre neant
E chipul tău poezie ce-și schimbă înfățișarea vizionară
cu fiecă nouă clipă?
Poezie ce ne alină urechile cu glasuri omenești și divine
Poezie ce ne ațâță pasiunea față de nedreptățile umane și neumane?

4.

E chipul tău imaginea acestei lumi
E chipul tău imaginea acestei lumi șovăitoare
Reflectată-n ochii celor ce părăsesc pe veci această lume?
Unde să mergem din același timp și loc?
Trebuie să mergem prin lumi și prin secole
Spre mări, râuri, dealuri și cer
Dincolo de orizonturi, morminte, galaxii
În căutarea timpului tău?
Cum să ne scoatem chipul tău din minte?
Să-ți ștergem chipul
Cu foc, apă, pământ și vânt
Pietre, ceramică, fier și aramă?
Cu ce materie sau materiale date nouă
Ți-am putea șterge chipul?

5.

Chipul tău ne-arată ceva dincolo
De focul, apa, pământul și vântul percepute de-azul nostru.
Chipul tău ne-arate ceva dincolo
De focul, apa, pământul și vântul ce-s percepute de-nchipuirea noastră

In-Hwan BAE

SCHIȚA UNEI FLORI

Când sufletul intră-n pământ
Pământul își deschide ochii
Pământul sângerează
El varsă sânge limpede și rece
Asemenea apei lacului ceresc

El dă naștere unei flori a spiritului
Ce luminează pământul cel bun

LOGODNA – AMINTIRE 2

Ochii tăi erau
Cei mai frumoși în clipa aceea.

Erau ochi visători
Vreau să văd mereu asemenea ochi.

Seung-Mi PARK

GÂNDUL

Plutesc pe apă o frunză de lotus
Se aseamănă mult cu simbolul “gândului”.
Gândul meu plutește calm pe unde
De parc-ar fi intrat într-un tambur
Înalț un pod ca să se poată vizita reciproc
Rădăcinile apei lacului în jurul podului de piatră.
Între stâlpii podului cresc buruieni lacustre
Până se formează mușchiul.
Iar noaptea broaștele-orăcăie prietenos
Ar fi colibă ideală de paie
Dac-aș planta un copac
Dac-aș aștepta să-nflorească
Și-apoi aș invita prietenii
Oare acest gând ar reverbera
ca și celelalte gânduri?

GUTUIE 1 – NUD

Ispitind pe cineva să-nterup-o clipă călătoria
Deoarece panta e domoală.
Să spun: “Hei, tu de colo!”
Și s-o ating.
Ea ar răspunde: “Cine? Eu?”
Și-apoi ar răsuci spre mine nudul unei femei grase.

**În românește de
Dan BRUDAȘCU**

**Str. Fabricii de Chibrituri 9A
400254 Cluj-Napoca
Tel: 0040-264-436690
Fax: 0040-264-455504
E-mail: hidromar@xnet.ro
Web: www.hidromar.ro**

**proiectare - execuție,
modernizări - reparații
mașini-unelte speciale
și de înaltă precizie**

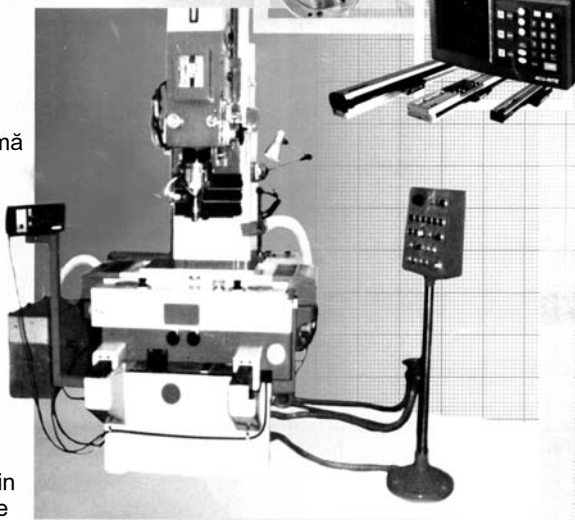
HIDROMAR

Societatea noastră, prin specialiștii pe care îi are poate realiza o mare varietate de mașini-unelte ca:

- mașini de rectificat
- mașini de alezat
- mașini de găurit în coordonate
- mașini de frezat
- mașini de honuit
- mașini de turnat sub presiune
- mașini de prelucrat prin electro-eroziune
- mașini și agregate la temă
- centre de prelucrare
- strunguri automate și cu comandă numerică

S.C. HIDROMAR S.R.L. este o societate cu capital integral românesc.

Colaborăm cu parteneri din Germania, Franța, Italia, Ungaria, Elveția, precum și cu cele mai importante societăți comerciale românești din domeniul construcției de mașini-unelte

S.C. MESEȘEANĂ S.R.L.

STR. PRIMĂVERII NR. 4
CLUJ-NAPOCA
TELEFON: 0040-264-574322
MOBIL: 0040-744490078

desface, la prețuri ce sfidează orice concurență,
următoarele:

îmbrăcăminte

jucării

obiecte de papetărie

produse cosmetice

obiecte de birotică

produse electrice
și electronice

PEHART TEC

DIVERSITATEA HÂRTIEI

produce:

- suporturi alveolare pentru ouă
- hârtie igienică din maculatură: semifabricat și produs finit
- hârtie tissue din celuloză pură pentru: hârtie igienică, șervețele, batiste, prosoape
- confecții din hârtie tissue gama PUFINA: hârtie igienică, prosoape de bucătărie, șervețele.

**Pentru informații vă rugăm să ne contactați
la sediul societății -**

Petrești. str. 1 Mai nr. 1, jud. Alba

Tel: 0258-743624; 743535

Fax: 0258-743625

E-mail: elena_silas@peharttec.ro

CETATEA CULTURALĂ

Revistă de cultură, literatură și artă

**Seria a III-a,
an VIII, nr. 9 (69),
septembrie 2007
Cluj-Napoca**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Dan BRUDAȘCU (redactor șef)
Miron SCOROBETE (redactor-șef adjunct)
Ion CRISTOFOR (secretar general de redacție)

Tehnoredactare: Ioachim GHERMAN

Redacția: Cluj-Napoca, str. Vasile Pârvan nr. 2
tel/fax. 0040-264-440539
e-mail: brudascudan@hotmail.com
chimugherman@yahoo.com

Editare și tipar:
S.C. SEDAN CASA DE EDITURĂ S.R.L.

*Sunt luate în considerare numai colaborările
expediate în format electronic.*

IMPORTANT:

Potrivit art. 206 C.P., responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului. De asemenea, în cazul unor agenții de presă, pagini de internet și personalități citate, responsabilitatea juridică le aparține.

ISSN 1842 - 4791